

Onderwys voor de leerlingen in de vroed-kunde ofte konst der kinder-bedden, by vraegen ende antwoorden getrokken ... / door F.D. Vandaele ... Met een byvoegel aengaende de geestelyke sorge die de vroeuvrouwen moeten draegen, soo voor de swangere ende baerende vrouwen, als voor hunne vracht.

Contributors

Le Boursier du Coudray, Angelique Marguerite, 1714 or 1715-1794
Vandaele, F. D

Publication/Creation

Ypres : J.F. Moerman, [1775]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/xn87xbqp>

License and attribution

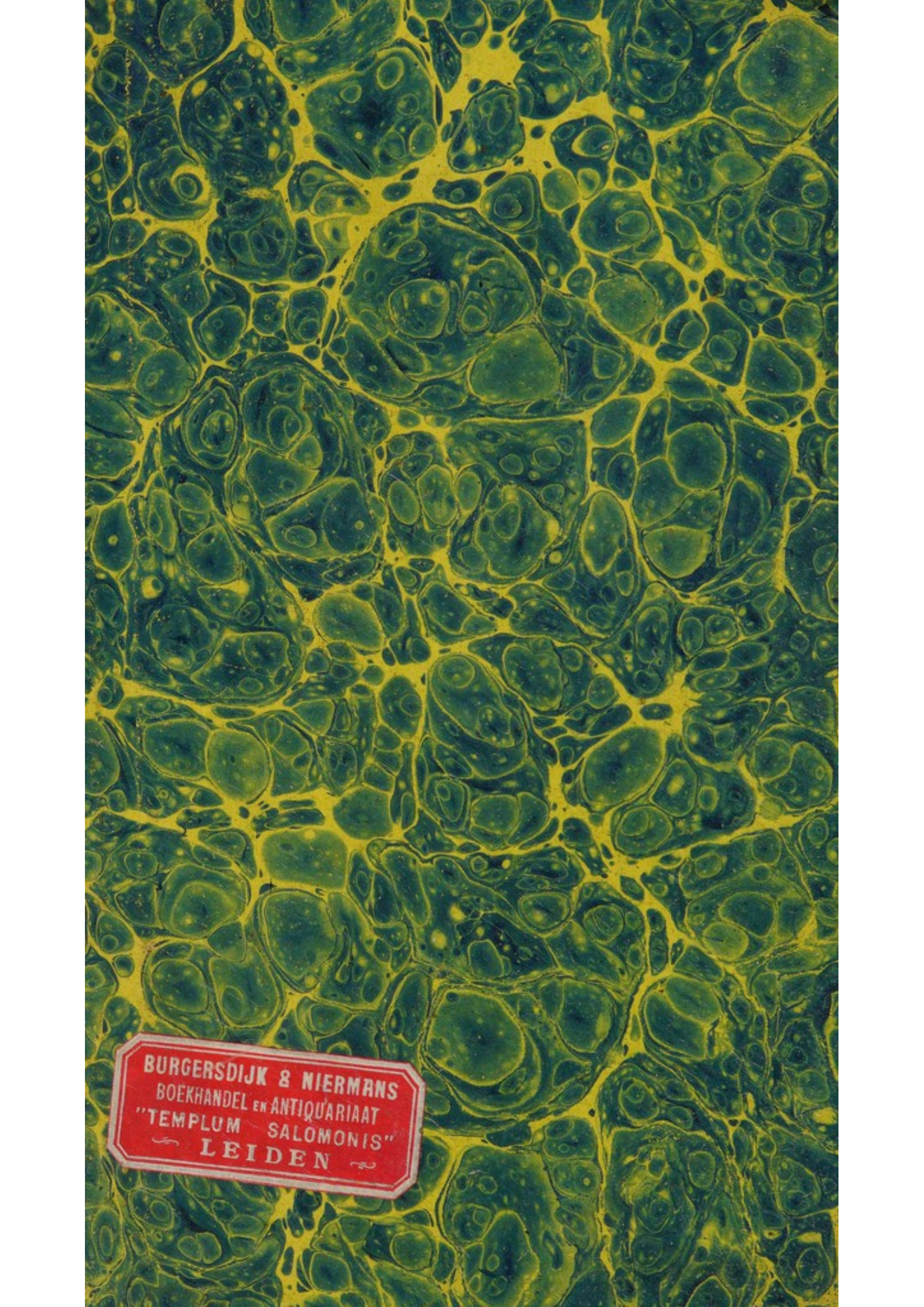
This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

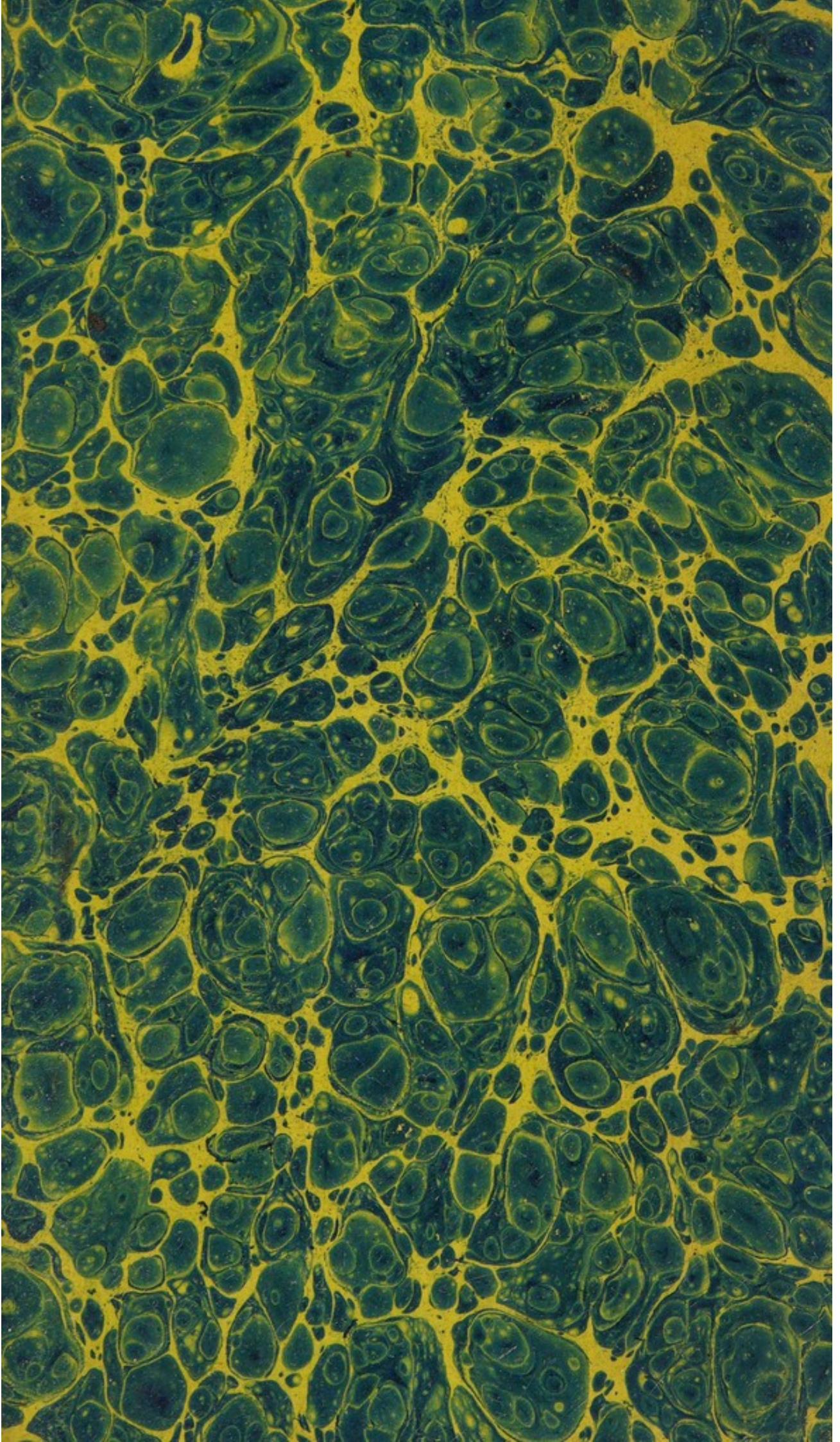

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

The background of the entire image is a marbled paper pattern. It consists of large, irregular, cell-like shapes in various shades of green (from dark forest green to a lighter, yellowish-green) separated by thin, irregular veins of a bright yellow or gold color. The pattern is dense and covers the entire surface.

BURGERSDIJK & NIERMANS
BOEKHANDEL EN ANTIQUARIAAT
"TEMPLUM SALOMONIS"
LEIDEN

21029/A

1006
compol
m⁴² / 20

J. XXV. Duc

-05

ONDERWYS

VOOR

DE LEERLINGEN

*In de Vroed - Kunde ofte Konst der
Kinder - Bedden,*

By Vraegen ende Antwoorden getrokken uyt
de Lessen der vermaerde Vroed - vrouw DU
COUDRAY, door F. D. VANDAELE,
Vrymeester in de Genées - konst, verciert met
Kópere Printen, en d'Uytlegging van iedere
Verbéeldinge,

Met een Byvoegfel aengaende de Geestelyke
Sorge, die de Vroe - vrouwen moeten draegen,
foo voor de swangere ende baerende Vrouwen,
als voor hunne Vrucht.

..... Omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat visus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam

Virg. Æneid. L. II,

Tot YPER, by J. F. MOERMAN.

Met Goedkeuringe ende Privilegie Exclusif,

IPRES VILLE & C.

MARIE-THÉRESE, par la Grace de Dieu,,
Impératrice Douairiere des Romains;;
Reine d'Allemagne, de Hongrie, de Bohême,,
&c., Archiduchesse d'Autriche; Duchesse de
Bourgogne, de Lothier, de Brabant, de Lim-
bourg, de Luxembourg, de Gueldre, &c., Pria-
cesse de Suabe & de Transilvanie; Marquise du
S. Empire Romain, &c., Comtesse de Hapsbourg,,
de Flandre, de Hainaut, de Namur, &c., Land'-
grave d'Alsace, Dame de Malines, Duchesse de
Lorraine & de Bar; Grand'-Duchesse de Tosca-
ne, &c., &c. A tous ceux qui ces Présentes ver-
ront, SALUT : Nous avons reçu l'humble Sup-
plication & Requête de ceux du Magistrat de la
Salle & Châtellenie d'*Ipres*, tendant à obtenir
nos Lettres d'Octroi à l'effet de faire Imprimer,
Vendre & Distribuer, pendant un Terme de
vingt Ans, le Précis des Leçons d'Accouchemens
qu'à données à *Ipres* la Sage-femme DU
COUDRAY, avec la Faculté de pouvoir trans-
porter cet Octroi à tel Imprimeur qu'ils trouve-
ront convenir, SAVOIR FAISONS, que, ce que
dessus considéré, inclinant favorablement à la
Demande des Supplians, Nous leur avons permis,
accordé & octroyé, permettons, accordons &
octroyons de Grace spéciale par ces Présentes,
qu'ils puissent & pourront, à l'Exclusion de tout
autre, faire Imprimer, pendant le Terme de vingt
Ans, sous tel Titre & Format & par tel Impri-
meur qu'ils trouveront convenir, le Précis des

Leçons d'Accouchemens ci - dessus mentionné,
& de le faire Vendre & Distribuer dans toutes
nos Provinces des Pays - Bas ; à charge & condi-
tion , qu'ils seront tenus de se conformer aux
Devoirs prescrits par Nos Edits & Ordonnances
sur le fait de la Librairie , & qu'avant d'exposer
ledit Précis en Vente, ils en feront remettre deux
Exemplaires bien & proprement reliés dans No-
tre Bibliothèque Royal, un dans celle de Notre
Très-Cher & Féal MESSIRE PATRICE COMTE DE
NENY, Commandeur de Notre Ordre Royal de
S. Etienne, Notre Conseiller d'Etat Intime actuel,
& de Notre Très-Cher & bien Aimé Fils, l'Em-
pereur, Chef & Président de Notre Conseil Privé ;
& un autre Exemplaire dans la Bibliothèque de
l'Université de *Louvain* ; interdisons bien expres-
sément à tous Imprimeurs, Libraires & autres
Personnes quelconques, d'imprimer, faire imprimer,
vendre ou débiter le Précis ci-dessus men-
tionné, soit en Tout ou en Partie pendant ledit
Terme de vingt Années, & d'en introduire ou
distribuer d'Impression étrangere dans aucun Lieu
des Provinces de nos Pays-Bas , sous quelque
Prétexte que ce puisse être, sans la Permission &
Consentement exprès des Impétrans, à peine de
Confiscation de toute l'Impression ou Contrefa-
ction, & d'encourir par-dessus ce, une Amende
de trente Florins pour chaque exemplaire ainsi
imprimé, contrefait, vendu & distribué sans la
Permission desdits Impétrans ; la Moitié applica-
ble à Notre Profit, & l'autre Moitié au Profit de
ces derniers ; voulons & entendons au surplus, que
Nos présentes Lettres d'Octroi soient imprimées
en entier au commencement ou à la fin de l'Ou-
vrage dont il s'agit.

Si donnons en Mandement à Nos Très-Chers & Féaux les Chef & Présidens & Gens de Nos Privé & Grand Confeils, Président & Gens de Notre Conseil de Flandre, & à tous autres Nos Justiciers, Officiers & Sujets à qui ce peut ou pourra toucher & regarder, que de cette Notre présente Grace & Octroi ils fassent, souffrent & laissent les Impétrans pleinement & paisiblement jouir & user, sans leur faire, mettre ou donner, ni souffrir leur être fait, mis ou donné aucun Trouble ou Empêchement au contraire : *Car ainsi Nous plaît-il.* En Témoignage de Quoi, Nous avons fait mettre Notre Grand Scel à ces Présentes. Donné en Notre Ville de Bruxelles le quatrième Jour du Mois de Mai, l'An de Grâce mil sept cens soixante-quinze, & de Nos Regness le 35.me. Paraphé NE. *vt.* Plus bas étoit écrit, *Par l'Impératrice Douairiere & Reine en Son Conseil, signé P. Maria,* & le Grand Scel de Sa Majesté imprimé en Cire vermeille y appendoit à double Queue de Parchemin.

Nous Bailli & Echevins de la Salle & Châtellenie d'IPRES, usant de la Faculté à Nous donnée par l'Octroi ci-dessus, Déclarons d'avoir cédé & transporté, comme Nous cédon & transportons par Cette, à l'Imprimeur Jâques-François Moerman la Permission ou Privilege Exclusif y repris ; En Foi de Quoi, Nous avons fait dépêcher les Présentes sous la Signature de Notre Conseiller Pensionnaire & Greffier de la Chambre, & le Scel de cette Salle & Châtellenie, en Notre Assemblée du neuf Mai mil sept cens soixante-quinze.

Paraphé C. L. E. COPPIETER.

*Aen Seer Edele, Weirde ende
Voorfienige Heeren,*

MYN HEEREN

VAN HET

MAGISTRAET

DER SAELE ENDE CASSELRYE

VAN YPER.

B A I L L I U,

M'Her JACOBUS LUDOVICUS BARON
BONAERT, *Heere van Brunaut, Cortenem,
ter Poorte ende Torre, &c, &c., L.I.R.*

SCHEPENEN,

M'Her JACQUES LIVIN BARON
BONAERT, *Raed ende Ontfanger Generael
van het geretrocedeerde Land, Voorschépen.*

Jor. JOSEPH JAN BOWENS, geseyd BAU-
WENS, *Heere van Tenderye, Cruceboom,
Ryssevelt, &c., B.I.R.*

Jor. LOUIS FERDINANDE DE LONGIN.

D'Hr ende Mr. CAREL IGNAES HUUGHE,
*Heere van Peutevin, Oostcleyem, Reebroeck,
&c., L.I.R.*

D'Hr ende Mr. HENDERICK DE MEY,
L.I.R.

D'Hr. PIETER DELFORTRIE, *Greffier van
Becelaere.*

Jor. JOSEPH DE PATIN, *Heere van Letuwe,
&c., L.I.R.*

Jor. GUILLIAME JOSEPH DE LIMON,
*Heere van Steen-huyse, Fichaubus, Beverlande,
&c., L.I.R.*

D'Hr. FRANÇOIS DE CONINCK.

RAEDEN PENSIONARISSEN

E N D E

GREFFIERS,

D'Hr. ende Mr. PIETER AUGUSTIN REM-
MERY, *Eersten Raed-Pensionaris ende Ont-
fanger 's Lands.*

D'Hr. ende Mr. JACQUES LIEBAERT, *Raed-
Pensionaris, Greffier van Vierschaere.*

D'Hr. ende Mr. CHARLES LOUIS EMMA-
NUEL COPPIETERS, *Raed - Pensionaris,*
Greffier van Camer, en van 's Majesteyts Sou-
verainen Leen-hove der Saele van TPE R.

D'Hr. ende Mr. PIETER JACOBUS LANS-
ZWEERT, *Raed - Pensionaris en Greffier van*
Informatien.

D'Hr. ende Mr. FRANÇOIS VANDER-
MEERSCH, *Raed - Pensionaris.*

Edele , Weirde ende Voorfienige
Heeren ,

Homines ad Deos nulla re propius accedunt ,
quàm Salutem Hominibus dando. *Cic. Orat. pro*
Lig.

Roote Saeken te peysen ende uyt
te werken, héeft by U-L. ED.
geen onderscheyd van tyd! nau-
welyks was het gerucht gekb-
men, hoe Konstlig de vermaerde
Vroederesse LE BOURSIER
DU COUDRAY op schet-
sen ende nae-gedaenten het Kinderbaeren nae-
bootste ende de Baerkunde voorleerde, of U-L.

ED. hebben de nuttigheyd daer af gevat, geen Kost en veel min Moeyt gespaert, om Haer met haere *Vertooningen* aen te lokken, ende eene van de noodigste saeken der *Weireld* met vollen swier ende mógelyke volmaektheyd in 't openbaer jonstelyk te doen voorhouden tot vermaek der Geleerde, die het voordeel daer van kennen; tot troost der Goede, die het Menschelyk geslacht beminnen; tot vergenoeginge der Staets-gefinde, die wel wéten, dat de bevolkeringe 's Lands beste Bol-werk is.

De noodwendigheyd van Eenen middel, om de *Vroed-kunde* voort te planten, kon nooyt ongelukkiger blyken, als aen de beweenelyke ende bynaer algemeyne onwétentheyd der géne, die sich met dat *Ampt* bemoeiden; ende de deugdelykheyd van *Désen* middel nooyt béter betuygt worden, als eenswéegs door den wysen ende raed-rypen *Keus* van de *Edele Overhédén* der *Stad Cortryk*, die, altyd vlytig om wat goeds aen te slaen, *U-L. EDns.* voet-slappen hier in slaen naerte volgen; anderswéegs door de toejuygingen der *Kenders*, die uyt onse goede naebuerige *Stédén* syn kómen toegevlóden, om den *Aenleg* in oog-merk te némen; ende door de algemeyne goedkeuringe van alle onsydige *Ingesétene*. Eene saek misschien nooyt gehoort! de geesselsuchtige tongen swygen, ende den *Nyd*, bóven dat hy van schaemte hakkelt in syn gallebraeken, mengelt Lof by syne lasteringen. Het is wel waer, dat eenige van den plompen hoop door

die opspraak bedrógen, sich voor eenen tyd voegen met de géne, die weynig daer op passen, dat het Menschelyk geslacht lyde, als hun tydelyk belang niet lyd. Door dése aengehitst, sy maeken de voor-sichtigheyd der Niewelingen voor onbekwaemigheyd uyt, Pro vitiis Virtus crimina sæpè tulit, ende sy dringen haer onrechtveirdiglyk op den hals de onkeerelyke slàgen der Nature : maer een weynig tyds gedult ; de Waerheyd sal bóven swemmen, ende de Geleertheyd sal haere vyanden den mond stoppen.

Alles wel óverwógen, hoe soude men met schyn van réden hier tégen kunnen spréken, dewyl alle groote Vroed-meesters van Frankryk en Néderland in de Paryssche Schólen door gelyken middel syn geleert gewéest. Men hadde kunnen twyfelen, of den uytval soude beantwoord hebben aen de opgevatte hópe ; maer het is buyten allen twist, dat men nimmer met meerderen Tver héeft wéten Leeringen bywónen, ende op korten tyd meerdere vruchten héeft wéten plukken.

Het is ook waer, dat men schier nimmer gelyke Milddaedigheyd sag : U-L. ED. niet te vréden aen een-ieder Vryen ende kosteloosén Toegang tot de Lessen te verleenén, hebben nog de geesten van hunne onderhoorige Lands-lieden aengewakkert, met Eer-loonen ende Silvere Schenk-penningen uyt te setten voor de géne, die sich best souden gekwéten hebben ; ende op dat het de bekwaemig-

heyd aen middels niet soude ontbréken, hebben U-L. EDns. maeteloose Jonstwilligheyd ende onvolprése Vâder-sorge geraedig gevonden, aen elk dat baetig tyd-verlies met Dag-gelden in te staen.

Het is éven waer, dat men schier nimmer met soo véel aerbeyd, en soo ter hert genóme sorgen eenig Gemeyn-best héeft wéten handhaeven. Den onvermoeyden Iver van Jonker GUILIELMUS DE LIMON, aengestelden Bewind-hebber van den Publiquen Cours, héeft het Spréek-woord, Quod plures tangit, neminem angit, valsch gemaekt. Syne geduerige Tegenwoordigheyd ende op alles waekende oog, hebben van den eenen kant alle misbruyken geweirt, ende van den anderen kant elk in syne plicht, doch met soeten dwang, soo doen aenhouden, ende de vruchten des Aenslags soo doen verdobbelen, dat men sonder pluym-strykerye seggen mag, de Eere van den goeden ende gerucht maekenden Uytval, hem alleen toe te kómen.

Als men een Corps van Edele Overhêden soo véel te wége siet brengen tot 's Lands welvaeren, wat Laffaert ofte wat Dwarrel-geest soude syn hert niet voelen ontsléken, om beneffens hun met wenschen ende met werken het selve oog-wit te bedoelen? ik évenwel voelde my bekoort van den eersten aenvang, om het ondernómen Stuk te sien gelukken; ende van U-L. ED. d'onverwagte Eer genietende van buyten andere ende bekwamere

verkooren te worden, om hulp te bieden, soo in het mondelings vertaelen der fransche Lessen van den Ervaeren Heer J. Coutanceau eersten Konst-vertoonder der Vroe-Vrouw DU COUDRAY, als in het opstellen van een Onderwys ten gerieve der Leerelingen, hebbe met vermaek alle myne krachten ingespannen, om U-L. ED., waer het my mögelyk, hier in eenen behaegelyken Dienst te doen.

De Vrucht gespróten uyt den raed-slag van sulck Onderwys, hoe gering het is, te laeten maeken; ende wéderom uyt Jonst en Gifte aen alle Leer-suchtige by stukskes uyt te deelen, is van nu onuytsprékelyk, ende sal van Jaer tot Jaer nog meer bemerkt worden. Dewyl dan alle het goed, dese geschiedenis aengaende uyt U-L. EDns. Beleyd is voortvloeyende, ik vinde my aengenaemelyk verplicht, dit Werkske aen de selve op te draegen, op dat het onder U-L. EDns. schut ende scherm te voorschyn durve komen, ende op dat alle Eewen mögen wéten, dat de slaepende en al te versuymde Vroed-konst door U-L. EDns. sorge eerstmael met behoorelyken lust in het Land is ingevoert.

De Tyd-genooten mögen U-L. EDns. Nae-men wel hoog verheffen, ende alle de Nae-néven U-L. EDns. gedachtenis wel dier in weirde houden, aen wie eenen ontelbaeren hoop hunne gelukkige Geboorte en Léven sullen moeten toeschryven.

God gève dat een Voorbèeld van soo groote aem-
gelégentheyd alle oogen mag ópenen , ende dat
nochte eygen belang nochte geestdriverye eenig
hinderpaele aen de voortplantinge van soo geset-
gend werk en stelle , op dat het Menschelyk ge-
slacht het door U - L. ED. gewenscht goed , ende
U - L. ED. de door my gewenschte Roem - rucht-
tigheyd bereyken mógen.

Edele , Weirde ende Voorfienige
Heeren ,

U - L. ED. Ootmoedigsten ende
Dienstwilligsten Dienaer ,

F. D. VANDAELE,
Med.

ONDERWYS

VOOR

DE LEERLINGEN

In de Vroed-kunde by Vragen
en Antwoorden.

I. HOOFD-STUK.

Van het Bekken.

V. **W** Elke Deelen der Vrouwe
heeft eene Vroed-vrouw
noodig te kennen?

A. De géne tot Dragt ende Geboorte
dienen, ofte ten minsten in 't bae-
ren moeten gefwicht worden.

V. *Van wat nature syn die Deelen?*

A. De eene syn hard, de andere week.

V. *Welke syn de harde?*

A. De Beenderen.

V. *Welke Beenderen dienen hier gekent
te syn?*

A

A. Het Bekken ofte *Bassin*, het welke eene vergaderinge van acht Beenderen is, eenigffins de gedaente hebbende van een Vat ofte Schotel, en daerom Bekken geheeten word.

V. Welke syn die acht Gebeenderen des Bekkens?

A. Daer syn'er twee van achter, het achterste deel des Bekkens maekende, het eene het Heylig been ofte *Os Sacrum* genoemd, het ander Steirte-beentje ofte Stuyt-been, in 't Latyn *Os Coccyx*.

Twee van fyden, aen elke fyde van 't Heylig been een, de welke *Offa Ilium*, dat is, Darm-beenderen, ende ook Heupe-beenderen heeten.

Twee van voor, die men de Schaem-beenderen ofte Ys-beenderen naemt, *Offa Pubis*; welke twee laetste met Kraek-been (*Cartilago*) aen een gehecht syn.

Ende twee, die het onderste deel van het Bekken maeken, waer op men sit, en uyt dien hoofde onder

den naem van Sit-beenderen bekend syn, en van sommige *Ossa Ischium* genaemt.

V. Wat is Kraek-been?

A. Eene witachtige Stoffe fachter als been, ende harder als vleesch, de welke als een aldersterkste lym, de Schaem-beenderen aen elkanderen hecht, ende van weder syden de Heupe-beenderen aen het Heylig been.

V. Waer is het Bekken in het mensche-lyk geraemte geplaeft?

A. Aen 't onderste der Rug-raete, soodanig dat het onderste Wervel-been en het bóvenste van 't Heylig been dicht aen malkanderen vast syn.

V. Wat is het Heylig been?

A. Een dryhoekig Gebeente, met eenen hoek naer onder, van buyten knobbelig ende afgerond, aen den binnen-kant uytgeholt ende effen. Daer en boven het heeft in syn binne-kant vier ofte vyf paer gat-jens, waer uyt Zénuwen voortkómen: als de Vrucht onder 't Baeren

die felve te ongemakkelyk drukt, de Vrouwe krygt jaemerlyke pynen en krampen door dyen en beenen, de welke niet te helpen fyn, als met haer spoedig te verlossen.

V. Is het Steirte-beentjen bewégelyk?

A. Jae; het is met Péfen aen het Heylig-gebeente vast, die flap genoeg fyn, om het felve met den tuyt vanden voorften vinger te laeten achterwaert duwen, ende alfoo den uytgang der Vrucht te gemakkelyker te maeken.

Het kan nochtans gebeuren, naementlyk in jonge weeke Kraem-Vrouwen, dat het flap fynde vaneich felven al te feer achter uytkeert; alsdan verre van weg te duwen, men moet het ondersteunen ende tegenhouden, op dat het de Vrouwe aen haer achterfte niet kwetfe.

V. Konnen de Schaem-beenderen ópergaen ende van malkanderen fcheyden?

A. Neen fy; maer die witte Stoffe,

Kraek-been geheeten, die de selve vast aen een bind, als ook het Kraek-been aen elken kant van het Heylig-gebeente, kan door de toevloeyende vochten een weynig fwillen, ende de Péfen de welke die vervoegingen overkruyffen een weynig rekken, soo dat het Bekken uyt dien hoofde een weynig vergroot tot gemak in 't Baeren; maer niet om dat de Schaem-beenderen van een gescheyden worden.

V. Is'er niet te seggen van de Sit-beenderen?

A. Niet anders, als dat sy met de Schaem-beenderen te saemen genomen, twee eyerwyse gaten in het Bekken ópen laeten, in welke het Kind somwylen met de twee schouders blyft vast sitten; naementlyk als de Vroed-Vrauwe het hoofd ontfangende niet genoegsaem en forgt, om het selve schóte te geven naer het Steirte-beentje waert.

Soo moeten alle, die sich met de Konste bemoeyen, wel acht géven,

dat fy altyd de Vrucht naer onder toe bewegen , ende van de Ys-beenderen afwenden.

V. Hoe word het Bekken afgedeelt?

A. In groot Bekken ende kleyn Bekken.

V. Wat rekent gy voor 't groot Bekken?

A. Al dat hooger is als het bovenste der Ys-beenderen, ende het bovenste van 't Heylig been : ende al dat leeger is, heet het kleyn Bekken.

V. Hoe word het kleyn Bekken verdeelt?

A. In fyne bóvenste engte ofte ingang; in fyne holligheyd ofte ruymte; ende in fyne onderste engte ofte uytgang.

V. Waer toe is die Afdeeling nuttig?

A. Om te doen verstaen, dat, alswanneer den ingang nauwer is, als naer behooren, ende den uytgang wyder als naer behooren, de Vrouwe gevaer loopt eene volkómene ontfinkinge der Lyfmoeder te betraepen; te wéten, als het Kind door geweld van Baer-ween ende méde-

helpen der Moeder voor by d'eerste engte plotselings afschietende, door het selve geweld met Lyfmoeder en al buyten dien al te wyden uytgang uytfaakt.

Als ook dat, wanneer de bóvenste engte te wyd is, ende d'onderste te nauw, de Vrouw gevaer loopt van eene onvolkómene ontfinking; mits de Lyfmoeder soo gemakkelyk door de bóvenste engte om de wydde wille vallen kan.

V. Hoe sal men dat ongeluk van Ontfinkinge vermyden?

A. Eene Vroede-vrouw die de kennis van het kleyn Bekken genoegsaem soude hebben, om t'ontdekken, dat het selve van bóven te nauw ende van onder te wyd is, ofte van onder te nauw ende van bóven te wyd, soude fulke baerende Vrouw grooten dienst kunnen doen, met haer ernstelyk te vermaenen de Draegen slechts heel sachtjens uyt te werken.

V. Maer dat het Bekken nu soo mis-schâpen waer, dat de Vrucht

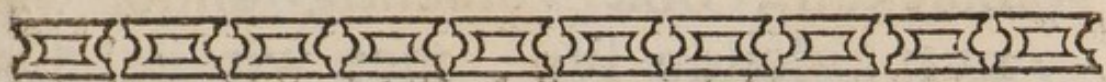
onmogelyk niet en konde door den
ingang van 't kleyne Bekken tot in des
selfs ruymte kómen, wat gedaen?

A. Soo haest de Vroed - vrouw dit
bemerkt, sal fy sonder tyd - verlies
eenen bekwaemen Meester die sich
in fulke stukken verstaet, doen hae-
len, om het Kind door ópeninge
des buyks te doen uytfniden, welk
werk *de Keyserlyke uytfnydunge* heet..

V. Maer is't dat het Kind wel kan in
het kleyne Bekken daelen, ende toen
toch niet kan verlost worden, om de
al te groote engte van den uytgang,
wat sal men dan doen?

A. Nog eer den Heel - meester doen
haelen, uyt vreesse, dat de Vrucht
te leege gesonken fynde, de Key-
serlyke uytfnydunge dan niet meer
doenelyk en waere.

II. HOOFD-STUK.

Van de Weeke Deelen.

V. **W** Elke zyn de weeke Deelen
der Vrouwe, die eene
Vroed-vrouw kennen moet?

A. De Schaem-deelen ende Téel-
deelen.

V. Welke zyn de Schaem-deelen?

A. Den Schaem-vloer ofte Venus-
berg; dat is, eene breede, fachte,
vetachtige uytpuylinge benéden den
Onderbuyk tusschen de twee Lief-
schen, die aen de jaeren van huw-
baerheyd met hayr begroeyt word.

De *Vrouwlykheyd*; die eene ópe-
ninge is in 't midden tusschen de
twee Liefchen beginnende van het
onderste der Schaem-beenderen,
ende lankwys naer benéden gaende
tot op een duym naer aen den eirs.

De *Schaem-lippen*, welke den
uytersten boord van de *Vrouwlykheyd*

maeken , ook vetachtig ende wat uytputylende fyn , met wit vel bedekt buyten d'ópeninge der Vrouwlykheyd , ende binnen d'ópeninge inkeerende met rood , gelyk aen de lippen van den éet-mond.

Het gebeurt wel , dat de Schaemlippen op het eynde des Dragts geweldig gefwollen fyn , maer sonder brand : fulks en moet geen en schrik baeren ; den Aerbeyd fal daerom niet te min wel uytflaen.

Den *Kittelaer* ; die bynaer aen eene klier gelykt , ende in 't eenen Vrouwenfch wat meerder is als in 't ander. Hy is het eerfte deel , dat onder aen den Schaem-vloer in de lippen gedóken fit , waer de felve van bóven te faemen kómen.

De *kleyne Lipkens* ofte *Haene-kamkens* , foo geheeten om dat fy bynaer de gedaente daer af hebben : défe kleyne Lipkens beginnen aen den voet van den Kittelaer , van waer fy , dicht tegen malkander gevoegt , ende kleyn in hun begin ,

allengskens wat grooter, leeger af-
loopen, ende van malkander wy-
kende sonder meer by een te kó-
men, tot op den rand van den
Schee-mond loopen eyndigen.

Dese kleyne Lipkens worden in
den Aerbeyd seer uytgerokken,
ende géven alsoo een groot gemak
aen 's Kinds doortogt; vervolgens
het soude tot groot ongerief gedyen,
indien men de selve kwetste.

Daer naer volgt den *Schaft*, dat
is, het roer ofte buyseke, langs
waer de blaes haer wàter ontlost:
d'ópening ofte uyterste eyndeke van
dit roer heet den *Schaft-mond*, die
gelégen is pas onder het Kittelaerke
in 't midden van de twee Haene-
kamkens; soo dat den loop der
pisse eenigssins van dese twee Hae-
ne-kamkens bestiert word.

*V. Wat nut kan eene Vroed-vrouw
uyt dese kennisse trekken?*

A. Het nut van niet te dólen met
den Kittelaer ofte iet anders voor den
Schaft ofte wàter-loop te némen:

want dan foudede het lichtelyk gebeuren dat den uytgang der blaefden niet genoegfaem gekent fynde, ook niet genoegfaem en foudede gefwichen worden.

V. *Syn'er nog Schaem-deelen fonder de reeds genoemde?*

A. Jae, daer is nog den *Scheede-mond*; dat is den uytterften rand van de diepe holligheyd, die naer de Lyfmoeder leyde, die ook voor een Schaem-deel gerekent word; fchoon dat de Scheede felf onder 't getal der *Téel-deelen* ftaet.

Dan nog het *Maegde-vlies*; dit is als een velleken, het welke ofte als eene halve maen voor den *Scheede-mond* ópen gefpannen, den felfen merkelyk vermindert, ofte als eene volle maen geheel de ópeninge befet, foo nochtans dat het met een kleyn gatje doorboord is, waer de Maen-ftonden door vloeyen; ofte geheel geflót, foo dat de Stonden niet kunnen vloeyen. In welk geval het felve van eenen

Heel-meester moet doorboort worden, ende eene wieke in de gemaekte opening gestéken worden, tot dat het genéfen is, op dat het gatje wéderom niet soude toe groeyen.

Dikwils al vroeg, ende fékerlyk door 'tgebruyk der Hauwelyks-plicht word dat Maegde-vlies geschonden ende gescheurt, ende de slierpkens daer af trekken sich in der voegen by een, dat sy dan eenige vleeschachtige knobbeltjes voorgéven, *Myrte-bladjes* ofte *Myrte-heuveltjes* geheeten.

Men vind'er weynige, die sonder dat vlies gebooren worden, ende men kan'er daer en tégen vinden, die met een ongehindert Maegdevlies bevrucht syn. Siet de VI ende VII Waerneminghe van Mevrouw *Le Boursier du Coudray*.

Met langen tyd in 'tHuwelyk te syn, ende naementlyk door 't veelvuldig Baeren, die *Myrtus-heuveltjes* gaen geheel te niet.

V. *Welke syn de Têel - deelen den Vrouwe?*

A. Het voornaemste van alle is de *Lyfmoeder* ofte *Baermoeder*, bot: telyk *Matrice* geheeten, de andere syn de *Eyerleyders* ofte *Buysen van Fallopius*; de *Saed-vàten*; de *breedde Moeder - banden*; de *ronde Moeder - banden*; ende de *Scheede* den *Lyfmoeder*.

V. *Wat is de Lyfmoeder?*

A. De *Lyfmoeder* is een hol Inge: want, waer in het Kind syn eerste wêsen krygt, allengskens groeyt, syne deelen meer ende meer ont: luykt ter volmaektheyd, ende ver: blyft tot den tyd syn'er Geboorte.

V. *Waer is de Lyfmoeder geplacet?*

A. In de holligheyd ofte ruymte van het kleyn Bekken tusschen de Blaes, die van vooren onder de Schaem: beenderen ligt; ende den Eirs-darm, die van achter op het Heylig been rust.

V. *Wat gelykenisse heeft de Lyfmoeder?*

A. De gelykeniffe van eene geplatte peire van dry dwersche vingers lank, ende een vinger dik, die met den bloeffem om hoog ende de dunne kant, waer den fteel aen vast was, om leeg ftaet. Daerom word fy met het begryp in dryen verdeelt, in haeren *Bódem* ofte *Grond*, *Lyf*, ende *Hals*.

Den *Bódem* is het breedfte deel, dat naer om hoog fiet ende dry vingeren breed is; het *Lyf* is het deel dat daer aen volgt tot aen den hals; ende den *Hals* is het fmalfte deel, dat naer benéden fiet, ende nauwelyks eenen vinger breedde héeft; ende op wiens eynde eene kleyne ópening dweirs-wys is, den *Moeder-mond* geheeten.

V. Is de *Lyfmoeder* altyd gelyk gefteelt?

A. Sy is altyd gelyk gefteelt, voor foo véel fy altyd haeren *Bódem* om hoog ende mond om leeg héeft; als méde voor foo véel fy altyd d'eene van haere platte fyden naer vooren héeft ende d'andere naer

achter : maer fy verandert ten eer-
 ften voor foo véel fy haeren Bódem
 wat achterwaerts laet hellen ende
 den mond wat voorwaerts brengt
 in eene Vrouw die op haeren rug
 ligt, ende in tégendeel den Bódem
 voorwaerts ende den mond achter-
 waerts in eene Vrouw die ftaet.

Ten tweeden fy verandert in den
 ftaet van Groot-gaen, wanneer fy
 van een kleyn ingewant genoegfaem
 uytgerokken word, het gene ver-
 wonderens weirdig is, om een ofte
 meer Kinderen, met Vliesen, Bad,
 en Nae-geboorten in fich te be-
 fluyten.

*V. Hoe kan fy dan in 't kleyn Bekken
 liggen?*

A. Sy en is dan in 't kleyn Bekken
 niet meer; maer met het groeyen
 der Vrucht grooter wordende, fy
 ryft allengskens met haeren Bódem
 in het groot Bekken, tot dat fy ten
 laetften niet meer als met den hals
 in 't kleyn Bekken fit, het óverig
 geheel den buyk vervullende.

V. *Hoe scheurt sy niet soo gerokken synde ?*

A. Daer is geen réden van scheuren , dewyl haere wanden soo wel in de groote uytbreydinge , als in de gewónelyke kleynigheyd altyd de selve dikte blyven behouden.

V. *Is de Lyfmoeder soo kleyn naer het Baeren , als voor de Swangerheyd ?*

A. Het schéelt niet véel ; echter sy blyft altyd wat grooter als te voor , soo dat de Lyfmoeder naer ieder Kinder - bedde grooter blyft als sy te vooren was.

V. *Bevind sich den Moeder-mond altyd gelyk ?*

A. Neen : hy is voorwaert , vast in den tast , uytpuylende en geslóten buyten staet van Swangerheyd : geduerende de Swangerheyd hy wend sich achterwaert , de Randen versachten , verminderen , ende laeten eene kleyne ópeninge tusschen beyde , waer voor sich een taey flym set , het welke de locht daer uyt houdt.

Onfe Lands - lieden Vroed - vrouwen feggen alfdan *dat de Lyfmoeder haer voedsel géeft*, ende némen het wyfelyk voor een ken - teeken der Bevruchtheyd.

V. *Kan de Lyfmoeder wel opklimmen B. V. tot de kéle van een Vrouw-mensch ?*

A. Belacchelyke faek ! fy ligt vaftgemaakt met twee paer Banden , die haer wel wéten te beletten , uyt haere plaetfe te roeren ; daer em bóven is fy nog vaft aen de Blaess ende aen den Eirs-darm ; ende eyn delings nog aen de Moeder-fcheede :: foo dat het gewaend opklimmen der Moere eene dólinge is van het ongeleerd volk , die van ftuypen ende krampen der Zénuwen , dikwils door gemifte Maen-ftonden veroorzaekt , fulk praetje maeken.

V. *Legt my die twee paer Banden uyt ?*

A. Het eerfte paer fyn de twee *breede Moer-banden* , die , van waer fy aen de fyden der Lyfmoeder houden , al fmallende fich ontrent de Nieren

ende Lende-fpieren gaen veften : het ander paer fyn de *ronde Moerbanden*, die uyt aen-een-geklifte Aders ende Slag-àders beftaende aen het opperfte ende voorfte deel der billen vaft fyn.

V. *Wat verftaet gy door de Eyer-leyders ?*

A. Een paer Buyfen ofte pypwyfe Gangen, feer smal dicht by de Lyfmoeder, waer hunne kleyne holligheyd op twee kleyne gatjes paf, die aen elken hoek van de Lyfmoerhaeren Bódem doorbooren : van daer weg gaende naer de Lendenwaert, volgende in hunnen loop den opperften Rand der breede Moer-banden, worden fy breeder. Men gelooft, dat fy de wégen fyn, langs waer de Eyers, waer uyt het menfchelyk Schepfel verwekt word, in de Lyfmoeder kómen.

V. *Van waer kómen de Eyers ?*

A. Uyt lankwerpige platachtige Ge-
maekfeltjes, die voorfien van véle
kleyne doorfchynige blaefekens,

aen het breedfte eynde der Eyer-
gangen van Fallopius fitten, ender
Eyer-nestjens ofte *Klootjes* heeten.

V. *Wat is de Moeder-scheede?*

A. Eene Góte ofte Buyfe van vyf ofte
fes Fransche duymen lank, die halff
vleefch half vlies is, dat is, nochte
het een nochte het ander, maer van
beyder nature iet hebbende.

Binnen in haere holligheyd is fy
feer gerimpelt, ende omvat den
Moeder-mond foodànig, dat den
felven geheel in haere holligheyd
uytkykt.

Hoe feer dése Góte rekken kan, is
te verftaen door dien dat de Vrucht
langs daer moet voor den dag kó-
men.

De Maegden hebben de ópening
der Scheede gemeynelyk fmal, ende
met het Maegde-vlies befet, de
Vrouwen hebben de felve véel wy-
der, naementlyk als fy véel-werft
gebaert hebben, ende in ftéde van
het Maegde-vlies fy hebben Myrt-
wyfe Heuveltjes.

V. *Gevraegt synde óver de geschonden-
theyd ofte ongeschondentheyd van sê-
ker Vrouw-mensch, waer aen sult
gy u houden?*

A. Niet tégenstaende het géne hier
vooren geseyt is, dat het Vlies selfs
in den staet van Swangerheyd kan
gansch syn; mag men echter voor
Maegd verklaeren, die het Vlies
ongeschonden hebben; ende voor
gebruyckt, die met Heuveltjes ende
eene wyde Scheede, als die eener
getrouwde Vrouwe, bevonden wor-
den.

V. *Is'er nog iet te wéten wégens de
Téel-deelen?*

A. Het kan geen kwaed doen te be-
merken, dat de *Zénuwen* ofte *Geest-
àders* der Kraem-deelen voortskó-
men van de *Lende-zénuwen*, *Hey-
lig-been-zénuwen*, ende van de
groote méde-suchtige Zénuwe by
Winflow le grand Nerf Sympatique
geheeten, eene *Zénuwe* die met
alle deelen van 't Lichaem gemeyns
héeft. Hier uyt kan men oordeelen,

waerom de baer - fmerten en naerween, foo groot fpel in Lenden ende Kruyffen fpélen; ende waerom de Vrouw in Baerens nood door alle de deelen van haer Lichaem trillen en fiddert.

De óverige Téel - deelen, hier niet uytgeleyt, kunnen aen de Vroedvrouwen geen nut toebrengen.

V. *Is de Brugge noch Téel - deel noch Schaem - deel?*

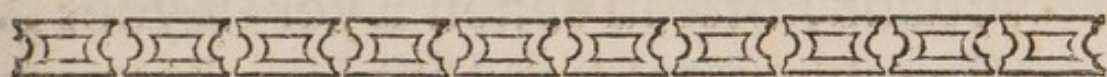
A. De Brugge behoorde wel onder de Schaem - deelen te tellen, aengefien het feer noodig is, dat fy by de Vroed - kundige gekent worde.

De Brugge is het veld, het welke tuffchen de *Fourchette*, dat is, d'onderfte faemen komfte der Schaemlippen ende den Eirs is.

De Brugge is ontrent eenen duym breed, uytgerekt in 't Baeren; fy verfmalt, jae fomtyds fchynt fy geheel te niet ten tyde van den Aerbeyd, ende fomtyds door al te véel geléden te hebben, kan fy fich niet meer herftellen ende blyft vernietigt;

ofte , dat nog erger is , fcheurt deur , ende maakt van Eirs en Schaem - mond een eenigen poel.

Dit geschied meefts tyds door d'onbedréventheyd der Vroed-meefters ofte Vroed - vrouwen , met de Vrucht op eene onbekwaeme wyfe af te haelen , ofte niet oplettende te fyn , om de Brugge fteun te géven.

III. HOOFD-STUK.

Van de Moeder - vrucht , Moeder - koek en Nàvel - string.

V. *At heet gy Moeder - vrucht?*
A. *Een ongebooren Kind , het welke in de Lyfmoeder fich ophoud tot dat het gebooren word.*

Hoe d'ontfangeniffe in 's Moeders Lichaem geschied , is het onderzoek van lédig - gangers , die fich met ydele giflingen paeyen ; ende alwaer d'onfékerheyd dier drómen foo

belacchelyk niet, de faek is buyten ons bestek. Ons Voorwerp verfoekt werkfaeme handen geleyd door gewiffe vonden tot nut van 't Vaderland, en 't Menfchelyk geflacht.

V. *Syn de Vruchten altyd in de ruymte der Lyfmoeder te vinden?*

A. Men mag bynaer feggen jae : doch het is ondertuffchen gebeurt, maer uyt'er maeten felden, dat'er eene Vrucht, ofte in eenen Eyer-leyder, ofte elders in het Lichaem buyten de Lyfmoeder gevonden is geweest. Siet de IV. ende V. Waernéminge van Mevr. *Du Coudray*.

V. *Maer kont gy den aerd ende geheym der Ontfangeniffe niet uytleggen, vertelt ten minften uyt de ondervindinge hoe eene Vrucht begint en aenwast?*

A. Met Liefde : Een huwbaer Vrouw-menfch met een huwbaer Man-menfch gemeenfchap gehad hebbende, nooyt anders, word Bevrucht. Dan fluyt fich feer waerfchynelyk den Moeder-mond voor

eenen tyd toe, op dat de nieuw ontfange Vrucht haer niet ontvalle, die alfdan aen de Lyfmoeder nog niet aengegroeyt is, maer gelykt aen een alderkleynfte Eytje, het welke in de ruymte der Lyfmoeder waerende gevoed word door het dunne vocht, dat uyt haere àderkens uytwaeffemt.

Dat Eytje behelst in 'teerfte eene onfienelyke Vrucht; daernaer fiene-lyk wordende vertoont een groot hoofd, kleyn lyf, sonder beenen ofte armen, eenen grooten Buyk-nàvel vafthoudende aen de binnen ftompe kant van het Eytje.

Aen de buyten ftompe kant van 't Eytje, fyn'er véle kleyne pluyskens, van die pluyskens die daer op het Eytje, als fchimmel ftaen, ontgroeyt'er een ronde platte Kluyte, de *Koeke* genoemd, die fich gemeenelyk aen den grond der Lyfmoeder hecht, foodàniger wyfe, dat de Slag-àders van de Lyfmoeder paffen op de Aders van de Koeke; en de

Slag - àders van de Moeder - koeke op d'Aders van de Lyfmoeder; door défen middel begint het bloed der Vrouwe fynen gang héen en wéer te némen door de Koeke, ende vervolgens door het Kind: want de Koeke als uyt het Kinds Buyk-nàvel gegroeyt, héeft maer eenen en den felven ommeloop van bloed met het Kind: jae alschoon het Kind nu van de Koeke verder afgewéken is door het uytgroeyen der Nàvel-péfe, nog blyft den felven wéderfydschen loop van 't bloed ongehindert; dewyl het lank uytwassen der Nàvel-péfe daer aen niets verandert: foo dat Moeder en Kind door dien middel groote gemeenschap, ende, om foo te seggen, maer een en 't selve Léven hebben.

Op défe wyfe néemt het fymwafdom, ende word dag op dag volmaekter, tot dat het uyt's Moeders lyf verloft word.

V. *Héeft de Moeder - vrucht nog andere windselen als de Lyfmoeder?*

A. Jae, fy ligt nog beflóten in twee Vliesen; in het *Lam-vlies* ofte *Bad-vlies*, *Amnion* geheeten; dit is het naefte van de Vrucht, ende behelst de wàters, waer in het Kind dryft, de welke men het *Bad* heet.

V. *Wat nuttigheyd brengt dat Bad by?*

A. Dat de Vrucht haer bewégen kan sonder de Moere te kwetsen in 't draegen, ende dat de wégen, door het uytbréken van die wàters, slibberig gemaekt worden in 't Baeren; soo moet men wel toefien, de selve voor den echten tyd niet verlooren te storten.

Dan is'er nog het Buyten-vlies, ofte *Ader-vlies*, *Chorion*, het welke eeniger maete vast is aen de Lyfmoeder, ende bekleed de gansche Moeder-koek aen den kant die naer het holle der Lyfmoeder fiet ende alwaer den Nàvel-string te midden in de Koek ingepoot is.

V. *Wat is de Nàvel-pése, ofte Nàvel-string?*

A. Eene t'faemen - kliffinge van dry lange Bloed - vâten; den *Nâvel-âder*, die bloed en voedsel van de Moeder naer het Kind toevoert, ende twee *Nâvel-slag-âderen*, die het óverschot van bloed en voedsel van het Kind naer de Moeder wéder - voeren.

Het Lam-vlies schiet een óver - stróopfel uyt óver défen *Nâvel-string* in syn geheel, ende daer en bóven óver den *Nâvel-âder* in 't bysonder.

V. *Wat syn Slag-âders?*

A. Het syn die Aders, die gemeeynelijk diep liggen; maer ondiep liggende die men ontrent féventig - mael in een *Minute* kan voelen slaen; door dien dat sy geduerig gelyk ópen en toe gaen, ter oor - saeke dat het bloed van 't herte met geweld in hun geschóten word, waer door sy schielyk swellen, ende dat het selve bloed éven spoedig uyt de selve in de stille Aders óver - loopt, waer door sy t'elkens ont - swellen.

V. *Haelen de Kinders Adem in's Moeders lyf?*

A. Sulks is onmógelyk, dewyl - fe in 't midden van 't wàter fwéven óver hals óver hoofd daer in gedompelt, ende ten voorderen rondom dicht in de vliesen beflóten fyn.

Oordeelt hier aen, hoe hoog-noodig het is voor 't Léven van het Kind, soo lang het niet àdemt, dat den ommeloop van 't bloed door den Nàvel-string ongehindert fy; want sonder dat, het moet sterven. Past dan wel op Ulieden stukken, dat gy daer toe geene oorfaek géeft, 't fy met den Nàvel-string ievers tégen te drukken, toe te woelen, ofte de Moeder-koeke los te mae-ken voor al eer het Kind d'ópene locht schept; ofte fulk ongeval buy-ten Ulieden schuld gebeurende, dat gy niet versuymt de Vrucht op het spoedigste te verlossen om locht te doen scheppen.

V. *Wat soude men moeten doen, ge-
vraegt synde, of eene Vrucht levendig*

ofte dood ter weireld gekómen
is?

A. Men antwoord gemeynelyk, néemt een ftukske van de Longe, werpt het in wàter; fwemt het, het Kind héeft àdem gefchept; gaet het onder, het is dood gebaert.

Nochtans hier is groote voorfichtigheyd ende ryp verftand noodig :: want ten eerften men moet well letten, dat'er geen gebrek aen dat deeltje der Longe fy : een fwaer in een gepakt flym, eene verfteende hardigheyd, enf. : kunnen het ftukske Longe doen finken, alwaer het van een grooten menfch. Ten tweeden, een Kind naer 't bréken der Vliesen, kan óver de Moeder Adem haelen, jae weenen, ende aenftonds door 't befwyken der Moeder, ofte door geweldige intrekkinge der Lyfmoe-der, uyt het léven vluchten, eer het verloft is; foo foude de Longe fwemmen, niet tégenftaende het felve dood gebaert is. Soo foude men van den eenen kant d'onnoofele

ter ſchande ende ter dood brengen,
van den anderen kant den Rechter,
by wie onſe getuygeniſſe eene Wet
maekt, bedriegen, de Plichtige
onſchuldig verklaerende.

*V. Wat verſtaet gy onder den naem
van Nae-geboorte?*

*A. Voornaementlyk de Moeder-
koeke, maer met haer den Navel-
band en Vlieſen, die daer aen hou-
den.*

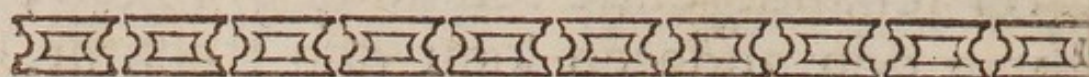
*V. Wat is den Helm, waer mède
ſommige Kinderen gebooren worden?*

*A. Het ſyn de Vlieſen, ofte een
ſtuk der ſelve, die ten tyde van
den aerbeyd afgeſcheurt op 't Kinds
hoofd ſyn blyven hangen.*

*V. Wat kracht ofte bediedſel ſtéekt'er
in dien Helm?*

*A. Soo véle, als flechte ende waen-
geloovige Geeſten daer aen willen
toeſchryven, dat is te ſeggen, gee-
ne.*

IV. HOOFD-STUK.

Van de Swangerbeyd.

V. **H** Eeft eene Vroede noodig de Swangerbeyd te kennen?

A. Jae, want eene getrouwde Vrouwe fal haer vraegen of fy Bevrucht is om de Vrucht te fwichten; eenen Genées-meester fal het vraegen, om fyne *Indicatie*n te némen; de Wey fal het vraegen, om het Recht in te voorderen; eene Ongehuwde fal het vraegen, om eene Moordaedige hulpe te foeken, enf.

V. *Waer aen kan men kennen, of eene Vrouw Swanger is of niet?*

A. Selden kan men het aen een teeken alleen kennen; maer verscheyde ken-teekens te saemen genómen, stellen de saek dikwils buyten twyfel.

V. *Walgingen; Eet-lust naer ongewónelyke saeken; Afkeer van sêkeren*

Spysen ; Braek - lust en Braekingē syn dat geen onfaelbaere teekens der Bevruchtheyd?

A. Neen : die kwynen van wégens hunne Stonden syn daer ook aen onderworpen.

V. Als de Vrouw haere Maen - stonden héeft , is het séker dat sy niet Bevrucht is?

A. Neen : men vind'er meermals , die t'elkens op den gewónelyken tyd gesuyvert worden , tot d'achtste maend toe , ende niet te min , de négenste maend Baeren.

V. Als de Vrouwe Sog in haere Borsten krygt , is het een séker teeken van Bevruchtheyd?

A. Dit alleen niet ; want het achterblyven der Stonden héeft ondertusfchen het selve veroorsaekt.

V. De Dikte des Buyks is sékerlyk een gewisse versékeringe der Bevruchtheyd?

A. Ook niet : eenen vleeschachtigen Aenwas aen eenig inwendig deel des Buyks groeyende , kan den selven

allengskens doen heffen, ende de fchyn van Swangerheyd maekem Verftoptheyd ende Verfteenthey van eenig Ingewand kunnen in felve doen.

V. *De Bewégingen in den Buyk, veel voegt by de Dikte, laeten die ontfwyfel óver?*

A. Jae fy, foo verre dat Geleerde zelf, die de Teeken en van Bevruchtheyd en Onbevruchtheyd kennen daer by bedrógen fyn gewéeft.

V. *Hoe kan dat fyn?*

A. Seer gemakkelyk: is't dat de Vrauw door 't achterblyven der Stonde grof-lyviger word; uyt de felwoorfaek fukkelig en braekachtig is ende de winden in de holligheyt der Darmen, ofte de woelingen en krampen der inwendige deelen door d'ontftelteniffe der Zénuwen den Buyk bewégen, fchynt dat niet een wel verfékerde Bevruchtheyd?

V. *Kan men geen Verfchil vinden tuffchen dit gemeld voorval en de waere Bevruchtheyd?*

A. Daer is meerderen tyd nog onderscheyd te maeken : in de Bevruchtheyd, de Vrouw is in den beginne eer dunner van lyve als dikker, ende de dikte begint eerst ontrent het eynde der tweede maend allengskens sich te doen beseffen, ende groeyt dan gestaedig aen, soo dat men van den eenen dag tot 's anderdays geen verschil kan bemerken, sonder dat die dikte ooyt verdwynt : in andere kwellingen de dikte komt ménigmael al t'seffens, is heel veranderlyk, somwylen op den selven dag vermindert-se ende vermeerdert-se, ende is by tyden geheel weg.

In de Bevruchtheyd den braeck-lust ende andere sukkelingen syn meest maer 's uchtens, ende maer meest in d'eerste tyden; naer eenige wéken, ofte ten minsten ter halver Dragt alle die ongemakken verdwy-
nen, ende de Vrouw is dan ménigmael van seer goede gesontheyd.

In de Bevruchtheyd den Buyk-

nàvel ftéekt uyt, ende rond hem den Buyk gelykelyk gespannen, ft dewaerts niet; maer in Waen-dragt ofte fchyn van Bevruchtheyd den Buyk-nàvel is ingetrokken, ende den Buyk allentom gespannen ende verhéven.

In waeren Dragt de bewégingen die de Vrouwe voelt, fyn als kleym kloppen ofte ftooten, ofte ten minften gelyk de bewéginge van een Lid-maet, dat fch verroert: in Waen-dragt de bewégingen fyn onftuymigheden, die den geheelen Buyk door loopē met rôteling ende gebrom, ende met eene magt van winden vermengelt.

Défe bewégingen flachten de dikte; in Bevruchtheyd men voelt - ft maer ten bekwaemen tyde, dat is naer 't verloop van maenden; daer men anderffins de felve al voelwoeden van 't beginfel der ongemakken.

V. *Wat verfchil is'er tuffchen een Swangere ende eene Wàtersuchtige.*

A. De Wàterfuchtige behoud door-
gaens haere Stonden; de Swangere
doorgaens niet.

De Swangere wint éet-luft met'er
tyd; de Wàterfuchtige verliest den
éet-luft meer en meer.

De Wàterfuchtige word langs om
dorftiger, de Swangere niet.

De Pisse in Wàterfuchtige is wey-
nig ende feer hoog van verwe; in
de Bevruchte is het foo niet.

De Wàterfuchtige mågert, ende
fiet deirelyk: de Swangere niet;
ofte mågert-se, fy verliest daerom
den luyfter ende lévendigheyd der
Oogen niet.

De Wàterfuchtige is rondom ge-
swollen; de Swangere meest van
voor.

Als de Wàterfuchtige fich van de
eene fyde op d'andere keert, fy
voelt ende hoort het Wàter brabbe-
len van den eenen kant naer den
anderen; eene Swangere en is die
brabbelinghe niet gewaer.

De Wàterfuchtige en word noch

Léven van 't Kind, noch gefwel der Borften gewaer; de Swangere well

Als men d'eene hand tégen d'eene fyde des Buyks legt aen eene Wàterfuchtige, ende met d'andere hand ofte vinger tégen d'andere fyde des Buyks flaet, men befest den wolm ofte wéerbots des wàters tégen d'eerfte hand: in de Swangere en gebeurt het foo niet; ofte gebeurt het eens door de óvervloedigheyt van 't Kinder-bad, den wolm, die aen d'óverfyde befest word, is véel flauwer.

V. *Maer dat'er Wàter-fucht en Draggte faemen zwaer, hoe soude men dat kennen?*

A. Aen het Gefwel der Borften ende Aenraeken.

V. *Wat is Aenraeken?*

A. Het Aenraeken is het alderfékerste befcheyd, dat men némen kan van de Bevruchtheyd: men legt het in 't werk met den duym in dry Vingers gedóken en geflóten te houden, den eerften Vinger lank uyt te ftrekken.

den felven in de Vrauwlykheyd te brengen, ende met het platte van den top ofte voorste Lid van den felven fachtjens te flibberen óver het deel, dat men kennen wilt.

V. Kan men door fulk aenraeken wéten, of'er Bevruchtheyd is?

A. Jae. Is't dat den Moeder-mond geflóten is, uytpuyt, vaft van vleefch, ende voorwaert naer de blaefe waert gekeert is, rékent vry, dat'er geen Bevruchtheyd is: maer by foo verre dat den Moeder-mond eene kleyne kloove ópen laet, de Lippen van den Moeder-mond heel ofte half ingetrokken zyn, de felve fachter van taft zyn, ende meer naer achter, dat is, naer den Eirs-darmwaert gekeert, het is een teeken dat'er iet fchuyt in de holigheyd der Lyfmoeder.

V. Wat verftaet men door Léven foe-ken?

A. Het is een féker flag van aenraeken, die maer oneygentlyk aenraeken kan genoemt worden, waer door

men ondervinden kan of de Vrouwe Léven draegt ofte niet.

V. Hoe geschied dat?

A. Als de Vrouw nu soo ver is , dat sy Léven voelt ofte behoorde te voelen , men sal haer doen liggen op den boord van het bedde , het Hoofd weynig genoeg verhéven , en men sal den eersten Vinger een weynig in d'Opening der Lyfmoe-der brengen ; ten selven tyde sal men d'andere Hand op den Buyk , en Buyk - nàvel leggen ; de twee Handen soo gestelt fynde , sal men met de géne , die aen den Nàvel ligt een weynig drukken , ende syt gy alsoo nog geen Léven gewaer , géeft met den Vinger van d'andere Hand een kleyn duwtje tégen den Moeder - mond , gy sult het alsoo beseffen.

V. Kan men niet ontdekken eer den tyd van Léven te gevoelen daer is?

A. Jae : doet de Vrouw recht staen , en raekt den Moeder - mond aen ; géeft hy syn Voedsel , syn de

Randen facht, enf., fonder dat'er een plomp gewigt op den Hals der Lyfmoer wéegt, denkt dat fy Léven draegt: als de Swangerheyd, die gy foekt, nog foo verfch foude fyn, dat de Lyfmoer nog geflótten is, gy fult den Moeder-mond heel nauw toe en effen vinden, en toch alree een weynig naer het Heylig been afgekeert; ende gy fult iet bemerken, dat infgelyks fonder plompigheyd op den Mond wéegt. Als gy alles foo bevind, gy móogt hópen dat'er de gronden van het Léven in fyn, het welke fich te fynen tyde fal vertoonen.

V. Segt nu eens klaer en bondig, hoe men door het Aenraeken kent dat eene Vrouw niet bevrucht is?

A. Is't dat den Moeder-mond fyne volle langde héeft, hardachtig is, geflótten ende voorwaerts kykende.

*V. Segt, hoe men kent, dat fy nieuwe-
lings Bevrucht is?*

A. Is't dat den Moeder-mond nauw en effen toe, wat naer achter gekeert

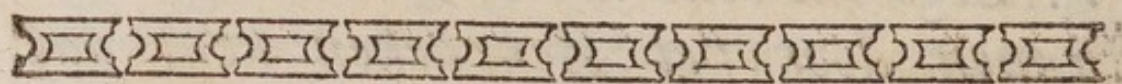
is , geen plomp gewigt daer in
fchuylt , ende de Vrouw dunner en
gemakkelyker in haeren Gordel , datt
is , platter van Onder - buyk is.

V. *Hoe kent men , dat fy ontrent half-
zwége is ?*

A. Is't dat de Moer haer Voedsell
géeft , den Boord fachter is , den
Mond ingetrokken ende achter-
waerts naer 't Heylig been gewend
is , ende naementlyk is't dat men
begint Léven te ontdekken.

V. *Waer aen fult gy kennen , dat den
Tyd van Baeren omgekómen is ?*

A. Is't dat den Hals en Mond der
Lyfmoer geheel verdwénen fyn.

V. HOOFD-STUK.

Van den Aerbeyd.

V. *W* *At is den Aerbeyd ?*

A. *W* Een Geweld van de nature ,
die door faementrekkinge der Lyf-
moer , Vrucht en Toebehoorten
daer buyten ftoot.

V. *Hoe ligt de Vrucht ofte Kind in de Lyfmoeder?*

A. Van syn eerſten Aenvang tot op d'achtſte maend het ſit met 't Hoofd bóven in den grond van de Lyfmoeder; den Rug naer achter naer 's Moeders Rug; het Aenſicht voorwaert, gebógen naer de Borſt; de Knien naer den Mond-waert opgetrokken, Set en Voeten op den Hals der Lyfmoeder geſteunt; de Handen hangende op ſyden, ofte innewaert óver de Borſt gekeert, ofte met de Vuyſtjes voor d'Oogen: maer aen d'achtſte maend het Kind maekt een Tuymeleſſe, dat is, het Hoofd, dat tot hier toe lichter was, als het Lyf, ende bóven ſat voorwaert óver hangende met den Kin tégen de Borſt gedrukt, word ſwaerder, als het óverige van 't Lichaem; daerom ſinkt het voor óver naer onder, ende het Lyf gaet naer bóven.

V. *Kan men aen eenige Teekens het keeren van 't Kind beſpeuren?*

A. De Moeder voelt gemeenelyk de Bewégingen van 't keeren, jae fomwylen foodànig, dat het Aerbeyd fchynt te wéfen : ten voorderem de Dikte des Buyks verandert; vermits het Hoofd van 't Kind uyt den grond der Lyfmoeder verhuyst fynde, de Vrouw foo hoog niet meer fchynt te draegen.

V. *Hoe ligt een wel gekeert Kind?*

A. Met het Hoofd om leeg, en het Aenficht naer achter, dat is, naer 't Heylig been van de Vrouw.

V. *Waer aen fult gy ontdekken, dat het wel gekeert is?*

A. Daer aen, dat'er een gewicht en dikte naer de Schaem-beenderen waert gefonken is, ende in tégen-deel de Dikte des Buyks ontrent den grond der Lyfmoeder gemindert; als méde daer aen, dat men door 'taenraeken met den voorften Vinger anders niet in de Geboorte ofte Ontfluytinge der Lyfmoeder vind, als een deel van eene beenachtige Bolle, dat óver al effen,

het bóvenste van 't Achterhoofd is.

V. Hoe véle Trappen van Ontsluytinge der Lyfmoeder syn'er ?

A. Men rékent'er dry : den eersten , als den Aerbeyd in syn beginfel is , bestaet in eene Openinge des Moe- ders - monds van een Schelling ofte iet meer groot ; den tweeden , als den Aerbeyd ontrent in 't midden van synen voortgang is , géeft eene Openinge ruym van een half Kroon- stuk ; ende den derden , als d'Opening ontrent een Kroon - stuk groot is , den Aerbeyd ten hoogsten synde.

Bemerkt , dat alswanneer het Kind wel gekeert is , ende de Lyfmoer tot den derden Trap van Ontsluytinge gekómen is , den bóvensten Rand der Opening by de Schaem- beenderen dik word , als een darm , ofte gelyk een vrongel , waer méde men Vrechten op 't Hoofd draegt , terwyl den ondersten Rand naer 't Steirt-beentje waert dun blyft.

V. Waer aen kent men of den Aer- beyd aenstaende is ?

A. Is't dat de Lyfmoer leeger fakte den Mond naer voor begint te keeren; den Hals geheel verdwynt d'Opening rondvormig begint te worden, daer fy te vooren dweirfcl was; de Vrouw begint te klaegen van Smerten in de Lenden, endee haer wàter ofte niet kan ophouden, ofte niet kan maeken.

V. *Waer aen kent men, dat het nu waeren Aerbeyd is?*

A. Is't dat de Smerten verdobbelen den Ader-flag ofte *Puls* aenjaegende ende verheft; het Aenficht ontstéekt; fomwylen Walgingen ofte Uytſmytingen óver kómen; endee d'Opening der Moer tot den tweeden Trap van Ontſluytinge naedert.

V. *Waer aen kent men, dat den Aerbeyd ten hoogſten is?*

A. Is't dat den Moeder-mond tot den derden Trap van Ontſluytinge gekómen is; de Wàters ſterk groeyen; een Seer ontſtaet ontrent d'aen-een-knéveling van Schaem-beenderen en Heylig been;

Sidderinge óver geheel het Lyf komt sonder koude; ende de Smer-ten van den Aerbeyd ofte Draegen op 't heftigste toefetten.

V. Waer aen onderscheyd gy de waere Draegen van de valsche?

A. Is't dat de selve van bóven beginnende néderwaert recht op den Mond der Lyfmoeder slaen : ende is't dat gy daerby door 't aenraeken ondervind, dat den Moeder-mond eene ronde Openinge aanbied, die op elke Draege wyder word, terwyl den Boord der Openinge geduerig dunt, het syn waere Draegen : maer slaen sy wéer op eenig ander Deel, B. V. op Lenden, op een Been, enf., ende blyft d'Openinge der Moer lankwerpig óver dweirs, ende word den Rand der Opening niet dun, het syn valsche Draegen.

V. Wat veroorsaekt de Draegen ende Ontsluytinge der Moer?

A. 'T Kind veroorsaekt-se alle beyde : misschien ook de ingeboore kracht der Nature, die haeren bestemden tyd kent.

V. *Hoe kan het Kind dat veroorzaaken?*

A. Den Moeder-hals geheel uytgerokken fynde, 't gewigte van 's Kindes Hoofd alleen begint een last te fym voor den Moeder-mond, den welken om de wille van d'uyterfte eyndekens der Zénuwen, die daer door loopen ende van den Bódem afkómen, wonderlyk gevoelsaem ende teer is, foo dat hy niet kan rekken sonder in bewéginge te kómen, welke bewéginge door 't gefeyd Zénuw-werk voort gefonden word naer den Bódem der Lyfmoeder, aldaer dient als voor eenen Prikkel, ende de gansche Lyfmoeder nóopt om in een te kremen; dit doet fy, ende drukt alfoo op 't Kind, ende 't Kind op den Uytgang tot dat fy moede is; daer méde is die vlaege voor by: kort daer op 't gewigt van 't Kind, ende miffchien ook de bewégingen die het maekt, nópen den Moeder-mond nog eens tot lyden, den grond der Lyfmoeder door faemenfweiringe vind fich ook genóopt.

fy trekt ſich wéder in, ende duwt het Kind néderwaert, tot dat - ſe moede is, en daer méde is'er nog eene Vlaege voor by : en dat gaet ſoo, tot het eynde van 't Werk.

V. Kan men in den eerſten ende tweeden Trap van Ontſluytinge wel beſeffen, hoe het Kind gekeert is?

A. Jae gemeynelyk ; met de Vinger-tuyt ſachtjens óver d'Opening, ende rond d'Opening óver den dunnen uytgerekten Moeder-mond te ſlépen.

V. Waerom moet men den Vinger ſoo ſacht daer óver ſlépen?

A. Uyt vreeſe van de Vlieſen door - te - ſcheuren, ende alſoo eenen droogen Aerbeyd te maeken : ende is't dat gy hand aenſlaet ten tyde van eene Draege, gy moet nog véel voorſichtiger ſyn ; want de Vlieſen alſdan geſpannen ſynde, ſouden nog eer ſcheuren.

V. Wat is eenen droogen Aerbeyd?

A. Als de Vlieſen te vroeg geſcheurt ſynde, het Bad-wàter afloopt, eer den Aerbeyd ten hoogſten is.

V. *Wanneer mag men de Vliesen breeken ?*

A. Is't dat-se niet van selfs doorscheeren, men mag-se bréken aen de derden Trap van Ontfluytinge; 't is waere, dat den Rand des Moedermonds toen nog byster styf spande in sulck geval het is béter nog wá te vertoeven, tot dat'er meerde Slappigheyd in de Lyfmoeder komt.

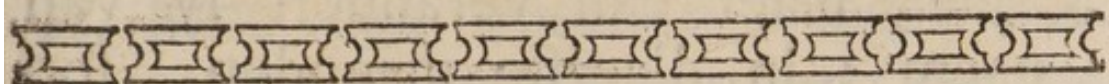
V. *Hoe bréekt men die Vliesen ?*

A. Met een graen Sout, met een peeneke, ofte met de toppen van Vinger en Duym, ende dat ten tyde van eene groote Draege: soo is het meermaels gebeuren, dat ge't'effens in de selve Draege het Wáter en Kind te saemen sult hebben.

V. *Waert dat de Vrucht dan niet af kwàme ?*

A. Dan is het tyd de Vrouw te helpen, ende haer selve te vermaanen, om de Draegen door te werken.

VI. HOOFD-STUK.

Van kwaede Vergaeringen, Suygers, ende Misvallen.

V. ***W**at heet gy eene kwaede Vergaering, ofte Misdragt?*

A. Eene kwae Vergaeringe, Misdragt, ofte loofse Moer is eene Vrucht, die in haer eerste dagen ontaerd, de eygenschappen verliest, om eene lévendige Vrucht te worden, ende de menschelyke Gedaente niet konnende bekómen, een kleyn vleefachtig Klompje word, gelyk het kropke, ofte maegske van een Vógelke: als men het ópen snyd, men vind'er eene holligheyd in 't midden, vol slymig Vocht.

V. *Hoe lange blyft die kwae Vergaeringe óver de Vrouwe?*

A. Sy komt gemeenelyk af binnen de dry maenden.

V. *Blyft sy nooyt langer?*

A. Jae, maer dan verandert fy van naem : in d'eerste maenden, foo lang fy kleyn ende facht is, fy heet: *Mifdraght*; maer grooter, vaster van Gewéefsel, ende fwaerder geworden fynde, fy krygt den Naem van *Suyger* [ofte *Mole.*]

V. Moet men die kwaede Vergaeringe afjaegen?

A. Neen, de Nature fal haer felven daer af wel verlossen : ten voorde- ren, fy komt nooyt af sonder ver- lies van bloed, ende waert dat men met afjaegen geweld déde, daer foude eenen grooten Vloed konnen uytvolgen.

V. Waer aen wéet men, dat eene Vrouwe eene kwae Vergaeringe draegt?

A. Is't dat fy een Gewigt ontrent den Hals van de Lyfmoeder voelt, men héeft kwaed vermoeden; nog meer is't dat fy een Verlies krygt; ende ten fékerften door het Aenraeken.

V. Hoe geschied het Aenraeken, om eene kwae Vergaeringe t'ontdekken?

A. Met den voorſten Vinger naer gewóonte, men onderſoekt de Geſtaethéde van den Moeder-mond: by ſoo verre men een Gewigte op den Moeder-mond voelt liggen, den ſelven ópen en verſacht vind, men mag voor ſéker houden dat'er eene kwae Vergaeringe is.

V. *Wat is'er daer méde te doen?*

A. Het is geraedſaem den Genees-meester te raed plégen, alwaer het maer om te wéten, of'er geene Bloed-laetinge noodig is, of eene Eirs-spoeling ofte *Lavement* geen te groote ſlappigheyd ſoude baeren, enſ., maer van uwen kant, gy moet de Vrouw wel belaften, dat ſy ſich ſtrykens ende ſtil te Bedde op haeren Rug ſal hebben te houden.

V. *Is't dat den Vloed, niet tégenſtaende alle déſe voorſorgen, toenéemt, moet men de Vrouw laeten vergaen?*

A. Neen, dan moet gy haer noodſaekelyk van die Miſdragt verloffen, eer ſy door 't Verlies beſwyke.

V. *Hoe gaet men daer mede te werke?*

A. Men fal den voorften Vinger mee Olie ofte ongefoute Bóter vet geemaakt in den Moeder-mond brengen, om allengskens den felven waate ópenen; de Openinge bekómen hebbende, voud den Vinger hall toe inderwyfe van eenen Haek: ende de Ronde des Moeder-mond doende, vat de Vergaeringe diutégen den Mond lag, ende brengt-fluyt.

Ten felven tyde, dat men de Vergaeringe wilt uytbrengen, men moet de Vrouw doen fténen.

V. *Waert dat de Misdragt ergens aen de Lyfmoer vast biele?*

A. Men moet de Vingers ofte Handen in de Lyfmoeder brengen tot aen de felve, een paer Vingers tuffchen de Lyfmoeder ende de Vergaeringe invrikken, ende de Vergaeringe afpélen, wel oplettende, dat de Vingers foo weynig de Lyfmoeder raeken, als 't mogelyk is.

V. *Kan'er by die kwae Vergaeringe geene goede Vrucht syn?*

A. Heel féker; daerom moet fulk werk met d'uyterfte voorfichtigheyd gedaen worden, op dat men de goede Vrucht niet verderve, met de felve uyt te haelen, ofte met de Nae-geboorte los te maeken.

V. *Waer in moet de Voorsichtigheyd beftaen, als men peyst dat'er eene Vrucht by de Misdragt is?*

A. Ten eerften, dat men de Nature laet geworden, fonder méde te helpen, 't en waere, dat de Vrouw in hoogen nood kwàme.

Ten 2. moetende méde-werken, dat men wel de Moeder-koek der Vrucht onderscheyde van de vasthoudende Misdragt.

V. *Waer aen onderscheyd gy de Moeder-koek van de Misdragt?*

A. Dat de Moeder-koek platter is, ende eenen Nàvel-fting in fyn midden ingeplant héeft.

V. *Waer aen kan ik wèten, of de Vrouw om't verlies wil, in nood is?*

A. Niet foo feer aen 't bevlecken van véel Lyn-waet, als wel aen 't verlies van haere Krachten.

V. *Als de Vrouw klonten Bloed verliest, is het noodig, dat sy de selve doet bewaeren?*

A. Heel noodig; want de Misdragt feer gelyk is aen een klontje gestolt Bloed; daerom moet de Vroede alle de klonten bréken en besichtigen.

V. *De Misdragt afgekómen synde, wat is'er dan te doen?*

A. De Vrouw moet eenige dāgen still gehouden worden, bynaergelyk eenen Kraem - Vrouw.

V. *Wat is'er te doen als de Vrouw een Suyger draegt?*

A. Al het selve Werk, uytgenómen dat gy u aen een grooteren Klomp moet verwachten, om welken af te haelen meer als eenen Vinger mag gebéfigt worden, wel verstaende, is't dat de Lyfmoeder sich genoeg ontsluit.

V. *Syn de Suygers alle gelyk?*

A. Sy syn tweederley: d'eene syn als

eene Kluyte vast Vleefch; d'andere als eenen Prondel van ménige Wàter-blaeskens.

V. Waer aen kent gy, dat de Misdragt een Suyger geworden is?

A. Is't dat de Vrouw een groot Gewigt voelt; is't dat fy een Gewigt voelt óverplotfen van d'eene fyde naer d'andere, als fy haer in 't liggen omkeert; ende is't dat fy deirelyker en affienelyker word, als naer gewóonte.

V. Wat heet men een Misval?

A. Eene lévendige, ofte tot Léven bekwaeme Vrucht, die afkomt eer-se het Licht verdraegen kan.

Men rékent gemeynelyk een Misval, al dat voor de féven Maenden komt.

V. Waer by komt het, dat eene Vrucht niet voldrégen word?

A. By gebrek van Bloed-laetinge in Overtolligheyd ofte Hitsigheyd van Bloed; door de Laetinge in Schaersheyd van Bloed en flappe Lichaemen; door sottelyk Sténen; heete Koorffen; geweldig Hoesten; Schrik;

Gramfchap ; Springen ende Danffen ; door eenen Val ; eenen Stoot ; gefchok van Ryden ; door 't draegem van groot Gewigt ; door vrede Ge- nées - dranken ; Nies - kruid ; Kwik- silver ; ende alles wat den Buyk grootelyks ontfchuttelt.

V. Kan de Ader-laetinge nog dienft doen , als de Vrouw alree begint te verliezen ?

A. Jae fy : dikwils fal het gevaer van Misval daer door óvergaen ; oft ten minften men fal daer door dem óvertolligen Vloed voorkómen.

V. Wanneer is het Misvallen onuytvluchtelyk ?

A. Als de Vrouw begint klonten Bloed loffen , ende het Bad - wáter begint af te loopen.

V. Wat bedied een Bad - wáter , dat reewfch riekt ende fwart is ?

A. Dat de Vrucht al ettelyken tyd Lévenloos is.

V. Wat hulpe bied men aen eene Vrouw in Misvallens nood ?

A. Als het nu féker is , dat de Vrucht

afkómen fal , voelt maer of den Moeder-mond genoegsaem ópen is ; soo niet , besmeirt hem met Olie ofte ongefoute Bóter , ende laet de Nature geworden.

Maer is den Nood hoogdringende , brengt al soetjens den eenen Vinger voor , den anderen naer , vet gemaekt , in de Lyfmoeder ; bréekt de Vliesekens ; keert het Kind , 't en waere dat het niet noodig soude syn ; want voor de ses Maenden is het felden noodsaekelyk het Kind te keeren.

V. Is'er hier ook eene Nae-geboorte ?

A. Ongetwyfelt ; maer in Vloeden sy houd dikwils niet vast aen de Lyfmoeder : nochtans en mag men daer op niet losselyk voortgaen ; maer voelen , of-se vasthoud ofte niet ; ende bevindende dat-se aen haeren eenen kant vasthoud , men moet het Kind heel voorsichtig keeren , uyt vreesse van den Nàvel-string te breken.

V. Wat waer daer aen gelégen ?

A. Dat men dan Blindelings de Nae-geboorte foude moeten zoeken, al men die met de hand moet afhaelen, waer andersfins den String voor Weg-wyfer dient.

V. *Waert dat de Vrucht nog kleyn waer, is het noodig in tweemaell eerst het Kind, daer naer de Nae-geboorte af te haelen?*

A. Neen, men kan het dan met de felve moeyte al te faemen uytbrengen.

V. *Ontfluyt fich de Lyfmoeder voor eenne kleyne Vrucht, gelyk voor eenne groote?*

A. Neen; fy ontfluyt fich maer naer maete der Vrucht; foo dat het dikwils moeyelyk valt, de Nae-geboorte van een kleyn misvallig Kind te krygen.

V. *Maer dat het voorviele, dat, alle forge niet helpende en alle neirftigheyde te laet kómende, de Nae-geboorte binnen de Lyfmoer ingeflóten wierde?*

A. Men moet dan Infpuytingen in de Lyfmoeder doen; hier toe dient

het Afsiedfel van Pappel , witte Maluwe , Glas - kruid en Lyn - faed met wat Olie ofte ongefoute Bóter ; jae al waer 't maer met laew Wàter , behoudens dat die Infpuytingen dikwils herhaelt worden , de achtergebléve Deelen fullen als by verrottinge afléken ende uytgespoelt worden.

Het is ook noodig prikkelige Eirspuyten te fetten , ende voordeelig eenigen verfachtenden ende foetelyk vloed - dryvenden Middel in te géven ; als de mengeling van fés Loot (ofte dry *Oncen*) Byvoetwàter ; een Loot (ofte eene halve *Once*) Caneel - wàter , twee Loot Byvoet - fyroop , ende twee Loot Soet - amandel - olie.

Men géeft haer aenftonds de helft in , een weynig warm gemaekt ; ende de andere helft twee ueren laeter.

Gy fult ook in fulk Voorval wat Citroen ofte Oranje - fap in haer Vleefch - fap (ofte *Bouillon*)

mengelen; ofte het Afkóokfel van Geirfte met Citroen-fap te drinken geven; ende by den kleynen Man, als de Citroenen dier fyn, met eem weynig Wynsteen.

By de géne, die het foo nauw niet hebben, gy kont Geirfte-wàter ofte Brood-wàter, waer in Garspémen, ende fwarte * Aelbéfblaers getrokken fyn, verlieffelyk met Limoen- ofte - Granaet-fyrope.

Is de Vrouw flap van Draede, ende óvervloedig in witte Vochten, doet haer allen morgen-ftond het Sap van eene bittere Oranje met évenvéel Tourschen Wyn, acht ofte thien Aesen van den besten Saffraen, ende wat Brood-fuyken innémen. Dit alles om de Maegde ende geheel het Lichaem in vróomte ende in fwang te houden, op dat de Nature fich te béter van haere ingeblévene Vuyligheyd ontmaeke als méde om het Bloed te beschermen tégen de Rottigheyd, die foudle

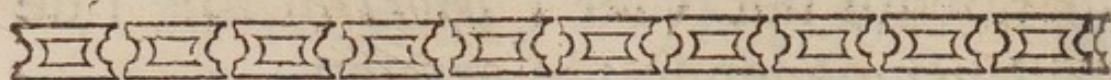
* Jeniver-blaers.

konnen ontstaen uyt de achtergebléve Nae-geboorte, ende om het geheele Lichaem te ververschen, op dat'er uyt de selve oorfaeke geene Ontstékinge (*Inflammatie*) nochte het Vier (*Mortificatie*) de Lyfmoeder soude grypen.

Men kan nog eenen anderen Middel inspannen, om het Achtergeblévene te doen ruymen, te wéten désen: stelt de Beenen van de Vrouw in warm Wàter soo diep als 't mógelyk is, en vryft neirstig haere Dyen, altyd van bóven néderwaert; is het met den eersten keer niet genoeg, als de Vrouw genoegsaem sal geruist hebben, begint nog eens het selve Werk; selden sult gy anders sien, of de moeyte sal eenen goeden uytval hebben.

Breeder hier af te handelen is onnoodig, dewyl sulks geheel ende al de Artsen ofte Genées-Heeren raekt, tot wie gy in alle sulc Geval, ende in alles wat buyten het

Bestek der Vroed-kunde gaet, u
keeren moet, eer het te laet is; op
dat den Stichter der Schepselen u
geen Rékeninge van syn Schepfel em
kóme afeyfchen.

VII. HOOFD-STUK.

*Van het Groeyen en Bréken
der Wàters.*

V. **W** Aer toe dienen de Wàters
ofte het Bad, waer in de
Vrucht fwemt in de Moeder?

A. Ten tyde der Dragt fy dienen „
om de Lyfmoeder in tyds uyt te
rekken, op dat de Lid-maetem
der Vrucht hun Wafdom ende na-
turelyke Gedaente fouden konnem
némen, het welke sonder de Bad-
wàters niet foude kunnen gefchie-
den: het drukken der Lyfmoeder,
die fich maer ongeirne laet rek-
ken, ende het gewigt der Ingewan-
den fouden aen die teedere Léde-
kens een gewis Beletfel fyn.

Ten anderen, sy géven het Kind gemak, om fyne kleyne Bewégingf-kens te doen, ende beletten, dat die felve Bewégingen de Lyfmoeder niet genoeg en tergen, om fich in te trekken, de magt des Prikkels door de Wàters onderschept fynde.

Ten derden, Slag of Stoot die op 's Moeders Buyk toegebracht kan worden, bréekt op de Bommigheyd vanden Wàter-fak; ende de Vrucht blyft ongehindert, die anderffins te morfel foudé geplettert fyn.

V. Doen fy ook eenig voordeel in 't Baeren?

A. Groot Voordeel: door het drukken ende perffen der Lyfmoeder fy fetten fich voor het Kind aen de Geboorte; ópenen den Moedermond op eene véel fachteere wyfe, als het beenderig Hoofd van 't Kind; fy dryven de Vliesen in d'Openinge, doen de felve uytpuylen, ('t en waer dat het Kind óver dweirs lâge) ende ten laetften afloopende, fy verfachten de Deelen des Uytgangs,

op dat - fe te gemakkelyker ficht fouden laeten uytspannen ; endee macken de felve flibberig , op datt de Vrucht , met min moeyte , endee min vryvens tégen de Deelen der Vrouw , foude afgletsen.

De flymige en bloedvervige Vochten , die de Vrouw in den Aerbeyd ontfygen , als méde de loofe Wàters , helpen tot het felve eynde.

V. Wat fyn de loofe Wàters ?

A. De géne die tuffchen het Ader-
vlies ende de Lyfmoeder in fom-
mige Vrouwen te vinden zyn : défe
kómen fomwylen ettelyke dāgen
voor den Aerbeyd af , daerom moet
men wel toefien , dat men om hun-
nent wil niets en verhaefte , uyt-
ydele vreefe van eenen droogen
Aerbeyd te hebben.

*V. Waer aen kan men de loofe Wàters
kennen ?*

A. Dat fy foo ménigvuldig niet fyn ;
dat fy lankfaem afkómen met véle
kleyne pynekens ; ende dat'er geene
andere teekens van Aerbeyd by fym

V. *Wanneer beginnen de echte Wàters van het Bad te groeyen?*

A. Met den tweeden Trap van Ontfluytinge; doch fy setten sich maer best uyt met de derde Ontfluytinge.

V. *Spannen de Vliesen met de Wàters altyd gelyk?*

A. Neen; fy spannen seer geduerende de Draege, maer tusschen de Draegen, fy syn slap, en géven véel gemak, om het Deel te onderkennen, dat sich in d'Openinge set.

V. *Kan men het Deel niet onderkennen, met den Vinger op de gespannen Vliesen?*

A. Men mag alleenelyk niet besien, uyt vreesse van de Vliesen te scheuren voor den bekwaemen oogenblik.

V. *In wat Wésen ofte Gelykenisse vertoonē sich de Wàters?*

A. Eenigssins met het wésen van het Deel, dat sich achter de Vliesen aanbied: komt het Hoofd te vooren, de Wàters vertoonē eene ronde; komt'er eene Hand ofte Voet, de Wàters syn als een uytstékende

Sakske ; ligt het Kind óver dweirs ofte met den Rug ofte met den Buyk , ofte met d'eene ofte d'andere Syde voor de Geboorte , de Waters in plaets van rond of lankwys uyt te puylen , blyven vlak voor d'Ontfluytinge der Lyfmoeder dweirs lankwys ftaen , welke Ontfluytinge uyt dien hoofde , fomwylen eene dweirfche lankwyfe Openinge verbéeld.

V. Daer is gefeyt , dat men aen de ronde Openinge der Lyfmoeder den waeren Aerbeyd kent ; hoe kan ik hem kennen , als het Kind óver dweirs liggende den Moeder-mond óver dweirs lankwys trekt ?

A. De grootte der Openinge , ende d'oprechtheyd der Draegen fullen genoegfaem bediedfel géven.

V. Is het Bad altyd éven ryk in Waters ?

A. Neen het : men vind fomwylen het Bad fook kleyn , dat den Aerbeyd droog fchynt ; ende fomwylen fook óvervloedig , dat de draegende Vrouw Waterfuchtig fchynt te

wéfen , ofte Tweeling te draegen ;
jae foo verre , dat men het Klokken
der Wàteren aen d'Overfyde voelt ,
als men aen d'eene Syde geklopt
héeft.

*V. Is'er geen verskil in 't bréken der
Wàteren , of het Kind wel gekeert
is , of kwaelyk ?*

A. Als het Kind met het Hoofd vooren
kómende nu in de Geboorte staet ,
men moet foo nauw niet letten ,
om het derde Slach van Ontfluyting
af te wachten , aengesien het Hoofd ,
om fyne rondheyd wille , den weg
toe fluytende , de Wàters belet
t'seffens al te gelyk af te loopen ;
maer

Als het Kind eenig ander Deel
aen den Uytgang der Lyfmoeder
fet , men moet sich wel wachten ,
de Vliesen door te fcheuren , voor
al eer daer genoegsaeme Openinge
ende Slappigheyd is , om het Werk
aenstonds te beginnen : want

Geen ander Deel , buyten het
Hoofd alleen , den Doorgang

genoegfaem konnende opstoppen , de Vliesen geópent fynde , de Wàters fullen in eenen Schos plotselings afschieten , ende de Lyfmoedertogt géven , om haer in te trekken , op de Vrucht te fluyten , ende eenen droogen Aerbeyd te maken.

V. Moet men de Wàters bréken ten tyde van de Draegen , ofte in dem tuffchen tyd?

A. Als het Kind by de Voeten moet gehaelt worden , liever tuffchen de Draegen : maer met het Hoofd voorren kógende , het welke meest in den Loop der nature is , in 't felle van de Draege : ende kont gy die niet nypen ten tyde der Draege , nyp de Vliesen buyten de Draege , ende houd de Népe al gereed in de Vingers , ende op d'eerfte aenvallende Draege , draeyt de Népe om , dat fy doorscheurt ; soo fult gy dikwills met de felve moeyte , in de felve Draege Wàters en Kind krygen.

V. *Waerom en soude men de Vliesen niet kunnen nypen, in de Draege?*

A. Ter oorfaeke der Gespannentheyd: wie kan een gespannen Trommelvel nypen? maer tusschen de Draegen de Vliesen ontspannen synde men kan daer gemakkelyk eene Népe in maeken.

V. *Mag men de Vliesen niet ópenen met Mes, Schaer, ofte Priem?*

A. Neen: het waer te vreesen, dat het Kind onverhoeds afschietende, 't géne in 't Wàter-bréken meer gebeurt, van het Scherp soude gekwetst worden.

V. *Mag men de Vliesen niet aen stukken trekken?*

A. Neen: men moet zelfs op syne hoede syn van niet het minste te trekken, als men-se aen flarden nypt: want, aengesien de Vliesen aen de Moeder-koek houden, men soude de selve kunnen doen afscheyden van de Lyfmoeder; waer uyt eenen gevaerelyken Vloed soude ontstaen, ende waer door het

Kind foudé verfmachten, als 't niét t'feffens by geluk afkómen foudé.

V. Moet men altyd de derde Ontsluytinge afwachten om de Vliesen te scheuren?

A. Neen : is't dat de Vrouw eenem Vloed héeft, men mag het eer doen, om de Gevaeren te voorkómen, die den Vloed foudé konnen veroorfaeken; te meer om dat het té hópen is, dat het verlies van Bloed (ende eene Aderlaetinge, is't by aldien, dat men het geraedig vind) genoegfaeme Slappigheyd aen de Lyfmoeder fullen géven; ende de Besproeyinge van het felve Bloed de Lyfmoeder flap en flibberig staet te maeken; foo dat den Vloed felve ftéde houd voor het Bad-wàter.

V. Syn'er nog Omftandighéden, die toelaeten het Wàter te bréken voor de derde Ontsluytinge?

A. Is't dat de Vrouw geen Aerbeyd meer héeft, ende dat nochte eene prikkelige Eirs-spuyte, nochte Verfterkinge naer eyfch der Saeke

ingegéven, nocte eenigen anderen Middel van Genées - meesters op te géven, de Draegen kunnen verwekken, met het ruymen der Wátters fullen fy fomwylen wéderkeeren; door dien dat den Grond der Lyfmoeder het Kind, véel harder als de Wátters, genaeken fal, ende als door eenen nieuwen Prikkel tot inkrempen getergt worden.

V. Maer waer't dat sich eenig ander Deel, als de Vliesen, voor d'Opening der Lyfmoer sette?

A. Is het eene Misdragt, ofte eenen Suyger, gy moet die al fachtjens trachten uyt te haelen; maer is het de Moeder - koeke, die gy kont kennen aen haere Swamachtigheyd, (ofte Spongieachtigheyd) dat is Ongeflótentheyd van Stoffe, gy moet naerspeuren of de selve los daer op ligt, geheel afgescheyden van de Lyfmoeder; of voor den Moedermond aen de Lyfmoeder gegroeyt.

Is't dat het verlies der Vrouwe ten tyde van de Draegen vermindert

ofte ftil ftact, het is eene Miff-
dragt, Suyger, ofte Koeke, die
van de Lyfmoeder geheel los ge-
maekt fynde op den Moeder-mond
door haer gewigt gefonken is:

Maer is't dat den Vloed vermeer-
dert door de Draegen; het is de
Moeder-koek, die voor den Moe-
der-mond vast gehecht is, ende op
elke Draege meer ende meer af-
fcheurende, ook meer ende meer
Bloed fpuygt.

*V. Hoe geraekt men aen de Vliesen,
als de afgefcheurde Moeder-koek voor
d'Openinge ligt?*

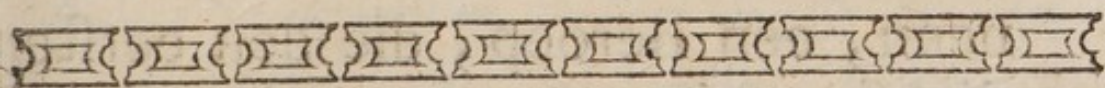
A. Soo haest als dat féker is, men
moet de Koek op fyden fchuyven,
de Vliesen fcheuren, de Handen in
de Lyfmoeder brengen, den Navel-
string verbinden, ende die onnutte
Koek afsnyden; te wéten, is't dat
het Kind nog léeft ende dan in aller
haesten het Kind by de Voeten ver-
loffen.

Maer is het Kind dood, het ver-
binden van den Navel-string is
onnoodig.

V. *Wat moet men doen , als de Koek voor den Mond aengewassen ligt?*

A. De eene fyde van de Koek heel stillekens los maeken , naementlyk de géne , die alree meest los is , sich wel wagtende de andere fyde ook los te maeken ; want het Léven van de Vrucht hangt daer aen : dan de Hand brengen tot aen de Vliesen , hoe hooger hoe béter , de selve ópen nypen ende het Kind by de Voetjes verlossen.

Het Kind verloft synde , men haelt dan de Nae-geboorte af.

VIII. HOOFD-STUK.

Van de Voorbereydinge tot het verlossen.

V. **B***Y eene Vrouw , die Baer-ween béeft , ofte schynt te hebben , gerópen synde , wat is het eerste Werk van eene Vroe-vrouw?*

A. Dat sy sonder véel wind ende

beslag de Vrouwe naedere ; de selve
met grond van goede Rédens troostee
ende Moed inblaese , maer niet haer
Hoofd bréke met eene lange rékee
ydele praetjens , met véel geger em
gesnap , ende nog véel min met
hoopen schaemtelooshéden endee
onbeschofthéden : de Vroede en iss
den gek van 't spel niet , sy is Mee-
sterse ende Verantwoordster voor
Léven en Gefondheyd van Moeder
en Kind in den oogenblik , dat sy
beyde in Gevaer syn. Is het toen
den tyd van boerten en jokken ?
neen , een Beroep , die den eersten
dienst , ende eenengewigtigen dienst
doet aen het Menschelyk geslachte
te , behoorde wel met ernst verrichte
te syn , ende wat hooger geacht ,
als men gemeenelyk doet : maer
daer is de ongeleertheyd de schuld
van ; Vroe-vrouwen , maekt u be-
kwaem , ende bewaert selve uw
Gefag , gy sult in Gefag gehouden
worden : niet dat gy u moet ver-
heffen ende verhooveirdigen , ofte

tégen de Aerme ftuer en barfch
fyn, dat waer van het eene kwaed
in het andere vallen; maer dat gy
zédiger wyfe vriendelyk ende ge-
fpraekfaem foude fyn, ende nog
ten vriendelykften tégen de Aerme,
om dat fy véel anderen Trooft moe-
ten miffen. Dunkt u, dat fulke
Bermhertigheyd Loon ende Zégen
kan verliefen?

Dat de Vroede ook niet beteu-
tert ende verlégen fchyne; nochte de
Vrouw feffens fchrik aenjaege, als
fy meynt de faeken niet wel te
ftaen: niet te min moet fy de
moeyelykheyd, als'er is, foetjens
voorfpellen, op dat de Vrouw door
het onverwagt lank aenflépen fich
niet bedrógen vinde, ende alfoó
hópe, moed ende geduld verliefte.

*J. Als men nu fonder verfaegtheyd
ende fonder verwaentheyd de Vrouw
in goed betrouwen gefteft héeft,
wat is'er dan te doen?*

*A. Te onderhooren, of de Vrouwe
van goede Gefondheyd is: fchort'er*

merkelyk aen, fy moet niet ver-
toeven den Genées - meester, ofte:
is'er geenen ter hand, den Heel-
meester te doen vraegen, om ver-
sterkinge van Raed; want daer ver-
andert soo véel in een siekelyk
Lichaem, ten tyde van den Aer-
beyd, dat eene Vroede onmógelyk
de Gevolgen daer af niet kan ken-
nen, ende nog min de Hulp - mid-
delen, die daer in kunnen voor-
sien.

*V. Wat moet de Vroede doen in de
tégenwoordigheyd van den Arts?*

A. Wel toeluyfteren naer het géne hy
sal waerschauwen ende voorhou-
den, om het selve stiptelyk te on-
derhouden, voor soo véel het haer
selve aengaet; ende te doen uyt-
voeren, voor soo véel het de Huys-
genooten raekt.

*V. Dat de Vrouw gesond waer, is de
Vroede gehouden Raed te vraegen?*

A. Geenslins; sy moet dan maer be-
ginnen met Hand aen te slaen, om
door 't Aenraeken t'ondervinden, of

den Aerbeyd op den hals is, ofte niet.

*J. Als men door 't Aenraeken onder-
vonden heeft, dat de Vrouw waere-
lyk in Aerbeyd is, wat dient'er ge-
daen?*

*A. Men moet alle Gereedschap ter
hand brengen, dat men soude kon-
nen noodig hebben voor Moeder
en Kind : als Vier in de Kàmer;
Wyn, Brandewyn met Wàter,
Edik; ook Wàter bekwaem om te
Doopen; eenen Doek, om 't Kind
te grypen, of men hem, om de
slibberachtigheyd wille, noodig had-
de; eenen anderen grooten Doek,
om te vieren ende de Vrouw te
dekken, tégen koude en winden,
terwyl men den String verbind;
Olie ofte ongefoute Bóter, om de
al te drooge Deelen te salven;
Nàvel - snóeren en Schaere, om
'tverbinden en doorsnyden des
Nàvel-bands, wel verstaende eene
Schaere met stompe Toppen;
's Kinds Swachtels ofte Windsels; enf.*

V. *Wat verstaet gy door een Nàvel-
snoer?*

A. Het is een Snoerken ontrent onderhalf vierendeel lank van vier ofte vyf Dikten getwonnen garen by een gevoegt, met een Knoopke op ieder eynde, op dat de Draeden by malkander fouden blyven.

Men moet'er foo twee gereed hebben.

V. *Is'er véel Volk noodig by de bae-
rende Vrouw?*

A. Hoe min, hoe béter; als'er de Achterwaerster is, om het Kind weg te némen; ende eene Meyd, om af en toe te haelen, het géne de Vroede-vrouw heeten mag, het is al Volk genoeg in de Kàmer; maer het is goed, dat'er in eene andere Plaets van den Huyse nog Vier en Volk fy, die hun fullen hebben stíl te houden, om de Vrouw niet te stooren; maer gereed, om gevraegd synde Dienst te doen.

Eene Moeder, Moeye ofte Suster van de Kraem-vrouw soude

nog kunnen by haer blyven, om moed te géven, maer sonder véel geruchte; ende als het de Kraem-vrouw aengenaem is: want daer is wel te letten, dat men niemand voor de oogen der Kraem-vrouw laet verschynen, die haer mishaeft, ofte voor wie sy vermyd soude syn: want sy soude haere Draegen inhouden tot groot Naerdeel: daerom moet de Vroed-vrouw haer hier óver ondervraegen, ende die'er te véel syn, doen vertrekken: en die'er blyven, moeten sich wagten van in d'oor te véfelen, om de Vrouw geen benauwtheyd aen te jaegen.

V. Mag de Vrouw haer wel Kammen korts voor den Aerbeyd?

A. Jae, het is goed dat sy haer Hoofd poetse, haer Kammende ende goede Tuyterye aendoende, op dat het Hoofd wel beschud sy voor de koude, ende eenige Dàgen in staete kan blyven sonder daer aente kómen.

V. Mag de Vrouw wel Eten, als den Aerbeyd naekende is?

A. Neen fy : fy mag ten uysterften een weynig versch Vleefch - fap , ofte ligt Suypen némen ; alle ander Voedfel foudé haer belemmeren ende befwaeren.

V. *Waert dat fy Dorftig waer , mag fy drinken ?*

A. Weynig : is haer Lichaem hard en vaft van Draede , fy kan heeten Thé drinken ; is het flap van Draede , fy kan Wàter met heel weynig Wyn némen. 'T en waer dat fy foof meepfch en teeder waer , dat - fe wat meer Wyn foudé noodig hebben , om niet te befwyken.

V. *Sulke Teedere fyn fékerlyk kleyne bleeke Vrauwkens , die nooyt gewóon gewéeft hebben te werken ?*

A. Dat volgt niet : die Teederheyd , ende Geneygtheyd tot onmagten is eene fékere Hoedànigheyd der Zénuwen , waer door alfulke (fchoon anderffins groot , kloek tot Aerbeyd , rood van Varve) ongewónelyke fmerten ende ontfchuddingen der Zénuwen niet kunnen verdraegen.

Sulke sult gy van eenen Buyk-fuyverenden Middel, die wat Darmwée veroorsaekt, ofte de Zénuwen wat ontroert, sien in swymelinge vallen : sulke vallen gemeynelyk buyten haer selven, als-se Bloed sien : sulke moeten vroeg plat geleyt worden, om te Geliggen.

V. Is't nu den tyd de Vrouw te voegen om te verlossen?

A. Jae : 't en waer, dat'er nog eerst eene Ader-laetinge noodig waer, door dien dat sy al te Bloedryk is; ofte eene Ontlastinge van den Eirdarm; ofte van de Blaese, om de Rédens elders geseyt.

V. Waer verlost de Vrouwe best?

A. Gy sult haer op een Bedde doen liggen; een Lammer-vlies, Saken, ofte viermael dobbel gevoude Slaep-laekens, enf., onder haer doen leggen, om ten eynde der saeke, die dingen uyt te trekken, op dat de Vrouwe drooge soude liggen.

V. *Moet de Vrouw aenftonds te Bedde liggen, van als den Aerbeyd begint?*

A. Sulks is niet noodig, vermits fy ftaande, ofte lénende op Bank of Difch béter haere eerfte Draegen fal uytwerken, als fittende ofte liggende: het foude haer ook wel kunnen al te moeyelyk ende bynaer onmógelyk vallen, aengefien de Vrouwkens in dien tyd als gejaegt fyn, nergens ftíl kunnen blyven, ende nu meynen te moeten Stoelgank hebben, ende dan eenige Druppels Wàter moeten loffen.

Daer fyn'er nochtans foo teer van Zénuw-werk, dat fy zelfs den beginnenden Aerbeyd niet kunnen verdraegen fonder buyten haer felven te vallen, 't en fy al liggende. Défe fyn de géne die een lévendig gevoelen hebben, ende in alle andere Voorvallen teer fyn van in Onmagt te vallen: daerom fal men de Kraemvrouw laeten ftaen en gaen, fitten en liggen, gelyk fy wilt, tot de tweede Ontfluytinge, is't dat de

Lyfmoeder haer gewillig ontflyyt ;
ende nog langer , is't dat fy ftéeg
ende wéerfttribbelig is.

*V. Welke Voeginge doet gy de Vrouwe
nemen , om haer best te verlossen ?*

A. Men doet haer op den Rugge lig-
gen , haer Hoofd ende Borst een
weynig verhéven , om te gemakke-
lyker Adem te haelen ; men ftéekt
een Oorkuske onder haer Steirte-
been , om haer Lyf wat op te lig-
ten , op dat den Schee-mond niet
naer onder gekeert fy , ende alfoo
den Uytgang van 't Kind en belette.
Sy fal haere Knien wyd ópen hou-
den , ende haere Hielen inhaelen ,
foo dat de Beenen voor de Billen
fullen gebógen fyn , ende de Knien
om hoog ftéken.

Is de Vrouwe teer , twee Bekende
fullen de Knien moeten houden , op
dat-se de selve niet fluyte in den
oogenblik van 't Baeren.

*V. Hoe moet men sich gedraegen , als
men de Vrouw Heyligdom brengt ?*

A. Gy moet haer doen verstaen , dat

fy die Heylige Overblyfsels ofte andere God-gewyde faeken wel maggeeren; maer dat fy de felve Kracht hebben eene ofte meer fchrédem van haer, als op haer Lyf, is't datt fy door hun gewigt ofte andersflins t'onpaffe kómen; als méde dat fy daerom niet mag laeten alle noodige Middels ende Menschelyke poogingen in te spannen; haer doende verftaen, dat Godt foo lichtveirdig geen bóvennatuerelyk Wonder-werk doet; maer dat hy wilt, dat wy uyt alle onfe krachten medewerken.

V. Mag men wel op den Buyk der Vrouwe duwen, om de Vrucht te eer te doen afkómen?

A. Geenflins; dat kan anders niet, als leet aen Moeder en Kind baeren.

Men mag ook met d'eerfte Vingeren van beyde Handen haekwyfgebógen in de Vrouwe gaende niet willen de Vrouwelykheyd wyd ópen trekken; want dat kan toch geenem

voortgang doen , maer wel in té-
gendeel ongerievige Swellinge ver-
oorfaeken.

Men moet ook niet befien , om
met eenen Vinger in de Vrouwe
het Kinds Hoofd voort te helpen ,
al dat men daer méde winnen kan ,
is het felve krabbelen ofte kwet-
fen.

Men moet fich ook wachten van
den Vinger lichtveirdig in den Eirs
te brengen , om 't Kinds Hoofd
voort te ftuwen ; uyt vreefe van
Brand en Sweiren op het Eirs-flot
te trekken , ofte de Brugge door
te fcheuren , die dikwils smal uyt-
gerokken is , ten tyde als gy fulks
foude meynen te doen.

Men moet voornaementlyk fich
wachten , in alle Voorvallen van
Haeperinge , van by het Kind te
trekken , 't fy dat het fyn Hoofd , 't fy
Voeten vooren bied ; want met by
het Kind te trekken men foude het
den Kop van den Romp fcheuren ,
'tis de dood ; Rug of Lenden-merg

verrekken, 't is de dood; ofte ten minften Armen, Beenen, Schou- ders, Heupen, enf., bréken ofte ontvrichten. Men moet met de Hand het Beletfel foeken, ende ontdekt hebbende volgens de Wet- ten der Konft dat Beletfel weiren.

V. Mag men dan niets doen?

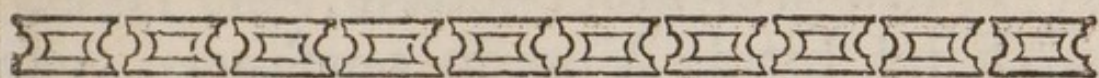
A. Ten uysterften mag men fyn beste doen om den Moeder-mond, ende dat fachtjens genoeg, te trachten meer en meer t'ontfluyten, ende de drooge Deelen vet te maeken.

Blyft den Moeder-mond onge- willig, ofte laet de Scheede fich niet rekken; ofte fyn de Wégen gefwollen; fet de Vrouw óver Damp van verfachtende Kruyden, ftelt haer inwendige verfachtende Bâden by middel van de Spoel-buffe, enf.

V. Waert dat de Moeder-fchee, om eenig Lid-teeken wille, het welke men voelt, ende in tyd van twyfel befichtigen mag, fich niet konde uyt- breyden?

A. De Vroede-vrouw fal dit van

haeren Hals schudden, ende den Heel-Meeſter ſulk tégentrekkende Lid-teeken laeten loffen : daer naer kan ſy haer Werk voltrekken.

IX. HOOFD-STUK.

Eenige Leer-ftukken aen véle Werken gemeyn.

V. **W** Elke Middels gebruykt de Nature, om ſich van de Vrucht t'ontmaeken?

A. De Saementrekkinge van den Grond, Lyf, ende Hals der Lyfmoeder ; door welk geweld , het géne in de Lyfmoeder beſlóten lag, gedréven word naer den Moedermond, die ſoo véel tégenſtand niet kan bieden , als de andere Deelen geweld doen ; ſoo dat den Moedermond ſich allengskens laet ópenen, ende ten laetſten de Vrucht ofte ander Goed daer buyten ſtooten.

V. *Syn dan de Draegen altyd noodig om te Geliggen?*

A. Als 't Kind met het Hoofd vooreen komt, fy fyn'er heel noodig: maer andersfins niet; soo dat de Vroevrouw wel moet letten, als fy eem Kind by de Voeten ontfangt, van niet te roeren, als'er eene Draege komt, ofte met de Hand daer tégen te worstelen, uyt vreesse van de Lyfmoeder te tergen, ende tott meerdere Saementrekkinge te nopen.

V. *'T Kind komt met de Voeten vooren, ende de Vroe-vrouw heeft de Hand in de Lyfmoeder; wat moet fy doen, als'er eene Draege komt?*

A. Met haere Hand het Lyf van 't Kind, dat is, het Deel, dat niet mag vooren kómen, sterk tégenhouden, op dat het in 't kleyn Bekken niet leeger affakke.

Soo dan, fy mag noch Geweld doen, nochte haere Hand laeten wyken ten tyde van de Draege; maer t'elkens tusschen de Draegen moet fy werken, om aen de Voetjes

te geraeken, met het Kind te schuyven, ofte te keeren, ofte andere Deelen uyt den weg te dryven, soo als de Konste leert.

V. Dat de Vroe-vrouw gewaer wierde, 't sy aen 't verkeert liggen, 't sy aen andere Teekens, dat het Kind in Doods gevaer waer, wat staet haer te doen?

A. Is't mógelyk, het Kind te Doo-
pen, ende de Omstaenders te waer-
schauwen, van den nood, waer in
het Kind is.

*V. Wanneer moet men de Vrouw ver-
maenen, haere Draegen deur te
werken?*

A. Nooyt voor al eer alle Beletfels
geweird syn : B. V. als het Hoofd
vooren mag kómen, gy moet haer
niet afmatten met de Draegen méde
te helpen, voor dat den Moeder-
mond genoegsaem ontslótten, en
gewillig is : soo lang als den Moe-
der-mond hardnekkig spant, het is
nog geen tyd; maer als hy den der-
den Trap van Ontsluytinge naedert

met eenigffinfche Slappigheyd, dan is het tyd : wéderom het Hoofd gebooren fynde, als de Schouders aen d'eyerwyfe Gaten vast klampen, men mag de Moeder geen Geweld by de Draegen laeten voegen, voor al eer de felve daer af geligt fyn, enf.

Komt het Kind met de Voeten vooren, fy mag de pynen niet médehelpen, t'elkens dat'er eenig Beletfel met de Hand moet gebétert worden : foo dat fy maer tuffchenmaels eene Draege fal mógen doorwerken, te wéten; als het Kind wat leeger daelen kan, eer men een nieuw Beletfel vind.

V. Waer't faeke, dat het Kind met de Voetjes vooren kómende, eenen Arm achter op fyn Rugske gekeert hadde, die aen de Bóge der Schaambeenderen haepert, foude de Vrouw haere Draegen mógen uytwerken?

A. Neen fy. Men foude haer moeten vermaenen niet te fténen; jae zelfs het Kind tégen houden, op

dat de Draege het felve niet leeger afdryve, ende tuffchen de Draegen het Armke afhaelen : komt'er dan eene Draege, de Vrouw mag toen een weynig fténen, tot dat de Schouders van 'tKind aen de bóvenfte Engte van 'tkleyn Bekken fyn : is'er dan wéderom geen Beletfel, noch geen te verwachten, de Vrouw mag nog voorts médehelpen ten eynde toe.

Waer't faeke nochtans, dat de Lyfmoeder uyt'er maeten flap en ópen waer, het foude béter fyn, dat de Vrouw niet mévrochte; want dat foude maer dienen, om dat flap Ingewand te vermoeyen, ende krimploos te maeken.

7. *Moet men eene sieke Vrouw niet vermaenen, haer felven te fpaeren in den Aerbeyd?*

4. *Jae : het Geweld kan haer maer dienen, om haere Siekte te vergrooten, ende haer fchielyk te vermoeyen ende af te matten.*

7. *Soude men in die Afmattinge niet*

konnen voorsien, met haer Versterkinge van Wyn, ofte andere berverkwikkende Dranken in te géven?

A. Den Aerbeyd, hoe natuerelyk en gemakkelyk hy is, selfs in eene gefonde Vrouwe, veroorsaekt eene Bewéginge van Koors door geheel het Lichaem, ende verhit alle de Vochten; in eene Sieke syn die Bewégingen sneller, de Hitte grooter; is't dat gy toen nog heete Dranken ingiet, gy sult door uwe schuld het Bloed meer in geweld stellen, opdroogen, ende den weg baenen tot doodelyke Ontstékingen, die de Vrouw niet schuldig was. Laeft haer naer eysch der Saeken, met Thé; Vleesch-sap waer in Citroenen geweekt syn; Wàter met een weynig Wyn, koud in den Sómer, warm met wat suyker in den Winter, enf. Dit is al wéderom Artsenaers Werk.

V. Mag alle Vrouw soo véle sulke Vochtigheden nutten, als sy wilt?

A. Hoe min hoe béter : swalpt den

Drank op de Maeg, fy fal worden te walgen ofte braeken; soo niet, fy fal ongemak hebben door den geduerigen nood tot Wàter lossen.

7. *Wat moet men doen met eene Kraem-vrouw, die de Blaes van 't ménigvuldig Wàter gespannen hebbende het selve niet lossen kan?*

4. Is't dat het Hoofd van 't Kind, drukkende op den Schaft, den Loop belet, men moet het Hoofd wat uyt den weg dryven, ende dan de Vrouw vermaenen haer Wàter te laeten loopen: is het Brand aen den Schaft-mond ofte Blaese-krop, ende is'er nog tyd, door dien dat den Aerbeyd niet sterck aen dringt, gy sult Doeken in warm Kleyn-bier ofte Keirne-melk gedopt, ofte Pappel, Kervel, ens., in Kleyn-bier ofte *Afsyn* verwilkert daer op leggen om den Brand weg te helpen: maer doet het nood, géeft den aenhoudenden Aerbeyd geen tyd tot samelen, haelt haestig den Meester,

om het Wàter met den Blaes-peyl-
der (*Sonde*) af te laeten.

V. *Waert dat den Eirs - darm met
opgestopt Mist gevult lâge, soude dat
de Geboorte niet konnen te moeye-
lyker maeken?*

A. Jae; daerom moet gy het niet af-
wachten; maer tydelyk onderfoe-
ken, wat van die faeke is, 't fy
met te voelen, 't fy met de Vrouwt
t'ondervraegen, of fy in Afgank ten
achteren is; ende fulks bevindende
ofte achterdenken hebbende, den
Eirs - darm met de Spuyt - bus uyt-
spoelen.

V. *Kan men met die warme Spoelin-
gen nooyt geen kwaed doen?*

A. Jae, als'er groot Verlies is, ofte
al te groote Slappigheyd van Lyf-
moeder: in fulke gevallen moet
men de Eirs - spoelingen niet licht-
veirdig gebruyken, maer alleenelyk
als het Mist al te groot Beletfel
maekt.

V. *Wat volgt'er wel uyt al te groote
Slappigheyd der Lyfmoer?*

A. Dat de Lyfmoer haere Krimpkracht verliest : foo soude het konnen gebeuren , dat , de Vrucht verlost fynde , de Lyfmoeder flap ópen gerokken , magteloos , als eenen Sak soude blyven ; waer door de Vrouw onophoudelyk soude verliezen.

Daerom moet de Vroe-vrouw , als sy dése al te groote Slappigheyd gewaer word , in alle Voorvallen wel op haere hoede syn , dat sy de Vrouw niet doe médewerken ; dat sy niet te haestig sy , om haer te verlossen ; dat sy haer verlost fynde niet verlaete , voor aleer de Lyfmoeder sich intrekt , om tot haere voorige kleynte wéder te keeren.

V. *Als sulc Ongeluk soude voorvallen , wat Hulpe is daer voor ?*

A. Gy soude moeten de Hand in de Lyfmoeder brengen , ende met de toppen der Vingeren krévelende sachtjens haeren Bódem kittelen , ende tot krimpen bewégen ; ofte rooden Wyn in de Lyfmoeder spuyten ; ofte eenen Doek met koelen

Edik (dat is *Afyn*) ofte yskoud Wa-
ter, ofte Ys felve op den Buyk leggen.

V. *Soude de Vrouw daer af geene
Darm-wee, ofte Opschorffinge van
Kraem-fuyveringe krygen?*

A. 'T waer mógelyk; maer in den
uyterften nood, men gebruykt de
uyterfte Middels: het is béter Darm-
wee te hebben, als ter dood toe
uyt te loopen.

V. *Waer aen kan men voorsien, dat
de al te groote Slappigheyd der Lyf-
moeder te vreesen is?*

A. Aen de flappe Gestelteniffe van
het geheel Lichaem der Vrouw,
ende aen het al te ligt ende al te
gemakkelyk ontflyuten des Moe-
der-monds, het géne gy door de
Konfte van aenraeken kont kennen.

V. *Is het altyd noodig by eene Vrouw
kómende Hand aen te slaen, om de
Aenraeking te doen?*

A. Hoogelyks noodig: daer door moet
gy fékere kennis némen, of'er Swan-
gerheyd is, ofte niet: of'er Léven
is, ofte niet: of'er Aerbeyd is,

ofte niet : ende by eene , die voor den eerſten keer met Kinde beval- len is , of'er niet en ſchort aen het Maekfel van 'tkleyn Bekken : of'er geene andere Beletfels ſyn , die den Doortogt van 't Kind ſouden kon- nen beletten : eyndelings om te wéten , hoe het Kind gekeert is.

V. Is'er iet gelégen aen het kwetſen der kleyne Schaem - lipkens ?

A. Jae ; want ſy moeten ſich in het Baeren laeten uytrekken , om de Wydde der Scheede te helpen mae- ken ; het welke ſy , eens gekwetſt gewéeft hebbende , ſoo wel niet meer kunnen doen.

V. Is'er , iet dat men nog meer moet ſwichten ?

A. Jae , men moet ſich ſeer ſwichten in 'taenraeken , in 'tópenhelpen der Lyfmoeder , ende in 't verloffen ſelfs , van ontrent den Schaft ofte Pis-gang , dat is , onder de Schaem- beenderen geweld te doen , uyt vreeſe van Ontſtékingen te veroor- ſaeken in die Deelen , waer door

de Vrouw geen Water soude konnen loffen; ofte van de selve Deelen te pletteren ende lam te maeken, waer door de Vrouw haer Water nooyt meer soude konnen ophouden.

Siet dan toe, dat gy in 't aenraeken met den Vinger de geheele Ronde des Moeder-monds doet, ende meer op fyden ende naer onder soekt, om de gelégentheyd t'ontdekken, als by de Blaes, waer gy weynig ende sachtjens genoeg, jae bynaer niet aenraekende sult overgaen; verre van, gelyk sommige doen, daer te duwen, ende met de Vingers te willen inbooren, als of'er noch Léven noch Gevoelen in de Vrouw waeren: sulke behoorden geen Vroed-vrouwen, maer Vroet-vrouwen te heeten, ende Aerd-appels uyt te schraeven, in sté van Kinders t'ontfangen.

Insgelyks in 't afhaelen van het Kind, 't sy dat het natuerelyk komt, 't sy anders, sorgt altyd het selve

néderwaert naer 't Steirt - beentje waert te dwingen ; 't en waer dat'er merkelyken nood waer voor 't doorscheuren der Brugge ; dan soude men een weynig daer in mógen voorfien.

Daer is nog eene andere Réden, om de Vrucht altyd néderwaert te dwingen , die is , dat alfoo de Deelen van't Kind gemakkelyker van 't groot Bekken in 't kleyne fakken.

V. *Mag men dan in 't afhaelen de Hand nooyt stéken tusschen de Vrucht ende de Schaem - beenderen ?*

A. Bynaer nooyt : ende in de Voorvallen , waer het anders niet wéfen kan , gelyk wy u fullen leeren , gy moet nog meer als ooyt u wachten , van steun te némen tégen de Deelen der Vrouwe ; maer gy moet alle geweld , hoe kleyn het is , op uwe eygene Armen laeten keeren.

V. *Als men den Schaft ofte Wàtergang swicht , mag men verders soo véel de Vrouwe aenraeken , als men wilt ?*

A. Het is eene alderflechtste gewóonte, waer door de Léde-maeten der Vrouw feer vermoeyt ende verhitt worden; ende gevolgentlyk getergt tot fwillen, fy die van haer felvem maer al te véel tot fwillen geneygt fyn. Ten voorderen met geduerig den Vinger in den Moeder-mond te wenden en keeren, men loopt gevaer de Vliesen te bréken voor den tyd: ende alsoo van eenee gemakkelyke ende natuerelyke Baeringe kan men uyt tweederleyem hoofde eene moeyelyke maeken, met de Schaem-deelen te doem fwillen, ende eenen droogen Aerbeyd te beschaeren.

V. Is het goed, dat de Plaets, waer de Vrouw geliggen moet, heet gemaakt worde?

A. In 't algemeyn gespróken, de Plaets ofte Kàmer moet eer warm fyn, als koud; soo om dat de Vrouw in't Baeren geen koude Locht en soude vatten in haer ópen Lichaem; als om dat fy, verwarmt synde van

den Aerbeyd, door de koudde der Locht, met het eyndigen van den Aerbeyd niet seffens en verkoele óver alle haere Lid-maeten.

Nochtans men moet diesaengaende het Getyde van 't Jaer insien, de Gemaetigtheyd van 't Wéder, de Belókentheyd der Kàmer, de Gestatheyd ende Begeirte der Vrouw, ens., soo dat men min Vier moet maeken in den Sómer, als in den Winter; min in sacht Wéder, als in hard; min in eene belókene Plaetse, als in eene lochtige; min voor eene Vrouw, die teer is van Bangigheyd, als voor eene Huyverige; min voor eene, die geen Vier verlangt, als voor eene, die'er wenscht te hebben.

V. Wiens Kàmer moet meer warmte hebben van de géne, die te weynig gesuyvert word, ofte van de géne, die te véel verliest?

A. Van de géne, die te weynig gesuyvert word; want de warmte helpt den loop van 't Bloed voort,

ende maakt de Vâten flap : het tégendeel is te oordeelen voor de géne , die te groot verlies foude hebben ; foo foude men in fulk Geval den Locht - plas , die haer omringelt , moeten doen verkoelen , een deel van haer Dekfel weirende , als fy'er te véel op haer héeft liggen ; jae zelfs Vensters ópen ftellende , als het goed wéder het toelaet. Haer Drinken ende anderen Nood - druft moet in fulk Geval ook koud , ofte ten minften de hitte daer uyt verflégen fyn.

V. Mag men wel Bloed laeten in den Aerbeyd ?

A. Is't by aldien dat de Vrouw teekens géeft van wel in Bloed te ftaen , dat haeren Ader - flag hard en aengejaegt is , ende den Moedermond ongewillig in fich te laeten rekken , de Laetinge fal hoogelyks voordeelig fyn.

V. Mag men wel Eirs - spoelingen fetten in den Aerbeyd ?

A. Jae : daer is alree gefeyt , dat-m'er

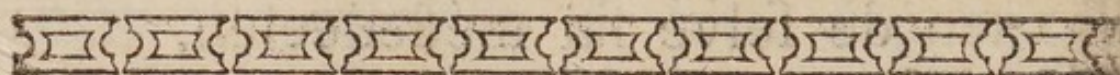
setten mag, om den óvertolligen Drek te weiren; ende om den gevallen Aerbeyd wéer te doen hernémen; nu seg ik nog, dat-m'er stellen moet, als den Aerbeyd langduerende is, om de gewenschte Slappigheyd te bekómen; dése moeten versachtende syn.

Door den selven Middel sal de Blaes ook al dikwils haer ontlasten, vermits de versachtende Stóof-kracht der ingeschóte Vochten, sich tot aen de selve sal médedeelen.

V. Waert dat sich Stuyp-trekkingen ende ander Geweld van het Zenuw-werk met de Baer-ween mengelden, wat soude men moeten doen?

A. De voornoemde Hulp-middelen wéderom in 't werk leggen, als Bloed-laetingen; Eirspoelingen; Damp, ofte Stóvingen van versachtende ende smertpaeyende Droogen; Lyn-faed, Violette-blaers, Pappel, en Wolle-kruyd syn de meest versachtende; Man-koppen, Kammermille, ende Honde-gerve

fyn de beſte , om pynen te ſtelpen. Maer en betrauwte fulks wederom op u ſelven niet , als het maer mogelijk is eenen Genées-meefter te bekómen; jae ſelfs in dit , ende alle andere Voorvallen , die de inwendige Werkinge van 't Lichaem raken , en betrauwte op geen Heelmeefter , (ofte *Chyrurgyn*) 't emfy , als gy niet voorder kont ; want het eygentlyk Genées-meefters , (ofte *Docteurs*) werk is.

X. HOOFD-STUK.

Van de Geboorten.

V. *W* At verſtaet gy door Geboorte ?

A. Men heet de Geboorte de ruymte van 't kleyn Bekken , ende den Tyd , op den welken het Kind met eenig Deel daer in geſonken is ; in bey die ſinnen ſegt men , 't *Hoofd is in de Geboorte* : men heet de Geboorte dem

oogenblik, als het Kind uyt 's Moe-
ders Schoot in 't licht gekómen is:
en men heet de Geboorte de Wyfe op
de welke een Kind ter weireld komt.

V. *Van welke Geboorte word hier ver-
handelt?*

A. Van de Geboorte op den laetsten
fin genómen, dat is, van de Wyfe,
op de welke een Kind gebaert
word. Men noemt dése Geboorte
ook *Baeringe, Kraem, Verlossinge,*
het Geliggen, Voorts-télinge, enf.

V. *Op hoe véle Wyfen kan een Kind
gebooren worden, ofte hoe vélerleye
Geboorten syn'er?*

A. Men verdeelt - se in Dryerleye, te
wéten, de Natuerelyke; de Moeye-
lyke, ende de Tégnnatuerelyke.

V. *Wat heet gy eene Natuerelyke Ge-
boorte?*

A. Als een wel gekeert Kind, wel
gemaakt van leeft, gefond ende
kloek genoeg, om te kunnen in
't Léven blyven, uyt eene gefonde
ende wel gevormde Vrouwe, son-
der eenig Beletfel met eenen ligten
Aerbeyd gebaert word.

V. *Is'er dan maer een Slach van Natuerelyke Geboorte?*

A. Niet meer als een : soo faen het minste ontbréekt aen alle de voorschréve Bespréken , de Saek verandert van Naem , ende het word eene Moeyelyke Geboorte.

V. *Welke syn de besonderste Oorsaken , die Beletfel stellende , de Natuerelyke Baeringe in eene Moeyelyke veranderen?*

A. Daer syn'er heel véle , als : is't dat de Vrucht misschàpen is ; is't dat de Vrucht bóven maeten groot is ; bóven maeten breed van schouders ; is ; met de schouders in d'Eyerwyse gaten blyft hangen ; een wàtersuchtig Hoofd héeft ; den Nàvelband te kort héeft , ofte in den selven verwert is ; schaersheyd héeft van Bad - wàter ; de Vliesen al te dik ofte te dun héeft ; siek , ofte heel flauw , ofte dood is.

Wéderom den Aerbeyd is moeyelyk in al te Jonge ; maer nog meer in qudachtige Vrouw - lien : in de

gène, die merkelyke Onpaffelykheden hebben : den moed ofte krachten verlooren hebben : het Lichaem, naementlyk het Bekken kwaelyk gefchàpen hebben : in de gène, in wie de Lyfmoeder, de Scheede, ofte andere Deelen daer ontrent groote ongemakken hebben, als van Sweiren, Verfteentheyd, Ontftékinge, Lid - teekens : als méde in de gène, waer Krimp - fucht (ofte Saementrekkinge) des Moeder - monds méde fpéelt : wéderom kan den Aerbeyd moeyelyk worden, is't dat de Lyfmoeder fcheef ligt, enf.

Is het eene moeyelyke Baeringe, als de Vrucht Bolsgewyfe in fyne Vliesen beflóten afkomt ?

1. Neen, het is de gemakkelykfte van al, dewyl dit gemeenelyk gebeurt, eer men het peyft. Nochtans daer is haefstig op te paffen, om die Vliesen te ópenen, en 't Kind Aeffem te géven, ofte het moet aenftonds verftikken.

V. *Is de wrongelwyse Dikte, die in 't Natuerelyk baeren aen den bóvensten Rand des Moeder-monds komt, geen Beletsel?*

A. Neen; van sich selven en héeft die Dikte den Aerbeyd nooyt verhindert; maer men moet wel toesien, dat men'er geen Beletsel afmaeke; dat men dat Ding voor den Navel - string niet néme; nochte voor de Vliesen met de Wàters; nochte voor eenig vreemd onnuttig Deel, dat met ende voor het Kind afkomt: wat ongemak soud'er niet uytspuyten met daer aen te trekken ende fleuren, om af te haelen; ofte te stéken en persen, om in te dryven: men soude een groot Gewel, jae zelfs eene Ontstékinge kunnen veroorsaeken, die niet alleen een uysterste Beletsel aen den Voortgank van den Aerbeyd soude stellen; maer daer en bóven eene doodelyke Kwaele voor de Vrouwe maeken.

V. *Wat voor eene Baeringe is het, als*

*het Kind met het Hoofd vooren,
ende het Aensicht opperwaert, naer
's Moeders Schaem - beenderen ge-
keert ligt?*

6. Men voegt dit Voorval gemeene-
lyk by de Moeyelyke Baeringen,
om dat men het soo ontfangt,
gelyk het sich aenbied, noch min
noch meer, als of het Natuerelyk
kwame; doch om dat het altyd wat
meer moeyte kost, dat Moeder en
Kind wat meer moeten lyden als
in de Natuerelyke Baeringe, men
stelt dése onder de Moeyelyke.

7. *Wat heeft het Kind te lyden, als
het met het Hoofd vooren en Aen-
sicht opperwaert komt?*

4. Het loopt Gevaer blaewe ofte
swarte Vlekken op syn Aensicht
méde te brengen, door het aenvry-
ven tégen de Schaem-beenderen:
men weird nochtans de selve ge-
makkelyk, met Doekskens in war-
men Wyn gedopt daer op te leg-
gen.

7. *Wat doet men tégen die Blutsingen*

in 't Aengesicht , waer men geen Wyn vind?

A. Men legt'er warm Wàter met Bramdewyn , ofte met warmen Edill ofte ten ergften genómen met warmen Kinder - pis op.

V. Wanneer is de Geboorte tégen Natuere ?

A. Als het Kind eenig ander deel , als het Hoofd , vooren wend , ofte het Hoofd kwaelyk gekeert ; dat is als het Aensicht nochte recht naen den Eirs - darm , nochte recht naen de Blaes is.

V. Hoe sal men de Deelen van't Kind onderkennen , om te wéten hoe het gekeert ligt ?

A. Terwyl den Vinger door 't aenraeken d'uyterlyke Gedaente van het aangebóden Deel óverloopt , het Verstand moet óverleggen , wat Deel het soude kunnen fyn , die fulke gedaente héeft : is't dat het Aensicht vooren komt , aen Neus en Oogen , ofte Neus en Mond , is het goed om kennen ; ende daer en bóven

gaende van d'Oogen naer het topke van den Neus, kan men wéten, hoe het Hoofd ligt; want het sop van 't Hoofd moet liggen naer den kant der Oogen, ende den Hals van 't Kind naer het toppelken van den Neus waert. B. V. Liggen d'Oogen naer uwen rechteren kant, ende het Neuske naer uwen linkeren kant, den Hals van 't Kind ligt ook naer uwen linkeren kant.

Van Neus en Mond, van Mond en Kin, is het wéderom het selve Bedied.

V. Waer aen kent men dat het Hoofd sydelings komt?

A. Aen d'Oore. Ende aen de selve Oore kan men wéten, waer het Sop van 't Hoofd, ende waer het Aensicht ligt. Het onderste Lilleke van d'Oore, waer aen der Vrouwen Oor-ringen hangen, is naer den Hals van 't Kind: ende den grooten Kraekeligen soom, die d'uytstékende Oore maakt, is altyd naer achter hellende; soo dat het Achterhoofd

is , waer dien Soom naer toe-
helt , ende het Aensicht aen d'óver-
fyde. B. V. Het ónderste Lilleke den
Oor , dat sacht ende velachtig is , fou-
de naer de Schaem-beenderen waert
sijn , ende den grooten Kraek-beem-
achtigen Soom óverhellende naer de
rechtere Syde van de Moeder ; soo
moet het Sop van 't Hoofd eenigst-
sins naer 't Heylig been waert , ende
den Hals van 't Kind naer de Schaem-
beenderen sijn , soo nochtans , dat het
Aensicht van 't Kind naer het linkere
Heupe-been waert gekeert ligt.

V. *Waer aen kent gy , dat het Kind
met sijn Setje vooren kómt ?*

A. Is't dat gy de Groeve tusschen de
twee Billekes voelt : ende daer en
bóven aen den Loop der Billekes
kont gy oordeelen , naer wat ge-
weste het Aensicht gekeert is : soo
genómen het Setje staet in de Ge-
boorte , ende het beginfel ende
voort-loop der Groeve van de twee
Billekes gaen van 's Moeders rech-
tere Syde naer haere linkere Syde .

foo is het Aenficht van 't Kind naer haere linkere Syde kykende, doch het Hoofd meest in haere rechtere Syde gelégen : begint de Groeve van vooren by het Schaem-been ende loopt fy, tusschen twee gelyke vleesch-fachte lankwyse Deelen naer het Steirt-been waert, oordeelt, dat den Rug van 't Kind tégen de Schaem-beenderen ligt, ende het Aenficht naer 's Moeders Rugraet gekeert.

V. *Waert dat het den Schouder waere, soude men ook niet eene gelyke Groeve voelen, die gemaekt word door dien dat den Arm tégen het Lyf van 't Kind gevoegt is?*

A. Ten 1. hier syn geene Schaemdeelen : ten 2. het eene van dése Deelen, te wéten het Lyf, is véel dikker, als het ander; waer dat de Dyen twee gelyke Deelen syn.

V. *Wat Verschil is'er tusschen het dikke des Bils van 't Kind, ende het Achterhoofd van 't Kind; aengesien sy beyde de Gedaente van eene gelyke effene Bolle vertoonen?*

A. Dat den Bil facht is , ende de Bolle van 't Hoofd beenachtig.

V. *Wat Verschil is'er tusschen de Knie en 't Achterhoofd?*

A. Dat men aen de Knie , de Schyve voelt afteekenen , die daer en bovem fcherper is , als het Hoofd.

V. *Den Schouder en verschéelt niét véel van de Knie?*

A. De Knie - schyve moet het meeste Verschil maeken.

V. *Is de Tuyte der Elle - bóge niet alsoo Scherp als de Knie?*

A. Jae íy is véel fcherper , ende daerom gemakkelyk om kennen.

V. *Wat Verschil is'er tusschen Voeten en Handen?*

A. Dat de Vingers langer syn , als de Teen , ende dat de Voeten Hie--len hebben.

V. *Kan men aen Handen en Voeten wéten , waer 't Hoofd en 't Aensicht van 't Kind ligt?*

A. Jae ; want van het Kind alleen sprékende , de Teen en het Holle der Handen syn altyd aen den kant van

't Aenficht; de Duymen aen den kant van 't Hoofd : nochtans waert dat Arm of Been niet wel in fyn gevrichte ftonde , dit foudē konnen bedriegen ; daerom moet men altyd , foo haest mógelyk fynde , langs Arm of Been gaen , om te voelen of-ſe niet verdraeyt liggen. De Gevrichten wel bevonden hebbende móogt gy oordeelen , is't dat de Hielen opperwaert naer de Schaembeenderen van de Moeder fyn , dat het Aenficht achterwaert naer den Rugge der Moeder kykt : inſgelyks is't dat den Duym naer de linkere Syde van de Moeder ligt , dat het Hoofd daer ook ligt ; is't dat het Holle der Handen , naer achter ligt , dat het Aenficht ook naer achter ligt.

V. Als het Kind den Rug bied , waer aen fult gy het kennen?

A. Aen den Rug-raet : ende aen defſelfs uytſtéekfels , die meer ſcherpte ende meer tégenſtand bieden van het Heylig been opklimmende

naer den Nek, als van den Navel naer 't Heylig been néderwaert kómende, fult gy wéten waer het Hoofd geplaeft is.

De Gelégentheyd van 't Aenficht: kont gy ook vinden, want het is altyd aen d'óverfyde des Rug-raets moet fyn: dat is, is den Rug-raet naer vooren, het Aenficht is naer achter, is den Rug-raet naer onder, het Aenficht is naer bóven.

V. Soude men den Nek voor den Rug niet kunnen nemen?

A. Neen: den Nek dunner fynde maakt eene kortere ronde; d'uytftéekfels der Wervel-beenderen en fyn foo befeffelyk niet; ende het Achterhoofd vertoont fich, ofte wel de Schouderen.

V. Als 's Kinds Buyk fich eerst voor d'Openinge der Lyfmoeder fet, hoe fult gy wéten alwaer het Hoofd ligt?

A. Den Buyk, die gemakkelyk is om kennen aen d'Inplantinge van dem Navel-string, héeft naer het Hoofdwaert de Ribben; foo dan werwaert

gy de loofe Ribben voelt, derwaert is het Hoofd gelegen : aen den anderen kant vind gy niet als het Weeke des Buyks, 'ten waer de Lieflichen sich vertoonden.

Als men Lieflichen en Schaemdeelen vinden kan, men heeft de Ribben niet noodig, om te oordeelen, waer het Hoofd ligt.

V. *Is de Kéel gemakkelyk om kennen?*

A. Jae fy, als men den Kin ofte Kéel-putje vind; anderffins moet men wel letten, om niet bedrógen te worden, den Roeper voor den Rug-raet némende.

Den uytftékenden Krop kan nog fékeren Uytwys géven.

V. *Waerom moet men altyd onderfoeken, wat Deel van 't Kind dat'er in ofte voor d'Opening ligt?*

A. Om te wéten, hoe gy uw Werk beginnen moet : wat foude gy gaen aenvangen de Gelégentheyt van 't Kind niet kennende? werken, als'er niet te werken is; ftíl blyven, als'er te werken is? weg dryven,

dat niet en mag weg gedrévern
fyn ; afhaelen , dat niet en mag af-
gehaelt worden ? foo foude gy vae-
ren , ende door uwe onwétentheyd
foude gy dikwils het Kind eenen
ergere Gelégentheyd beforgen , als
het te vooren hadde.

*V. Waerom moet men , het Deel ge-
vonden hebbende , altyd oordeelen ,
waer het Hoofd ligt ?*

A. Om dat men , foo ménigmael het
Kind óver dweirs ligt , met de felve
Hand moet werken , die recht óver
't Kinds Hoofd is : dat is te feggen ,
als 't Hoofd aen uwe rechtere Syde
is , gy moet met de rechtere Hand
werken ; aen de linkere Syde , gy
moet met de linkere Hand werken.

*V. Is het dan nog noodig te wéten ,
waer het Aenficht gekeert is ?*

A. Jae , om het in alle uwe Werken
altyd naer het Heylig been te kee-
ren , op dat het met den Kin aen
de Schaem-beenderen niet foude
haeken. Niet onderfocht hebbende ,
waer het gekeert ligt , gy foude

blindelings voortgaende ligt kunnen missen.

7. *Als het Kind óver dweirs ligt, waer liggen dan syne Voetjes?*

1. Als het eene van syne achterste Deelen, als Set, Rug, Nekke, enf. 't sy vlak, 't sy sydelings géeft, dan syn de Voetjes en Teenkes naer synen Mondwaert ingebógen; maer als het een voorste Deel vertoont, als Knien, Buyk, Borst, Kéle, Vlak ofte Sydelings, dan syn de Voetjes en Hielkes achter óver naer 't Achterhoofd van 't Kind gekeert, wiens Nekke ook achter óver gebógen staet.

7. *Als'er eenig ander Deel met het Hoofd van 't Kind vooren komt, wat voor eene Geboorte is dat?*

1. Het is altyd féker eene Moeyelyke, als het geen Tégnatuere-lyke is.

7. *Hoe ontfangt men een natuerelyk wel gelégen Kind?*

1. Altyd met het Hoofd vooren.

7. *Hoe ontfangt men een tégnatuere-lyk gelégen Kind?*

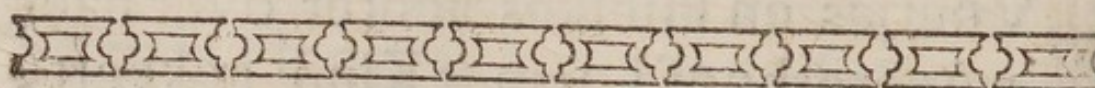
A. Altyd met de Voeten vooren.

V. Hoe ontfangt men een moeyelyk
geleëgen Kind?

A. Somtyds met het Hoofd vooren
somtyds met de Voeten vooren.

Men haeltse meest met de Voeten af, als'er groot Verlies is; als'er Krampen en Stuyp-trekkingen syn ende als den Navel-string te faemen met het Hoofd komt.

In de andere Voorvallen men laet het Hoofd vooren kómen.

XI. HOOFD-STUK.

*Eenige groote Oorfaeken van
moeyelyke Baeringen.*

V. **W** Aerom segt gy den Aerbeyder
moeyelyk te syn in al te
jonge Vrouw-lien, aengesien de Deelen
toen ten weeksten synde, te gemakelyker
konnen rekken?

A. Om dat men door al te Jong fulkee
verstaet, die nog niet volwassent

fyn , ende vervolgens in wie het Bekken nog geene genoegsaame Grootte héeft.

'Tis waer dat de Kraek-beenen toen dikmaels merkelyk rekken ; maer men kan giffen met wat Moeyelykheden en Gevaer.

V. Hoedaenig fyn de Maeten des Bekkens in de Volwaffentheyd?

A. Van de Vasthechtinge der Schaem-beenderen tot den bóvenften Rand des Heylig beens, héeft het Bekken gemeenelyk de Wydde van vier en een vierendeel Fransche Duymen : van het een Heupe-been naer 't ander héeft het de Wydde van vyf min een vierendeel gelyke Duymen : tuffchen défetwee fcheuns genómen, dat is, van de weggaende Armen van de Schaem-beenderen kruyswys naer de Hechtingen van 't Heylig been met de Heupe-beenderen, dat is, van 't rechter Schaem-been naer de linkere Hechtinge, ende gewiffelt, fyn'er nog twee Wydden, die nog iet grooter fyn,

als de andere. Dêse fyn de Maeten der bóvenfte Engte des Bekkens.

D'onderfte Engte des Bekkens héeft dry gelyke Wydden, elke van vier Duymen : te wéten van 't een Sit - been tot het ander, ende van elk Sit - been tot het Steirte - beentje.

De Diepte van de Uytgeholtheyd van 't Heylig been is van ses ofte acht *Linien*.

V. Is'er iet aengelègen, dat die Wydden te groot fyn?

A. Jae; dan is'er grootelyks eenen Ontfinkinge van de Lyfmoeder te vreesen.

V. Op hoe véel Wyfen kan den Ingang van 't kleyn Bekken te Onwyd fyn?

A. Als het onderfte Wervel-been van den Rug-raet te innewaert op het Heylig been gevoegt is : als de Heupe-beenderen te achterwaert aen het Heylig been gehecht fyn, foo dat de Waeyers der Heupe-beenderen hun Platte naer vooren keeren : als den Bogt, dat is het

Holle van de Bóge der Schaembeenderen innewaert gebógen is : als het Holle der Bóge met eenen Beenderigen Kwaft vol gegroeyt is : ende als het bóvenfte Wervel-deel van 't Heylig been te innewaert staet.

Alle dése Voorvallen , gelyk ook de volgende , maeken de Geboorte moeyelyk , ende als het te véel schéelt , onmógelyk.

V. Kan de Ruymte van 't kleyn Bekken te Kleyn syn?

A. Jae , is't dat de Uytgeholtheyd van 't Heylig been min , als ses *Linien* diep is : is't dat de holle Syde van het Heylig been met Beenderige knobbels oneffen is : is't dat de uytstéekfels der Sit-beenderen te innewaert gebógen syn.

Uyt fulke Oorsaeken kan het Hoofd der Vrucht geklemt sitten , ende noodig hebben met de Tange van den Vermaerden Vroed-mee-ster *Levret* afgehaelt te worden.

V. Baert het ook Moeyelykbeyd , als den Binnen-kant van 't Heylig been al te Diep is?

A. Jae : dien al te grooten Bogt géeffte te kennen , dat het bóvenfte Wervel - ftuk van 't Heylig been , endee het Steirte - been te innewaert keeren ; foo dat beyde de Engten van 't kleyn Bekken nauwer moeten fyn , als gewónelyk.

V. *Hoe kan den Uytgang van 't kleyn Bekken nog Miffchàpen fyn ?*

A. Is't dat de Sit - beenderen niette Wyd genoeg van malkanderen wyken : de Vrouw , die de Sit - beenderen foo dicht by een had , dat feweynig meer als twee Duymen Wyd van malkander afgelégen waren , héeft de Keyferlyke Uytsnydinge moeten onderftaen.

V. *Waerom Baert eene Bedaegde eerftmael draegende Vrouw moeyelyker , als eene Jongere ?*

A. Om dat alle Deelen , Véfels , Draeden , Kraek - been , en Péfen vaster ende ftéger geworden fyn , naementlyk om dat die twee paer fterke Steirt - en - Sit - beens Péfen , die fydelings van onder het Bekken

Voltooyen , hard en onrekfaem geworden fyn. Het Bekken word door dése fich óverkruyffende Banden foo ſterk geſlótén , dat men in eene Bedaegde , die nooyt ofte in langen tyd niet Gekraemt héeft , met geweld de Hand in het Holle van 't Bekken niet kan brengen ; 't en fy met ménigwerf naer een te beſien , ende herbeſien , drukkende met het achterſte der Hand naer 't Steirt-been waert. Ten laetſten , naer véle moeyte laeten fy fich allengskens rekken , ende de Hand doorgaen.

De natuerelyke Klemmingen kómen meer voort uyt de ſtéegte déſer Banden , als uyt Miſſchàpentheyd des Bekkens.

V. Wat Schae doet de Schaersheyd van Bad-wàters , ofte den droogen Aerbeyd ?

A. Dat de Lyfmoeder fich als eene Vorme op het Kind voegt , de gedaente van fyne Deelen afmaelende met de Hoogten ende Leegten uyt

te drukken, waer door het gefeydd Kind, als met handen, vast gehouden word, ende fich te moeyelyke laet bewégen.

V. *Hoe kan den Nàvel - string be-
Baeren moeyelyk maeken?*

A. Te Kort fynde, hy fal den Voortgang van 't Kind beletten met tégem te houden: te Lank fynde, hy fal fich rond Hals, Arm, Been ofte Lyf van het Kind draeyen, endee het fal fyne moeyte ende oplettentheyd aenhebben, om het felve te verlossen; terwyl de Vrouw geweldige Smerten en nypende Perffingem gedueriglyk fal hebben uyt te ftaen.

V. *Waer aen bemerkt men in de natuerelyke Baeringe dat den Nàvel-string te Kort is?*

A. Is't dat het Hoofd van 't Kind met elke Draege leeger affinkt, ende achter elke Draege wéderkeert naer fyne voorige Plaetfe; foo dat het Kind geen Voortgang doet.

V. *Als den Nàvel-string eens ofte*

meer Keeren rond den Hals soude gedraeyt syn, soude het Hoofd ook niet geduerig wéderkeeren naer syne voorige Plaets?

A. Jae : maer dan soude gy kunnen bemerken, dat het Hoofd van den spannenden Nàvel-string achter ieder Draege al wéderkeeren een weynig rond gedraeyt word; dat is te seggen; dat het Aensicht, 't welk in de Draege B. V. met den Neus naer 't Steirte-been hem voegt, achter ieder Draege rechts ofte links óver Syden gekeert word, getrokken van den Nàvel-band : en dat geschied soo van keer tot keer.

Uyt de Ongemakken hier uyt voortskómende, ende in het volgende Hoofd-stuk op te haelen, kan men besluyten, welke Moeyelykhéden daer aen eygen syn.

V. *Wat verstaet gy door Scheefte der Lyfmoeder?*

A. Dat den Moeder-mond ten tyde van den Aerbeyd op syne behoorelyke Plaetse niet is, ende den Grond der Lyfmoeder ook niet. I

Daer is gefeyt gewéeft , dat den Moeder-mond in de Bevruchtheyd allengskens naer 't Heylig been waert keert ; nu moet gy wéten , dat hy niet verder fch keeren mag , als tot het Midden van 't Heylig been , of dat het eene Scheefte der Lyfmoeder heet : want dien felven Moeder-mond moet in den Aerbeyd wéderom voorwaert kómen ; ende als hy meer als tot half wége het Heylig been foudé gekeert fyn , door den Aerbeyd en foudé hy nog niet genoeg voorwaert keeren , om het Kind in de Holligheyd van 't kleyn Bekken te laeten finken ; foo dat het met fyne eerft kómendé Deelen geduerig foudé ftuyken tégen den beenderigen Achterwand van het kleyn Bekken , fonder voortgang.

V. Hoe véle Scheeften der Lyfmoeder telt men ?

A. Vier , te wéten eene Voorwaertfche , eene Achterwaertfche , en twee Sydelingfche.

Bemerkt dat de Scheeften hunnen Naem leenen van de Plaets, waer den Moeder-mond ligt, ende niet van de Dikte des Buyks; dat is, als den Moeder-mond te Voorwaert ligt, het is eene voorwaertsche; ligt hy t'achterwaert, het is eene Achterwaertsche; ligt hy tégen het Rechter Heupe-been, het is eene Rechtersydsche; tégen het linker Heupe-been, het is eene linkersydsche Scheefte.

V. Welke syn d'Oorsaeken van dèse Scheeften?

A. De Verflaptheyd van de Moeder-banden; het Gewigte van de Nae-geboorte, die elders als in 't Midden van den Grond vast gegroeyt is, ende de Opgezwollentheyd der Eyer-nestjens.

V. Hoe werken dèse Oorsaeken?

A. De Slappigheyd der Banden géeft toom, om den Grond der Lyfmoeder door 't Gewigt van 't Kind te laeten hellen eenflins ofte andersflins: 't Gewigt der Nae-geboorte

trekt ende haelt den Grond óver : de Opgefswollentheyd der Eyerneftjens ftéekt den Grond van fích weg ende doet hem óver fmyten : is'er eene van die oorfaeken meer aen den eenen kant , als aen den anderen , daer fal eene Sydelingsche Scheefte uyt volgen.

V. Waer is den Grond der Lyfmoeder in de Voorwaertsche Scheefte?

A. In de Scheeften den Grond ligt altyd naer den anderen kant óver van den Mond : foo dan ligt den Mond voorwaert , den Grond ligt achterwaert : ligt den Mond Rechterfyds , den Grond ligt Linkerfyds , enf.

V. Hoe kan den Grond der Lyfmoeder achterwaert liggen?

A. Het kan niet gebeuren , fonder Mismaektheyd aen den Rug - raet , waer by het Holle fyns Bóogs , in plaets van innewaert , uysterwaert keert , ende den Bogt , ofte Uytgeholtheyd in plaets van uysterwaert , naer binnen fiet ; foo dat den Grond der Lyfmoeder in dien Bogt haeren

Stoel vest, de Moeder - koek mó-
gelyks naer achter aen gegroeyt
synde, ende de Slappigheyd der
knévelingen het toelaetende.

Hier uyt kan men oordeelen, hoe
felden dése Scheefte te vinden is,
vermits men felden Menschen vind,
die den Rug-raet misvormt hebben.

*V. Waer is den Moeder - mond in de
Voorwaertsche Scheefte ?*

A. Voor aen tégen de Schaem-been-
deren, soo dat de Vrucht in den
Aerbeyd wéderom tégen de Schaem-
beenderen sal aenstootten, in stéde
van de Ruymte van 't kleyn Bekken
te soeken.

In de Sydelingsche Scheefsten de
Draegen voeren het Kind tégen het
een ofte ander Heupe-been, ende
men ontmoet altyd de selve moeye-
lykheyd.

*V. Waer aen kent men d' Achterwaert-
sche Scheefte ?*

A. Is't dat de Vrouw den Buyk ver-
uytstékende ende leeg afhangende
óver de Schaem-beenderen draegt

(gelyk men'er fomwylen vind , dat den Buyk tot op de Dyen hangt) het géeft groote varve van eene Achterwaertsche Scheefte : in fulk geval den Moeder-mond heel hoog naer 't Heylig been gekeert vindende , want het is daer dat men aenraekende altyd eerst foeken moet , men kan aen de gefeyde Scheefte niet meer twyfelen.

V. Als de Vrouw al 't Gewigt ende Hoop in d'eene Syde draegt , is het eene Scheefte ?

A. Men héeft réden het selve te peyfen : jae selfs draegt fy al 't Gewigt in de rechtere Syde , men moet eene Linkersydsche Scheefte verwachten ; dus naer den Moeder-mond vruchteloos by 't Heylig been gefocht te hebben , men fléépt den aenraekenden Vinger naer de linkere Syde , waer men den felven gemeynelyk ontdekken fal.

Draegt fy de Vrucht in de linkere Syde , peyft op eene Rechterfydsche Scheefte.

V. *Kan men aen het draegen in d'eene ofte d'andere Syde de Kunne der Vrucht kennen, dat is, weten of de Vrouw een Manneling ofte een Vrouweling draegt?*

A. Die hier op wel hun Oog-merk nemen, fullen al vroeg ondervinden, hoe valsch en bedriegelyk die Leeringe is.

V. *Is d'Ontfinkinge der Lyfmoeder een Beletfel in den Aerbeyd?*

A. Jae een Beletfel, die den Aerbeyd dikwils heel moeyelyk maekt, hoe wel hy te wége was: daerom moet alle Vrouw sich myden van sottelyk geweld by de Draegen te voegen; niet alleen als het Bekken onder ofte bóven te wyd is, gelyk in het I. Hoofd-stuk 6 en 7 Blad-syde geseyt is, maer selfs als het Bekken wel gemaekt is.

V. *Maeken Tweelingen den Aerbeyd Moeyelyk?*

A. Jae altyd; maer dése Baeringe is meest altyd met de Tégnatuereelyke gemengelt; want hoe het Eerste komt

ofte niet , het Tweede moet door-
gaens by de Voeten gehaelt worden.

*V. Konnen alle moeyelyke Baeringen tee-
rechte gebragt worden?*

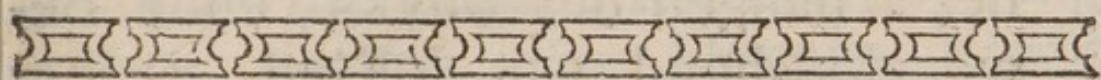
A. Gemeynelyk : nochtans als de Be-
letfels onóverwinnelyk fyn , nochte
met Hand-grépen , nochte mett
Werk-tuyg , vruchteloos foudemem
een goeden Uytval afwagten : wé-
derom als de Vrouw met Flauwte
vloeyt van den kouden Sweete ,
ende nog meer is't dat fy van d'eene
Flauwte in d'andere valt , Stuyp-
trekkingen ende Zénuw - fnakkem
krygt fonder dat fy het wéet , ofte
afgeflooft en buyten magt is , diem
Aerbeyd en fal het gewenfcht
eynde niet bereyken.

*V. Moet de Vrouw dan ellendiglyk
vergaen?*

A. In fulke ende in alle uysterfte Ge-
vaeren , men moet fonder tyd ver-
lies de moeyelyke Baeringe , in eene
Tégennatuereelyke verkeeren , het
Kind , is't maer mógelyk , by de
Voeten afhaelende.

V. *Waert dat den Onderbuyk in Ontsteking stonde , sal de Vrouw Moeder worden ?*

A. 'Tis te vreesen van neen ; 'ten waer dat Bloed - laetingen , Stóvingen , en Huys - bāden hier aen eenige Béteringe toebragten.

XII. HOOFD-STUK.

Van Doods Gevaer en Dood van 't Kind.

V. **K** *An eene Vrucht siek syn in 's Moeders Lyf ?*

A. Dewyl eene Moeder - vrucht , van gelyk Vleesch en Bloed is , ende van eener Natuere met de Geboorene , het is wel te peysen , dat het al de selve veranderingen ende bederffenissen onderhévig is , te meer om dat m'er met Kinderpoksken ende andere Kwaelen héeft wéten ter Weireld kómen ; soo kan eene Vrucht siek syn , ende

fterven in 's Moeders Lichaem be-
flóten.

Men kan het eenigffins bemerken
aen den Brand der Moeder, endee
aen de buytengewónelyke Bewé-
gingen van 't Kind, is't dat het
eene pynelyke Siekte is: ende aem
het afhangen des Buyks, ende Be-
wéegloosheyd van 't Kind, is het
eene Siekte, die plat velt, endee
de Krachten óverrompelt.

*V. Is het goed, dat den Aerbeyd
aenvangt, als de Vrucht soo Doodelyk
siek is?*

A. Het is goed voor de Moeder,
om dat sy geen Dooder Vrucht fall
moeten draegen; maer slecht voor
't Kind, om dat het de Aenvallem
van den Aerbeyd niet fal konnen
uytstaen.

*V. De Moeder Doodelyk siek synde,
is de Vrucht niet in groot Gevaer
van te vergaen?*

A. Indien de Moeder voorsichtiglyk
Gehandelt word, de Vrucht fall
nog ménigmael behouden worden.

nochtans gebeurt het wel, dat de Felheyd van 't kwaed de Vrucht bederft, ende een Misval veroorzaekt.

V. Welke syn de Maet-régelen van eene Vroe-vrouw, die by eene Swangere Sieke Vrouw gevraegt is?

A. Voor de négen Maenden soo lang daer geen en ofte kleynen Vloed is, sy sal de Vrouwe niet aenraeken; maer in merkelyken Vloed ende Openinge der Lyfmoeder, met Baer-ween verselt, sy sal de Vrouwe verlossen: doch niet sonder het Goedkeuren van den Meester, die haere Genésinge ondernomen héeft.

V. maer als de négen Maenden souden om syn?

A. Dan mag sy de Vrouw verlossen, van soo den Aerbeyd begint, hoe eer hoe béter.

V. Waer aen kent men dat eene Vrucht, die nu moet gebooren worden Doodelyk siek ofte slauw is, als de Moeder gesond is?

A. Is't dat den Aerbeyd flauw opkomt, lang aenfléépt, ende dem Ader-slag van 't Kind flauw is.

V. *Waer kan men den Ader-slag van 't Kind gevoelen?*

A. Aen den Nàvel-string, aen dem Moud (ofte *Fontenelle*) van 't Hoofd, dat is, het Herffen-putje; aen de Slaepen van 't Hoofd, als het óver Syden ligt; aen den Herte-klop, als het de Syde der Borst vooren brengt, ende by de Hand voude, als het den Arm vooren géeft.

V. *Wat Teeken géeft den Ader-slag?*

A. Hy géeft een féker Teeken dat het Kind nog Léeft.

V. *Als den Ader-slag van 't Kind heel Flauw is, lyd het Kind Nood?*

A. Als hy heel Flauw is aen 't Hoofd, aen den Nàvel-string, ende aen 't Hert, het is in grooten Nood: maer den Arm en moet soo seer niet doen vreesen; want de Vettigheyd van 't Kind, het Diep liggen der Slag-àders, ende de Woeling die

den Arm misschien lyd ontrent den Moeder-mond, kunnen den Slag bréken.

V. *Is het Kind in Gevaer, als'er Vloed is?*

A. Jae; want Moeder en Kind kunnen te saemen beswyken, als den Vloed te ver gaet; ende voornamentlyk het Kind, als de Naegeboorte geheel afgescheyden is van de Lyfmoeder, eer het geboren is.

V. *Is eenen korten Nàvel-string Gevaerelyk voor 't Kind?*

A. Jae, dat is ligt om gissen uyt de Ongelukken, die eenen korten Nàvel-string kan veroorsaeken.

V. *Welke syn die Ongelukken?*

A. Ten 1, ten tyde der Swangerheyd de Bewégingen van 't Kind ende sterke Poogingen die het doet, om sich in de Lyfmoeder te roeren, kunnen den Nàvel-string scheuren, ofte de Moeder-koek soo snakken en schudden, dat een Deel der selve affcheyd van de

Lyfmoeder; waer uyt doodelyke
Bloed-ftortingen, Misvallen, endee
ontydige Baeringen veroorfaekt
worden.

Ten 2, den Navel-fting kan aem
Stukken getrokken, ofte de Moe-
der-koek los gefnakt worden in't
finken van 't Kind, waer door wé-
derom Moeder en Kind, om dem
Vloed wille, beyde in Gevaer fyn..

Ten 3, in 't uytfschieten van 't
Kind, als het nu gebooren word,,
den Navel-fting kan affcheuren
digt tégen 's Kinds buyk.

Ten 4, hy kan de Nae-geboorte
affnakken tot kwetsens der Lyf-
moeder toe, waer uyt Smerten endee
Onftékinge volgen, enf.

Ten 5, is't dat de Koek heel vaft
aen de Lyfmoeder aenhoud dem
geweldigén Hurt van het affchok-
kende Kind kan den Grond der
Lyfmoeder door trekken, endee
in haer felven doen inkeeren, gelyk
men den grond van eenen Sak be-
gint door trekken, als men fyn Bin-
nenfte wilt buyten keeren.

V. *Wat groot kwaed is het, dat den Nàvel-string tégen 's Kinds buyk bréekt?*

A. Dat het onmógelyk is hem te verbinden; vervolgens dat de Wonde soo soude kunnen bloeden, dat nocte Doekskes met Kouden Rooden Wyn, Brandewyn, Edik, Wàter, Aluyn in Ey-wit op Tin gevréven, nocte al wat men eerst ter hand héeft en souden baeten.

V. *Is het geen Heel-meesters Werk, als 's Kinds Nàvel gescheurt is?*

A. Jae; maer het is van den eenen Kant te vreesen, dat hy soude te laet kómen; van den anderen Kant, dat het Duyvels-brood van Eyk-boomen, anders Eyk-boomen *Campernoeljen* geheeten, ofte andere Dingen, die den Meester soude geraedig vinden, aen dat teeder Lichaemke niet souden kunnen aangepast worden.

V. *Eenen al te langen Nàvel-string en kan geene Ongemakken baeren?*

A. Eenen al te langen Nàvel-string

kan te Kort worden, door dien dat hy fich rond het Kind foo laet winden, dat fyne Langde ingehaelt word. Dan fal hy de felve Onge- lukken veroorfaeken van eenem korten Nàvel- ftring, en daer em bóven nog, rond den Hals gedraeyt fynde, 't Kind miffchien verworgen.

Wéderom eenen langen Nàvel- ftring kan door fyne Langde eenem Lets, Slinger, ofte Ooge laetern hangen, waer door, het Kind mett geheel fyn Lyf daer door gekrópen fynde, eenen Knoop gemaekt word: is't dat nu dien Knoop toe ge- ftróopt word, het Bloed en fall niet meer kunnen óver en wéern gaen door den Nàvel- ftring, foo dat het Kind verfmachten moet.

V. Is het Kind in Nood; als den Nà- vel- ftring vooren komt?

A. Jae: den Nàvel- ftring behelst Bloed, ende een flymachtig Vocht, die beyde door de Koude ftyven kunnen: ende gelyk dien Nàvel- ftring de Warmte van 's Moeders

Lichaem gewoon was, foo is het te vreesen, dat de Locht, die altyd Kouder is, de Vochten van den Navel-string sal doen stollen, ende vervolgens den Loop van 't Bloed stutten, die het Kind gemeen hadde met syne Moeder.

Om dit Ongeval af te wenden, moet men, foo véel ende foo haest het immers mógelyk is, den String in de Lyfmoeder, ofte ten minsten in de Moeder-schee te rug stéken.

Vind gy den Ader-slag flauw te syn, gy móogt den String met warme Wyn besproeyen.

V. Is'er nood, als den Navel-string met het Hoofd te saemen komt?

A. Den Navel-string kan met alle Deelen in de Geboorte kómen, ende het is altyd kwaelyk; maer nooyt erger als met het Hoofd: om dieswille dat het te vreesen is, dat hy tusschen het Hoofd van 't Kind, ende de Gebeenderen van 't Bekken der Vrouw geplettert sal

worden ; waer door het Bloed wé-
derom foude belet worden van de
Moeder tot de Vrucht te kómen ,
ende van de Vrucht tot de Moeder
óver te loopen.

V. *Welken Nood is'er voor 't Kind ,
als den Moeder-mond sich op den
Hals van 't Kind toeftróopt ?*

A. Dat het Kind van Geraektheyd
(*Apoplexie*) foude fterven ; aenge-
fien , het Bloed door de Krop-àders
niet konnende néderdaelen , de
Herffens , die geduerig Bloed van
de Slag-àders ontfangen , moeten
tot Berffens toe opgepropt worden.

Dit kan gebeuren , als het Kind's
Hoofd vooren komt , daerom is het
goed , als het tot óver d'Ooren ge-
baert is , eenen Vinger tuffchen
Kind en Moeder-mond te flibbe-
ren , om in alle Voorval de Kélee
te befchudden tégen de Strópinge
des Moeder-monds.

Het kan ook gebeuren , als de
Voeten vooren kómen , is't dat
men geraedig gevonden héeft beyde

d'Armen af te haelen, eer het Hoofd in 't kleyn Bekken is; dan is het noodig twee Vingers aen den Mond van 't Kind te voegen, ende de selve niet weg te trekken, voor al eer het Kind gebaert is.

V. Loopt het Kind Doods Gevaer, als het óver dweirs ligt?

A. Dikwils; om dat in die Gesteltnisse den Rug-raet gemeenelyk bóogwys gevoegt is, 't sy innewaert, 't sy uyterwaert: is't dat toen die Bóge door 't Geweld der Draegen, ofte door d'Onbedréventheyd der Vroe-vrouw eenen grooteren Bogt, aen eenen uytstékenden Hoek gelyk, gedwongen is te maeken, het Rug-ofte-Lenden-merg moet verrekken, ende het Kind sterven.

Soo is'er dan wel te letten, om in véle Voorvallen Lyf ofte Hoofd van 't Kind soo véel op te stéken, als de Beenen en Dyen Leege gebragt worden.

In het selve Gevaer soude het vallen, dat eene Onvoorsichtige by

het Hoofd van 't Kind trok , als het Lyf tégenftand bied ; ofte by het Lyf trok , als het Hoofd haepert.

V. *Welke fyn de Teekens , waer aen men kan kennen , dat het Kind nog léeft ?*

A. Dêfe fyn véel fékerder , als die der Dood , ende fyn de Bewégingen van 't Kind in 's Moeders Lichaem , fchuyhlende , den Ader - flag aen de Deelen , hier bóven vermeld : het is ook een Teeken van Léven , als men den Vinger in 't Kinds Mond kan brengen , ende dat men de Tonge voelt roeren : nog een is de Rondigheyd ende Vastigheyd van den Nàvel - band : eyndelinge de Vastigheyd van Vleefch en Schédel - beenderen , als het Hoofd vooren komt ; ende nog fékerder Teeken is het Gefwel , dat aen 't Achter - hoofd van 't Kind in de Geboorte fttaande óverkomt , hoe langer hoe grooter.

V. *Welke fyn de Ken - teekens van eene doode Vrucht ?*

A. Is't dat de Vrouw droefgeestig word ; haere Borsten ontswellen ; buyten haer selven valt ; Koudde voelt in den Buyk en in de Syden ; een Gewigt voelt hangen op den Moeder-hals , dat van den eenen kant naer den anderen rolt , als de Vrouw haer keert in 't liggen ; is't dat'er stinkende Wàters afkómen ; is't dat het Moeder-sap ofte Buyk-sap van 't Kind (*Meconium*) sonder réden , afkomt ; is't dat den Ader-flag sich niet laet gevoelen in de Plaetsen , hier bóven genoemt ; is't dat het Geswel van 't Hoofd verdwynt ; den Nàvel-band slap en plat is ; het bóvenste Velleken van 't Hoofd achter de Vingers loopt ; het Hoofd seer week geworden is ; sich héeft laeten plat duwen , dat de Beenderen óver elk-andere geschéven syn ; ende ten laetsten het Hoofd soo sacht geworden is , dat de Beenderen als in Pap swemmen.

V. Als'er een rot Been , ofte rotten

Arm uytkomt, is het féker, dat het Kind dood is?

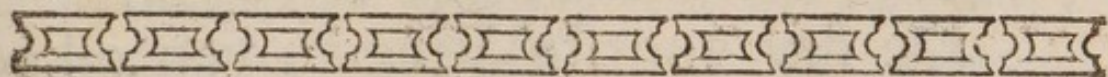
A. Neen : het Vier ofte Koud Vier kunnen in Arm ofte Been van een levende Kind kómen, ende gevolgentlyk die Lit-maeten konnen verrotten, eer 't Kind dood is.

Soo fiet gy wel, hoe onféker de Ken-teekens der Dood fyn : ende daerom moet gy in alle uwe Werken, altyd wel toefien van nooyt een Kind voor Dood te houden, ende nog min voor Dood te handelen, 'ten fy gy het féker fyt : ende dan moet gy het nog handelen, als of het leefde, 'ten waer de Moeder door uw fammelen, in hoogen Nood van fterven ftond te kómen.

V. *Als'er rot Vocht uyt de Lyfmoeder fygt, is het Kind dood?*

A. Dat volgt niet uyt dit Teeken alleen ; want het Bloed dat in de Lyfmoeder is blyven rotten, kan ook in der voegen van finkende Wàters afkómen.

Diesvolgens op een onféker Teeken alleen moet men nooyt voortgaen , alhoewel dat verscheyde onfékere Teekens te saemen genomen , de saeke dikwils vast ende buyten twyfel stellen.

XIII. HOOFD-STUK.

*Van het Hand-werk
in natuerelyke en moeyelyke
Baeringen.*

V. *W* Aer in bestaet het Vroed-werk der Natuerelyke Geboorte?

A. Het meeste Werk bestaet in de Natuer te laeten geworden , die alleen genoegsaem is , om sonder hulpe het Kind te voorschyn te brengen : nochtans , op dat de saeke , die wel te wége is , te fékerderen en gelukkigeren Uytval soude hebben , de Vroede sal sich gedraegen in déser Voegen.

Als den Aerbeyd nu in Top staet

de Vrouw gevoegt is naer eyfch der Saeke, de Waters gebróken fyn, het Hoofd tot aen de Schaem-lippen gekómen, dan voegt men de Duymen wéderfyds op de Kanten der groote Lippen, om de Vrouwe tégen te houden in de Draegen.

De dry voorfte Vingers van elke Hand voegt men by den Eirs, om den Kin van 't Kind te helpen lichten, terwyl de kleyne Vingers de Brugge fteun géven.

Als de Draege voor by is, men laet de Handen los, om de onderfte Saemenkomfte der Vrouwelykheyd met den Vinger, is't mógelyk, wat te wyden; ofte met Olie te bestryken om te weeken en verfachten, 't en waer dat de natuerelyke Bestrykinge der afkómende Vochten, genoegsaeme Slappigheyd gáve.

Op 'taenkómen van de Draege men voegt wéderom de Handen, gelyk als voor; ende dit óverhands foo lang tot dat het Hoofd geheel Gebaert is.

Als het Hoofd den Moeder-mond voorby is, ende in de Scheede blyft fitten, om dat fy niet Wyd genoeg gerokken is, men vind sich genoodfaekt de Vingers wéderfyds het Hoofd te doen influypen, om de Schaem-lippen wat te ópenen, ende het Hoofd togt te géven.

Men vangt aenftonds het Hoofd op de Handen, met de Vingers aen elke Syde onder fyn Kinnebakken: by d'Ooren mag men niet trekken, uyt vreesse van de selve afte scheuren: op d'Oogen mag men niet duwen, uyt vreesse van de selve te breken: men mag ook het Hoofdeke niet laeten hangen met den Neus tégen de Vrouw uyt vrees, dat het soude verfmachten, waer't dat de Nae-geboorte afgescheurt waere.

Het gebeurt wel dat de Schou-
ders achter het Hoofd met de selve moeyte in de selve Draege uyt-
fchieten, ende dat het Overige nog gemakkeliker volgt: maer

Als de Schouders met de felve Draege niet uytſchieten, men houdt het Hoofd op d'eene Hand eem weynig ter Syden, altyd wel acht nemende van het Hoofd niet te Hoog naer de Schaem-beenderen waert te heffen, uyt vreeſe van de Schouders in d'Eyerwyſe Gaten te dwingen; ende met den voorſtem Vinger van d'andere Hand, men dringt onder den Schouder in, naen den Okfel, ende men legt den Duym bóven den Schouder, den ſelven alſoo néerwaert uytbrengende.

Men ſtéekt altyd den Vinger in by den Eirs, om dat de Scheedee daer beſt rekken kan, ende van daer men brengt hem Sydelings tott onder den Okfel.

Dan verwiffelt men van Handen, om op gelyke Wyſe den anderem Schouder te loffen, 't Hoofd trek-kende naer den Schouder die uyt is, om aen den anderen te gemak-kelyker te geraeken.

Dan vat men het by beyde de

Schouders , de Vroe haere Armen by een brengende , om 's Kinds Hoofd te onderschraegen , ende met korte Stréken swaeyende naer rechteren en linkerén Kant men haelt het geheel uyt , altyd néderwaert dwingende naer de Brugge waert.

V. *Als het Hoofd van 't Kind gebaert is , is het niet ligter gedaen het Kind by den Kop uyt te trekken , als den eenen Schouder voor ende den anderen naer uyt te krygen?*

A. Het is ongeoorloft by het Hoofd te trekken , want soo soude men het Kind kunnen om Hals brengen , niet alleen met te onthoofden , maer selfs met het Merg der Nekke-wervels te verrekken.

V. *Ten tyde dat men de Schouders uythaelt , is het noodig dat de Vrauw haere Draegen doorwerkt?*

A. Het is heel onnoodig en ongedienstig ; want daer door de Schouders te meer geslótén synde , soude men te min den Vinger onder den Okfel kunnen laeten insluypen.

V. *Wat moet men dan doen, als de Draege opkomt?*

A. Men moet hier doen, gelyk in alle andere Voorvallen, waer men met de Hand werkt; de Kraem-vrouw moet niet médehelpen, ende de Vroed-vrouw moet ftil houden, tot dat de Draege voorby is.

De Draege voorby fynde, men hernéemt fyn begonnen Werk, van de Schouderkes te foeken, ende te verlossen, ende die hebbende men waegt het Kind met korte Strékem rechts en links, om het te doen voortskómen.

Dat waggelen rechts en links grypt ftéde ten allen tyde als men het Kind Leeger wilt hebben, jae zelfs tot in het afhaelen der Nae-geboorte.

V. *Hoe moet men het ontfangen Kind leggen?*

A. Op fyne Syde, om dat het, néderwaerts liggende op fyn Aenficht, foude kunnen verfmachten, ende om dat het met den Mond opper-

waerts liggende éven ligt soude vermachten, door den Plafch Vochten, die uyt 's Moeders Lyf dikwils het Kind óvervloedig volgen.

Men moet ook letten, dat men Armen en Beenen wel legge, op dat-se noch bréken, noch uyt de Geléderen vrikken.

Ende in Sonderheyd moet men letten, dat men den Nàvel-string spel laete, op dat hy digt aen 't Kinds Buykske niet afscheure.

V. Hoe helpt men de géne, die de Deelen des Uytgangs vast en geslōten hebben?

A. Als men te laet komt om te doen, het géne op de 4 ende op de 126 en 127 Bl. gefeyt is, door dien dat het Hoofd al aen den Uytgang van 't kleyn Bekken is; men moet met de gansche Hand, met de Kneukels naer achter ende effen uytgestrekt, onder het Hoofd van 't Kind ingaen, ende met de selve het Steirtebeentje allengskes achterwaert dryven, ende de Sit-beens Péfen, van

wéerkanten het Steirte-beentje
met de felve moeyte wat rekken.

*V. Wat doet men als het Hoofd van
't Kind te groot is ?*

A. Is't dat men, den Moeder-mond
fyne volle ontflyytinge hebbende,
met den Vinger eene ongemeynee
Dikte befest, ende, niet tégen-
ftaende de groote ende waere Drae-
gen, geen en voortgang héeft, men
moet met geduld wat tyd affien, op
hópe, dat het Hoofd fich lankwer-
pig fal maeken, ende dat het be-
fmeiren van Moeder-mond en
Scheede, met verdobbelde moeyte
om 't Steirte-beentje achterwaert
te dryven, den Uytgang fullen be-
reyden.

Als men van dien kant geene
hópe héeft, ende dat'er nog hóop
is, het Kind in 't groot Bekken te
doen eirffelen, men mag het be-
trachten, doende de Vrouw op hae-
ren Rug met het Hoofd leeger, als
de Billen liggen.

Maer bóven dat het Kind in groot

Gevaer van ſterven is, alle beyde deſe Middels kunnen miſlukken, ende het Hoofd geklemmt ſittende, dat is, noch op noch néder konnende, het Werk ſal aen de Heelkonſt moeten óvergeſtelt worden, om met bekwaeme Werk-tuygen ter Uytvoeringe gebragt te worden.

Dus, kan men ſulk Voorval voorzien, men moet vroeg de Voetjes ſoeken: moet men den Meester haelen, men moet hem vroeg doen haelen: komt het Kind, als Dood; en betrauwte u daer op niet, miſſchien is het maer beſwymt.

V. *Is'er geen Verſchil in 't Werken tuffchen een Dik Hoofd, ende een Wàterſuchtig Hoofd?*

A. Jae, dat de Dikte van een Wàterſuchtig Hoofd kan weg genómen worden, met het Wàter af te tappen. Dit is al wéderom Heelmeesters Werk.

De Dikte van eenen Wàter-buyk moet inſgelyks ende op de ſelve

Wyfe door den Heel-meester afgetapt worden.

V. *Waer aen kent men een Wàterfuchtig Hoofd?*

A. Dat de Schédel - beenderen van een feer groot Hoofd Wyde Naeden ópen laeten, den Moud oftee *Fonteyntje* van 't Hoofd heel Breed is, ende het Vleefch, die het Hoofd bedekt, waer het op die ópenen Naeden paf, feer Slap ende Sacht is..

V. *Wat doet men, als het Kind al te groote Schouders heeft?*

A. Men haelt den eenen Schouder voor, den anderen naer, fterk naer 't Steirte - been dwingende, om dat men aldaer de grootfte Wydde van den Uytgang van 't kleyn Bekken vind : ende niet konnende te recht kómen, den Meester kan - fe met de Tange van *Levret* uythaelen.

V. *Wat doet men, als het Ongeluk wilt dat de Schouders in d'Eyerwyfe Gaten veften?*

A. Men doet voor dien oogenblik het Hoofd der Vrouw leeger leggen als

den Buyk; ende het Hoofd van 't Kind ſterk bukken; ende dan ſal men gemakkelyk de Schouders krygen.

V. Hoe helpt men, als den Moedermond ſich op den Hals van 't Kind ſluit?

A. Het Hoofd half uyt ſynde ende niet voortkómende, men ſtéekt aenſtonds eenen Vinger onder 't Kinds Hoofd naer den Hals waert, om d'oorſaek van Haeperinge 't ontdekken: het ſluyten des Moedermonds gevonden hebbende, men brengt al onder 't Hoofd den eerſten Vinger van elke Hand tuſſchen den Hals van 't Kind ende de Lyfmoeder, men draeyt ſachtjes rond den Moedermond, om hem allengskens te wyden, tot dat men de Schouders krygen kan.

De Vrouw mag wéderom haere Draegen niet uytwerken, ende de Vroe-vrouw moet haere Vingers Vet maeken, als'er Droogte is.

Let dat men in dit Voorval

geenen tyd mag verliefen, maer op den oogenblik, dat men den tégenftand voelt, fonder uytftel dem Vinger in den Moeder-mond moett brengen.

V. *Hoe gaet men te Werk om eenen Vrouw te verlossen, als'er Achterwaertsche Scheefte der Lyfmoeder is?*

A. Men doet haer op den Rug liggen; men brengt eenen ofte twee Vingers der rechtere Hand in den Moeder-mond; men voegt de linkere Hand tégen den Buyk, den felven allengskens opdryvende naer Maete, dat men den Moeder-mond voorwaerts brengt, foo dat de gantsche Lyfmoeder gekeert word tot op haere natuerelyke Plaetfe.

V. *De Lyfmoeder tot haere Plaetfe gedréven fynde, is de Scheefte daer mé geholpen?*

A. Neen, fy foude haer wéderom Scheef fmyten, 'ten waer men de eene Hand aen den Buyk bleeev houden, ende de andere Hand aen

den Moeder-mond, tot dat het Hoofd, als het vooren moet kómen, in 't kleyn Bekken is; ofte tot dat de Voetjes in 'tkleyn Bekken syn: wel verstaende, dat de Hand, die aen den Moeder-mond is, mag binnen gebragt worden, soo saen de Lyfmoeder genoegsaem ontslóten is, om de Voetjes te gaen soeken.

V. Hoe verlost men eene Vrouw in de Rechtersydsche Scheefte?

A. Men legt-se op haere rechtere Syde, men brengt de linkere Hand aen den Moeder-mond, om den selven naer 't Midden te trekken, terwyl men met de rechtere Hand den Buyk naer 't Midden óversteékt; als de Scheefte herstelt is, men doet de Vrouw op haeren Rug keeren, sonder de Handen los te laeten, ende men houd wéderom de Handen aen Moeder-mond en Buyk der Vrouw tot dat het Hoofd ofte Voetjes in 'tkleyn Bekken syn.

V. Hoe herstelt men de Linkersydsche Scheefte?

A. Op de felve Wyfe : daer is maer de Vrouw op haere linkere Syde te doen liggen, ende verwiffelinge van Handen te gebruyken.

V. *Hoe werkt men in de Voorwaertfche Scheefte?*

A. Men doet de Vrouw knielende in haer Bedde met d'Ellebógen wel onderfteunt, dat den Buyk voorwaerts hangt, de Beenen ópen houden, ende men voegt fich achter haer, brengende d'eene Hand aen den Moeder-mond, d'andere tégen den Hals der Lyfmoeder op den Buyk leggende, dat is pas bóven de Schaem-beenderen, met welke Hand men een weynig drukt, terwyl d'andere Hand den Moedermond van de Schaem-beenderen afbewéegt tot voor 't Midden der Scheede.

Men moet wéderom de Handen daer foo lang houden, tot dat het Hoofd ofte Voetjes in 't kleyn Bekken fyn; de Vrouw moet ook in de felve Geftelteniffe blyven; ende

men moet haer al achter verlossen, synde het eenigste Voorval, waer sulks geschieden moet.

V. Ten tyde, dat men de Scheefte herstelt, moet de Vrouw haere Draegen helpen?

A. Geenflins; ende als'er Draegen kómen, de Vroe-vrouw sal stil houden, tot dat-se voorby syn: jae verre van Draegen te gebruyken, men moet dat Werk geheel voorzichtig ende traeg doen, tusschen-maels een weynig rustende, om nievers aen Geweld te doen.

V. Konnen de Draegende Vrouwen door Voorforge het Ongemak der Scheefsten niet ontgaen?

A. In de Sydelingsche Scheefsten het soude misschien helpen, dat sy véel op die Syde lāgen, waer in sy minst gelaeden syn: ende in d'Achterwaertsche Scheefte, dat sy tydelyk met eenen Tafel-doek (ofte Serviette) den Buyk opbonden.

V. Hoe verlost men een Kind, dat den Navel-string rond den Hals gedraeyt heeft?

A. Men voegt de Handen, gelyk in eene andere natuerelyke Baeringe, om in de Draegen het Hoofd voorwaert te brengen: ende in den tuffchentyd der Draegen, men fal het Hoofd tégenhouden om het wéderkeeren te beletten, foo véel men kan: men fal foo voortvaeren, tot dat het Hoofd gebaert is.

Dan ftéekt men eene platte Hand, met het Holle naer 't Kind, óver Hals en Borstje, ofte óver 't Rugske, om t'ontdekken van wat kant der Lyfmoeder den String fchynt te kómen.

Dit gevonden hebbende men néemt het Kind by de twee Schouders, ende men draeyt het een vierde deel van eene ronde, dat is, met den eenen Schouder naer de Schaem-beenderen, ende den anderen naer 't Steirte-beentje; immers met het Aenficht óver fyden.

V. Is het gelyk naer wat Syde?

A. Neen't: als den Nàvel-string óver de Borst kruyst, fyn Aenficht

moet altyd naer die Syde gedraeyt worden , van waer den Navel-string uyt den Grond der Lyfmoeder fchynt voort te kómen : ende als hy óver het Rugske kruyft, fyn Aenficht moet van die Syde, van waer den String komt, afgedraeyt worden. B. V. 'T Kind ligt met het Aenficht néderwaert, den Navel-string gaet van 's Kinds linker Schouderke óver de Borft naer fyne rechte Syde, die ook de rechte Syde der Moeder is ; dan moet fyn Aenficht naer 's Moeders rechte Syde gekeert worden , foo word het Aenficht gedraeyt naer den kant, van waer den String komt : maer dat den String van den Hals langs 's Kinds linker Schouderke óver den Rug naer fyne rechte Syde liepe, dan foude fyn Aenficht naer 's Moeders linkere Syde moeten gekeert worden.

V. Het Kind foo gekeert fynde is het maer by de Schouders af te waggelen?

A. Neen, dit kan niet gefchieden : want dat men het moefte Rechtf-draeds naer fich trekken, den Navel-string wierd aenftonds wéderom te Kort, hy foude tégentrekken, ende alle de Ongelukken in XII. Hoofd-ft. verhaelt, fiet 141 Bl., ftonden te gebeuren.

V. *Hoe vervolgt men het Werk met den String om den Hals, als de Schouders gedraeyt fyn?*

A. Als 't Kind behoorelyk gekeert is, men moet de Schouders ontrent eenen Duym verre uyt waggelen; daer naer fal men met de volle Hand, van den Kant waer het Kinds Aenficht ligt, fyn Hoofd houden, ende het Voorhoofd tégen de Schaem-lippe der felve Kant drukken, foo dat het Kinneke van 't Kind naer fyn Borftje keert, ende het Hoofd op Syden uyt den weg gefchóven is.

Dan néemt men met de andere Hand het Lyf van 't Kind by fynen Rugge onder de Schouders, ende

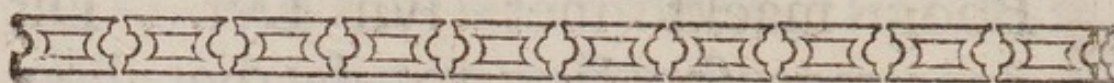
men begint het Lyf uyt te trekken; men hervat de Hand eenige keeren, ende men trekt het Lyf verder en verder, het Hoofd altyd tégen de Schaem-lip houdende, soo dat het Kind al uytkómen eene Bóog maekt met syn Lyf. Dit doet men soo lang tot dat het heel gebaert is, met Voeten en al.

Dan legt men het Kind néder; doch (past hier wel op) wéderom niet Rechtswéegs, gelyk in andere Baeringen, maer al draeyen, op dat den Nàvel-string van den Hals soude ontwinden.

V. Als den Nàvel-string óver den Rug van 't Kind gaet, soud het niet kunnen gebeuren, dat hy in 't afbaelen aen een Beentje soude baeperen?

A. Niet wel, aengesien de Beentjes met de Hielen naer den String gekeert liggen, die beyde Nat, en Slibberig syn; soo dat de Hiele daer sonder moeyte sal óver glyden: immers met het Hoofd van 't Kind

door iemand te doen houden, men soude met de andere Hand, ofte met eenen Vinger ter hulpe konnen kómen, om den Navel-string foc op te houden, dat het Beentje hem niet kan méde flépen.

XIV. HOOFD-STUK.

Van de Kinders, die de Voeten vooren bieden.

V. **W** Elke is de Gemakkelykste van alle de Tégnatuere-lyke Geboorten?

A. Als het Kind een, ofte beyde de Voetjes uytgéeft.

V. Syn het altyd twee Voetjes van 't selve Kind?

A. Neen; daerom mag men nooyt by twee aengelangde Voetjes trekken, sonder eerst naer te visschen, off de twee Voetjes van het selve Kind syn; soo dat uw eerste Werk noodsaekelyk syn moet met het platte

van eenen ofte meer uytgestrekte Vingers langs het Beentje te gaen tot in de Liefche van 't Kind, ende óver het Gemechte de Hand allengskens draeyende tot in d'andere Liefche, al de Hand omkeerende, op dat de platte Toppen der Vingers, ende niet de Nàgels altyd gekeert souden syn naer het Deel, dat men voelen wilt : dan komt men al flépende óver heel de Dye en Been néderwaert, en soo is men versékert dat de twee Voetjes van 't selve Kind syn.

V. Hoe werkt men als het beyde de Hieltjes opperwaert naer de Schaambeenderen wend?

A. Men néemt in elke Hand een Voetje, ende men trekt by de Koppeling der selve, al waggelende, en naer 't Steirte-been waert dwingende, om het Kind te doen daelen : syn sy te Slibberig, men houd-se met een Lynwaeten Doek vast : men hergrypt-se dan by de Knien, afvrikkende, als men geen

tégenftand gewaer word , tot daer
het Kind Gebaert is tot aen de
Liefchen : dan ftéekt men de uytte
geftrekte Hand onder het Kind in
dat is, tuffchen 't Kind en 't Heyligg
been der Vrouw , met het Holle den
Hand naer 't Kinds Buyk gekeert ,
ende men brengt - fe , de felve altyd
Styf en Plat houdende , tot aen
's Kinds Kin en Mond , om te voe-
len , of den Mond naer 's Moeders
Rug-been gekeert ligt ; ende , als
hy het niet is , om hem naer 't Rugge-
been te leggen ; als ook om t'onder-
foeken , of de Armen vry en loss
liggen , met onder d'Okfels dem
eenen Arm voor , den anderen naer ,
op te heffen.

Is het Bekken Wyd genoeg ,
ende het Kinds Hoofd niet groot ,
daer is anders niet te doen , als de
Hand al ftillekens uyt te brengen ,
het Kind by de Heupe te wagge-
len , tot dat het Hoofd in 't kleyn
Bekken is.

V. Wat waer het , dat het Bekken

*Schaers Wyd fynde 's Kinds Hoofd
volle Grootte hadde?*

A. Dat men, terwyl de Hand in de Vrouw is, den Mond wel gevonden ofte gevoegt hebbende, ende den eenen Arm los gevonden hebbende, den anderen Arm soude moeten afbrengen tot névens het Billeke van 't Kind: ende dan wéderom het Kind met twee Handen némende, ende te saemen het afgebragt Handeke vast houdende, het selve Kind al waggelen soude moeten doen daelen tot met het Hoofd in 't kleyn Bekken.

Als het Bekken nog Nauwer, of 't Kinds Hoofd nog grooter soude syn; men soude de Vingers wéderom aen den Mond moeten brengen, om het Aensicht half óver syden te keeren, met de grootste Langde van 't Sop van 't Hoofd naer de grootste Wydde van 't Bekken.

Daer toe legt men het Kind Schrédelings op den Arm, wiens Vingers aen 's Kinds Mond syn;

ende de andere Hand Plat op de Kruyffen van 't Kind, ende men brengt foo het Hoofd tot in de Hol-
ligheyd van 't kleyn Bekken, daer
keert men aenftonds, doch lang-
faemer Wyfe, 'sKinds Aenficht
naer het Heylig been der Moeder.
De Hand en moet hier van den
Mond niet weg gedaen worden,
hy komt feer wel te pas om het
Kind te doen *Nikken*, ofte *Wippen*,
foo gy het heeten wilt.

Als het Bekken nog Nauwer,
ofte 'sKinds Hoofd nog Meerdere
is, dat men oordeelt, dat het Hoofd
met eenen Arm niet wel fal konnen
doorgang vinden, men is gedwon-
gen den anderen Arm ook af te
haelen, eer men het Hoofd in
't kleyn Bekken bewéegt.

Néemt wel in acht, foo ménig-
mael gy met de eene Hand gaet
onderfoeken, of 't Hoofd en Arm
wel liggen, ofte eenen Arm afhaelt,
dat gy ten dien ftonde het Kind
niet en móogt néderwaert trekken ;

maer véel eer met de andere Hand het Kind moet tégenhouden, op dat het niet en daele; want te Leeg gefonken fynde, gy foudé uw Werk niet meer kunnen ver-richten.

Néemt nog hooger in acht, ende en vergéet nooyt, als gy beyde de Armkes afgehaelt hebt, uwe Vingers aen 't Kinds Mond te brengen, (gelyk gy déed om 't Aenficht Scheuns te keeren) eer gy het van een Hayr néderwaert bewéegt, uyt vreefe, dat het Hoofd in 't kleyn Bekken finkende, den Mond der Lyfmoeder foudé toeftrópen op den Hals van 't Kind, ende het felve verworgen.

Want daer is te bemerken, dat het Hoofd in 't kleyn Bekken gefonken fynde de Schouders dan den Moeder-mond voorby fyn; welken Moeder-mond door de Schouders niet meer ópen gefpannen fynde van fynen Aerd wége fích fal intrekken, ende het Kind by den Hals vatten.

Maer met de Vingers aen 't Kind's Mond te voegen; foo haest dee Armen afgehaelt fyn, sonder dee selve van daer te trekken tot datt het Kind gebooren is, sult gy datt Ongeluk vermyden.

V. Hoe haelt men Armtjes af?

A. Men vervolgt het Lyf van 't Kind tot aen den Schouder; men volgt den Arm tot aen de Hand, mett het Holle der Hand naer het Aensicht van de géne, die het Werk doet; men grypt het tusschen Vingers en Duym; men trekt by hett Handeke, het selve in de Hand houdende, om de Vingerkes te beschudden; ende, des nood, men keert het Armke innewaert over 't Borstje, om het alsoo sachtjes naer onder te brengen, tot dat men het névens 's Kinds Syde voegen kan.

Als het Kind wat Leeg gesonken is, men moet het Handje sterker Scheuns voor 's Kinds Lyf hénen trekken, tot dat d'Ellebóog uytgespannen, dat is, niet meer gebógen is.

ende dan 's Kinds Lyf dweirfchen,
om het op fyden 't Kind te leg-
gen.

V. *Waerom moet men altyd langs het
Kinds Lyf, óver den geheelen Arm
flépen, om het Handeke te grypen?*

A. Om niet bedrógen te worden :
dat men dat foo niet déde, men
foude kunnen de Hand van een
ander Kind vatten; men foude kon-
nen de Hand némen van eenen
Arm die óver den anderen Arm
kruyft; men foude kunnen de Hand
némen van eenen Arm, die met
den Nàvel-string bewonden is :
maer doende, gelyk Geleert is,
fult gy alle die Ongemakken ont-
vluchten.

V. *Waerom trekt men by de Koppe-
linge der Hand?*

A. Men moet alle Lid-maeten by
hun Gevricht trekken : want de
Beenderkens van Arm, Elle, ofte
Voorarm, Dye, Been fyn foo teer,
dat fy als Wachs fouden bréken,
waer't dat men het minfte Geweld
daer op déde.

V. *Waerom keert men het Armke óver 's Kinds Borst?*

A. Om dat de natuerelyke Voude van Hand, Ellebóge en Schouders fulks uytwyft.

Om gelyke Réden moet men in 't afhaelen der Beentjes, altyd soo véel het mógelyk is, de felve Innewaert en Néderwaert brengen, vermits Heupe - knie - en - Voet - Gevricht fich gemakkelyker naer 't Lichaem waert laeten buygen, als van 't Lichaem weg.

V. *Als een Armtje op 's Kinds Rugg ofte Nek gesprongen ligt, kan men den Voorarm óver de Borst doen keeren?*

A. Als het op den Nek gesprongen ligt, het fal moeten óver de Borst gebógen worden, genómen dat het noodig is het felve af te haelen; want men moet eerft het felve neffens 's Kinds Oore leggen: maer is het onder den Schouder op dem Rug gefméten, men héeft het maer af te haelen, fonder voor de Borst

te keeren, ende neffens syn Sydeke te leggen.

V. Met welke Hand haelt men de Armtjes af?

A. Als een Armtje op den Rug gesprongen ligt, men haelt het af met de Hand die aen den selven Kant van 't Armtje is: maer is hy op den Nek gesprongen, men smyt hem af, ende men haelt hem af met welke Hand men wilt. *B. V.* 'T Kind by de Voeten tot aen de Billen gebaert, ligt met het Aensicht naer 't Heylig been; 't Kinds rechter Arm, die dan aen den rechteren Kant van de Vroevrouw is, ligt onder den Arm op den Rug; men moet hem met de rechtere Hand afhaelen. Maer ligt dien selven rechteren Arm bóven den Schouder op den Nek, gy bedient u van welke Hand gy best kont, foo om hem af te smyten, als om af te haelen.

V. Als het Kind met de Voeten voren komt, kunnen de Armen geen Beletsel maeken?

A. Jae, is't dat'er een Armke al onder den Schouder, op den Rug gesprongen ligt : ligt het Kind met den Rug en Armke tégen 'tbóvenste van 't Heylig been, men brengt de Hand tusschen 't Kind en 't Heylig been; 't en waer dat men het Kind gemakkelyk konde keeren : maer ligt het met den Rug naer de Schaem-beenderen, men brengt de Hand tusschen 't Kind en de Schaem-beenderen, om 't Armke af te haelen : is het Armke, dat op den Rug gesprongen lag, al in 't kleyn Bekken, om dat'er daer geene Plaets en is, om d'Ellebóge weg te stéken, men sal Scheuns trekkende den Arm óver den Rug doen dweirfchen.

Als de Hand tusschen 't Kind en de Schaem-beenderen moet gaen, men moet het Kind sterck naer Steirt-Beentje dwingen sonder trekken, om te gemakkelyker in te geraeken; niet vergétende, dat het Holle der Hand naer de Schaem-

beenderen waert moet fyn; ende vervolgens den Rug der Hand naer den Rug van 't Kind.

Is't dat'er een uytgestrekt Armke, met het Lyf te saemen in 't kleyn Bekken gesonken synde, aen den Uytgang haepert, ende d'Elleboog geene Ruymte meer vind, om voorder te buygen, het Kind sal niet meer volgen, 't en sy met het Armke te bréken: soo moet men dan wel oppassen, om het Handeke neffens het Billeke te leggen, ende met het Billeke te saemen vast te houden.

Is't dat'er een Armke voor de Borst ligt, dat tégen de Beenderen van 't kleyn Bekken stróopt, het géeft ook Beletsel: men moet dat Armke langs de Borst van 't Kind met de platte Hand van den selven Kant afhaelen.

Is't dat'er een Armke op den Nek gesprongen liggende, tusschen de Schaem-beenderen en 't Achterhoofd van 't Kind geslóten ligt;

men moet het, al óver 's Kinds Borst, fien van den Nek afte wenden, terwyl men de Gelégentheyd van 't Aenficht onderfoekt; ende aldaer niet konnende geraeken, men moet eene platte Hand óver 's Kinds Rug brengen, ende met de Syden der Toppen van de Vingers den Arm óver 't Achterhoofd opfyden fmyten.

Het is niet altyd féker dat'er maer een Armke Beletfel maekt; het kan gebeuren, dat fy beyde kwaelyk liggen.

V. Als men een Kind met de Voeten vooren haelt, moet men niet letten naer den Navel-string?

A. Jae: hoe wel, ofte hoe kwaelyk, dat de Léde-maeten van 't Kind liggen, men moet altyd toefien, om den Navel-string wat naer fich inhaelende, fpel te géven, op dat hy in 't uytkómen van 't Kind niet affcheure digt aen fyn Buykske. Dit is ook waer, ende dése Opletentheyd is éven noodig, felfs als het Kind natuerelyk komt.

V. *Wat verstaet men door het Kind te doen Nikken, ofte Wippen?*

A. De Wippinge (*la Bascule*) is eene Grépe, waer by men 't Kinds Hoofd eene halve Ronde Tuymel-effewys doet maeken, om het uyt het kleyn Bekken te fwaeyen.

V. *Hoe werkt men die Grépe uyt?*

A. Men héeft, ofte men legt het Kind Schrédelings op den eenen Arm, welkers twee Vingers aen den Mond van 't Kind syn, ende men brengt twee Vingers, soo Hoog als men kan, op 't Kinds Achterhoofd : dan doet men dry Bewégingen te gelyk; men drukt 't Kinds Kin tégen syne Borst met de Vingers, die aen den Mond syn; men heft met den selven Arm heel het Kind om Hoog; ende men duwt met de Vingers der andere Hand op 't Achterhoofd van 't Kind, dat syn Voorhoofd óver gaet, soo dat het gedwongen is te nikken ende eene halve Tuymel-esse te maeken, gelyk de Wip van een Wàter-flag

doet, waer door syn Hoofd gebaert word.

Let, dat geheel dése Grépe sonder trekken geschied.

V. Hoe werkt men, als het Kind met twee Voetjes vooren, en de Teentjes opperwaert komt?

A. Het is 't selve Werk tot dat 't Kind tot aen de Schaemelheyd gebaert is : maer dan moet men de platte uytgestrekte Hand, met het Holle naer 's Kinds Buyk, tusschen 't Kind en de Schaem-beenderen, brengen, tot dat de Toppen der Vingeren by de Kéle, maer niet op de Kéle syn; daer spreyt men de Vingers ópen geheel de Borst door, ende met die selve Hand men keert het Kind eene halve Ronde, om het met de Borst naer 't Heylig been der Moeder te leggen, terwyl de andere Hand, die de Knien vast houd, den selven Draey maekt, om de Knie-schyven, die bóven lāgen, Gefaemder Hand naer onder te keeren.

Dan voelt men met de Hand, die op 's Kinds Borst fynde daer toe gereed staet, of Aensicht ende Armen wel syn, en soo voort, gelyk hier bóven gefeyt is.

V. Waerom is dat Keeren van 't Kind noodig?

A. Om dat het, met het Aensicht naer 's Moeders Buyk gekeert, met den Kin op de Bóge van de Schaembeenderen soude kómen, ende naer alle waerschynelykheyd, daer aen soude blyven haeperen, met Gevaer voor 't Kind; want met in dit Voorval by het Kind te trekken, men soude gemakkelyk het Hoofd van den Romp scheuren.

V. Als het Kind nu by ongelukke met het Kinneke aen de Schaembeenderen hangt, wat moet men doen, wyl trekken niet helpt?

A. Men moet het Kind, ten besten mógelyk, een weynig opstéken, dat den Kin van de Schaembeenderen afligte, ende het Kind keeren, met het Aensicht naer achter.

Het Overig als hier vooren.

V. *Hoe keert men het Kind, als de Teenkes óver Syden liggen?*

A. Gevoelt hebbende dat het twee Voetjes van 't selve Kind syn, men trekt meer by het Voetje, dat opperft by de Schaem-beenderen ligt, op dat het Aensicht foud bedwongen syn naer onder te keeren..

Men moet altyd 's Kinds rechter Voetje met de rechter Hand, ende linker Voetje met de linkere Hand vatten.

V. *Als het Kind maer een Beentje aenbied, sal het tweede volgen met daer by te trekken?*

A. Men foudé mógen vreesen, dat het ander Beentje op de Schaem-beenderen fteunende, of andersflins gebógen en gespannen liggende niet foudé kunnen volgen, ende vervolgens dat men vruchteloos by dat een Been trekkende het Kind foudé mishandelen.

V. *Hoe werkt men dan, als'er een Voet in d'Opening ftaet?*

A. Soo haest den tyd bekwaem is, men haelt het ander Voetje ende men brengt het neffens 't eerste : nooyt mag men Beentjes kruyssen : dan trekt men by beyde de Voetjes, waer toe het somwylen noodig sal syn een sacht warm Doekske te gebruyken, tégen het afslibberen.

Als nu het Kinds Knietjes uyt syn, men trekt by de selve, wé-derom dusdaniger Wyse, dat het Aensicht langsaem naer 't Heylig been waert keere, indien het naer 't Heylig been niet ligt.

V. Hoe haelt men een tweede Voetje?

A. Men gaet langs het gevonden Voetje tot in de Liefchen, ende langs Dye en Knie men soekt het ander : staet het Beentje met de Knie gebógen opperwaert, men ligt het Voetje een Hayr van synen Voet-bank, ende het volgt gemakkelyk : knielt het tweede Beentje, ofte ligt het voor uyt gestrekt, men doet de Knie een luttel

buygen, en ryfen, terwyl men by de Koppeling van 't Voetje trekt, om het felve in den Ingang van 't kleyn Bekken te krygen.

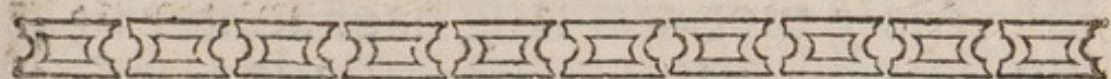
Ligt het tweede Beentje achter uyt geftrekt, men moet het Kind wat opryfen, altyd de Schaemdeelen fwichtende, om de Kniet te kunnen voorwaert opftéken, ende wéderom alfoo het Voetje in 't kleyn Bekken te voorderen.

V. Verfchéelt het Werk véel, als het Kind de Knietjes aanbied?

A. Seer weynig, men moet maer hoe eer hoe béter de Knien opftéken, foo véel het noodig is, om de Voetjes het een vooren, en 't ander naer, beyde van het felve Kind, in 't kleyn Bekken te brengen. Dan is het wéderom, als of het de Voeten aanbode.

V. Als de Knietjes vooren liggen, kan men ook den Duym onder d'Amevoegen?

A. Neen; men voegt'er dan eenen Vinger, des nood fynde.

XV. HOOFD-STUK.

*Van de Kinders
die de Billen aenbieden, ende
die Overdweirs liggen.*

V. *W* Aer aen kent men, dat
een Kind met syn Achterste
vooren komt?

A. Aen de Gedaente door 't aenrae-
ken; ende aen 's Kinds Lyf-sap
(*Meconium*) dat hem door 't per-
fen des Buyks ontslippende den
aenraekenden Vinger met swart
Vocht besoodelt.

V. *Waer syn de Voeten van een Kind,
dat met syn Achterste vooren komt?*

A. Meest altyd naer 's Kinds Aensicht
gekeert: dat is, als het met syn
Rugske naer de Schaem-beenderen
sit, het Achterste der Beenen ende
de Hielen liggen op het Heylig
been en Lende-wervels der
Vrouw.

Als 't met den Rug naer achter fit ,
de Beenen liggen tégen 's Moeders
Buyk : 't kan foo nooyt diep in
't Bekken daelen.

Als het met den Rug naer d'eene
Syde fit, de Beenen stéken scheunss
in d'andere Syde, foo dat de
Teenen in alle die Gevallen naer
's Kinds Aensicht gekeert syn.

*V. Hoe verlost men een Kind, die syn
Setje vooren géeft ?*

A. Als het met syn Setje nog niét
gekómen is tot aen den Uytgang
van 't kleyn Bekken, men dryft
het Kind opperwaert met de Top-
pen van alle de Vingeren, met aen-
dacht, van geene op de Schaem-
deelen te voegen, uyt vreefe van
de selve te hinderen.

Is den Rug naer de Schaem-
beenderen men schuyft het Kind
met syn Setje ver op de selve : iss
den Rug naer Achter, men heft
op al draeyen, ende men schuyft
het met syn Setje bóven het eem
ofte ander Heupe-been : is hy

Sydelings, men fet het Hoog op het Heupe-been van de selve Syde.

Dan soekt men de Voeten, naer Gewóonte, ende de Beenen tot in de Scheede gebragt hebbende, men trekt sachtjens by de selve naer den tégen-óver-kant, alwaer het Kind sit, om het van syne Sate te doen afgletsen, op dat het Lyf in 't kleyn Bekken kóme.

Dit moet voornaementlyk in acht genómen worden, als het op de Schaem-beensche Bóge fit.

V. Maer waer't dat het Kind met syn Achterste vooren kómende, tot aen den Uytgang van 't kleyn Bekken geland waere, wat soude men doen?

A. Men soude het niet meer kunnen opdryven, ter oorfaek dat het te seer geslótten ligt, ende de Lyfmoeder waerschynelyk te seer ingekrompen is : soo sal men in sulck Geval den eersten Vinger van iedere Hand wédersyds tot in 't Kinds

Liefchen brengen, de felve Haekwys aenvatten, het Kind néderwaert bewégen al vrikken, tot datt syn Achterfte geheel gebooren is.

Hier mag men niet te feer naer de Brugge waert dwingen, uytvreefe van de felve door te fcheuren, toefiende om haer ondertuffchen tégen te houden, ende traeg te werk gaende om haer den tyd te géven van fich te rekken.

V. Als het Kind met syn Setje tot aen den Uytgang van 't kleyn Bekken gefonken is, hoe is het gekeert?

A. Bynaer altyd met synen Rug naer de Schaem-beenderen, fomtyds fcheuns volgens de groote Wydde van den Ingang van 't kleyn Bekken; maer toen ligt gemeynelyk den eenen Bil meer naer onder als den anderen.

V. Als het Kind met syn Achterfte op de Schaem-beenderen fit, met welke Hand moet men de Voetjes haelen?

A. Het is onverschillig met welke

Hand men te werke gaet, behoudens dat men elk Beentje, naer 't Kinds Lyf waert trekkende, de grootste Wydde van den Ingang doet foeken.

V. Als het Kind op een Heupe-been sit, met welke Hand haelt men dan de Voetjes?

A. Met de Hand van dien Kant, waer het Kinds Rugske is. Dat is, sit het op het rechter Heupe-been, men haelt-se met de linkere Hand, ende in tégendeel sit het op het linker Heupe-been, met de rechter Hand.

V. Als het Kind met syn Achterste vooren kómende tot aen de Lenden met de voorste Vingers afgehaelt is, met welke Hand verlost men de Voetjes?

A. Sit het scheuns, met de Hand van dien Kant, waer den Rug van 't Kind is : maer sit het met den Rug recht naer Vooren, men haelt met iedere Hand een Voetje ; te wéten, het linker Voetje met de

rechtere Hand, ende het rechter met de linkere Hand.

V. *Als het Kind met syn Achterstevooren komende nu tot aen de Lenden gebaert is, kan men altyd de Voetjes lossen?*

A. Neen; somwylen, als men geen Toegang tot de Voetjes vinden kan, men moet het voorts afgaggelen, soo dobbel gelyk het is, tot dat de Voetjes van selfs uyt de Geboorte komen.

V. *Alwaer moeten de Vingers, end alwaer den Duym syn van de gene, die werkt om een Beentje te haelen?*

A. Als 't gevoegelyk syn kan, de Hand moet sich foodanig voegen, dat de Vingers het Voetje kunnen omvatten, terwyl den Duym sich onder de Knie stelt; dat is, den Duym moet naer d'Ame der Knie, end den kleynen Vinger naer de Teersien: maer als het soo niet kan syn, men voegt den eersten Vinger aen d'Ame, om het Ampt van den Duym te bedienen.

Gemeynelyk als men twee Voetjes met de selve Hand haelt, de Vingers syn voor 't een Voetje Binnen-beens ende voor 't ander Buyten-beens.

V. *Waer't dat het Setje van 't Kind half wége de Ruymte van 't kleyn Bekken gevoordert waer, soud men het moeten opdryven, ofte met de Vingers in de Lieschen afhaelen?*

A. Gemeynelyk liever opdryven, om réden van 't scheuren der Brugge; nochtans als de Vrouw vermoeyt ende afgeslooft is, om te eer gedaen te hebben, men soude het moeten soo ontfangen, gelyk het sich aanbied: wéderom als men Teekens héeft, dat den Grond der Lyfmoeder, op 't Kinds Hoofd ingetrokken is, ende Krimp-fuchtig sich niet gewillig sal laeten uytrekken, men moet het alsoo néderhaelen.

V. *Als het Kind eenigssins om ver liggende maer eenen Bil met syn Eirsgat aen den Uytgang van 't kleyn*

Bekken aenbied, hoe moet men dat helpen?

A. Men moet dien aengebóden Bil wat opstéken, om het Setje in 't Midden te hebben; ende eenen Vinger van de andere Hand aen de Liefche van den Bil, die gedóken lag, brengen, om gesaemder magt het Kind in 't Midden te keeren.

Dan hebt gy wéderom een Kind, dat syn Setje vooren wend, ende waerschynelyk niet meer sal konnen opgestéken, maer met twee Vingers Haekwys in de Liefchen sal moeten verlost worden.

Is't dat gy het soo ontfangt, men sal moeten de Voetjes lossen, soo haest als het Kind tot aen de Lenden gebaert is.

V. Den Moeder-mond beoorlyk op de Scheede passende, is't dat nochte het Hoofd, nochte de Billen van 't Kind, jae niet anders, als de Vliesen met de Bad-wàters voord den Moeder-mond gevoelt konnen worden, wat voor eene Gelégentheyd van 't Kind is dat?

A. Eene Dweirfche.

V. Voelt men nooyt anders, als de Waters in de Dweirfche Gelégentheden?

A. Jae : gemeynelyk tégen dat'er genoegsaame Ontfluytinge komt, om het Kind te verlossen, men kan onderscheyden, hoedànig de Dweirfche Gelégentheyd is.

V. Wat voor eene Gelégentheyd is het, als het Kind eenen Arm ende een Voetje aenbied?

A. Eene Dweirfche.

V. Hoe werkt men, als het den rechteren Arm ende rechter Voetje aenbied?

A. Men vervolgt den Arm tot aen den Schouder, om féker te syn, in wat Syde van de Moeder het Hoofd ligt.

Men gaet van den Arm óver het Lyf tot aen den Bil en Been, om te sien, of sy beyde Deelen van het selve Kind syn.

Den Arm onverlet laetende, men gaet langs het uytkykende Been,

om het ander te foeken, met de Hand, die recht óver 't Hoofd van 't Kind is.

Men haelt het Beentje in 't kleyn Bekken, om névens het ander te voegen.

In dit Voorval gelyk in véle andere, als men een Beentje afhaelt, (ende van de Armtjes het is hetzelfde) men dwingtse altyd naer de meeste Wydde van den Ingang van 't kleyn Bekken.

De Beentjes by een hebbende, men trekt-se néderwaert foodanigg dwingende, dat het Aensicht van 't Kind naer Achter blyve, is't dat het naer Achter lag; ofte naer Achter keere, is't dat het naer Vooren was.

V. Waer't dat het niet mógelyk waer, het Kind rond te draeyen?

A. Dan soude gy kunnen het Kind keeren met de Hand op de Borst te brengen, gelyk hier vooren Geleert is.

V. Belet den Arm niet, die in de Geboorte was?

A. Doorgaens niet , om dat het Hoofd en Arm dikwils opperwaert weg gaen , naer Maete , dat de Beenen néder gehaelt worden.

Maer men moet naer die Hand omsien , om-se tydelyk , dat is , als het Kind tot aen de Liefchen gebaert is , neffens het Billeke te leggen.

V. *Waer't dat het Hoofd en Schouder niet wilden roeren , om opperwaert te ryfen ?*

A. Men soude moeten den eersten Vinger van de Hand , waer méde men werkt , als eenen Hef-boom , (Hand-boom) onder den Okfel van 't Kind brengen , om den selven op te ligten , terwyl het óverige der Hand béfig is met de Beenen néderwaert te haelen.

V. *Hoe werkt men als het Kind enkelyk eenen Arm aenbied ?*

A. Op de selve wyse , uytgenómen dat men nu twee Beenen moet soeken , in sté van een. Soo dan men vervolgt den Arm , om te

wéten waer 't Hoofd ligt; dan den
 felven onverlet laetende tégen het:
 Aeverechtsche van de Hand, die:
 moet werken, men vervolgt het:
 Lyf tot aen Bil, Dye, Been en
 Voet, ende men néemt den Voet,
 ofte de twee Voeten te faemen,
 men haelt-fe néer, terwyl men met
 den voorften Vinger onder den Ok-
 fel het Lyf opdryft, enf.

*V. Waer't dat 's Kinds Hoofd voor
 den Ingang van 't kleyn Bekken la-
 ge, ende het Kind eene Hand voo-
 ren aenboode?*

A. De géne die werkt, foude moeten
 haer Lyf óver d'eene Syde van de
 Vrouwe trekken, ende het Hoofd
 in de platte Hand némen, met de
 Toppen der Vingeren naer 't Sop
 van 't Hoofd, ende alfoo met eenen
 ftyven Arm het Hoofd opdraegen
 bóven het naerfte Heupe-been.
 Dan foekt men de Voeten, enf.

*V. Hoe werkt men als het Kind den
 Rug-raet aenbied?*

A. Naer onderfocht ende óverleyt te

hebben, waer het Hoofd ligt, men sal met het Platte der Vingeren 's Kinds Syde, die by 't Heylig been ligt, aenvatten, ende het Kind naer sich trekkende doen rond rollen, tot dat het met den Rug-raet bóven de Schaem-beenderen gekeert is: dan syn de Beentjes naer 't Heylig been waert, de welke men gaet soeken.

Soo ménigmael, hier en in andere Voorvallen, als de Heupe Beletfel géeft, men dryft-se wat op uyt den weg.

V. Waer't dat'er een Armke de Beentjes ombelsde, soo dat sy daer in, als gebonden liggen, hoe soud men die Beentjes krygen?

A. Men soude dat Armke eerst moeten lossen, den voorsten Vinger in de Voude der Ellebóog brengende, ende het selve soo Haekwys afhaelende.

Daernaer soude men de Voetjes lossen, enf., gelyk als het eenen Arm vooren géeft.

Als het Hoofd Beletfel maekt in 't soeken der Voetjes, men maghet met de selve moeyte met het achterste der Hand een weynig ligten.

V. Dat het Kind, in sté van syn Rugske, de Schouder-blaers vooren stelde, hoe moet men werken?

A. Men moet wéderom op syden schuyven, dat is, naer den Kant, waer 't Hoofd niet is, om de platte Hand, met styven Arm, naer 't Kinds Hoofd, ende de Vingers naer 't Hoofd, hoe Hooger hoe béter, onder de Schouders te brengen, om de selve op een Heupe-been te draegen, soo dat men ten laetsten wéderom den Rug vooren héeft, om te werken als vooren.

V. Néemt dat een Kind den Buyk aenbied, het Hoofd in d'eene Syde ende de Beenen achter óver in d'andere Syde der Moeder gekeert synde, kan men dat Kind ook rondwentelen, gelyk als het den Rug aenbood?

A. Jae met dit Verschil, dat men

daer het Kind naer sich moeste wentelen, ende hier van sich weg: soo dan de Vroe-vrouw moet de Hand by de Schaem-beenderen inbrengen, ende het Kind doen rollen, dat het Buykske naer't Heylig been gae, terwyl de Voeten, die naer den Grond van de Lyfmoeder lagen, naer de Schaem-beenderen kómen.

V. *Is het Kind toen niet in eene Deirenis weirdige Gelégentheyd?*

A. Jae, en in eene soo Gevaerelyke, dat men nooyt mag laeten de Omstaenders daer af te verwittigen, ende nog min het Kind te Doopen, eer men begint te werken.

V. *Hoe krygt men de Voetjes van een Kind, dat nu met den Rug naer de Schaem-beenderen ligt, maer soodànig dat Hoofd en Beenen óver op den Rug gebógen liggen?*

A. Men fiet vooren af met welke Hand men werken moet, men vat dan beyde de Voetjes te saemen, of het een vooren ende het ander naer, ende

men brengt - se neffens malkander
in de Ruynte van 't kleyn Bek-
ken.

V. *Gemeynelyk in alle dweirfche Ver-
tooningen en kan men de Voetjes
niet néderwaert bewégen sonder dat
het Hoofd opperwaert gaet, ender
gemeynelyk en gaet het van selfs
niet, hoe moet men helpen?*

A. Terwyl men beyde de Voetjes
néderwaert dwingt met den Duym
ende de Dry laetste Vingers,
den eersten Vinger moet den Hef-
boom maeken, gelyk hier vooren
nog gefeyt is, eerst tégen d'onder-
fte Heupe van 't Kind, daernaert
onder den Okfel.

V. *Als een Kind de Borst aenbied,
kan men het ook foo rond wente-
len?*

A. Jae : maer niet voor al eer het
Hoofd ende Borst geschóven fyn
op het Heupe-been van die Syde,
waer het hoofd by lag.

Dit doet men met sich naer den
eenen Kant te trekken, met eene

ityve Hand op de Borst, ende de Toppen der Vingers naer het Hoofd waert te voegen, gelyk in andere Voorvallen, als het Hoofd moet opgedrégen worden.

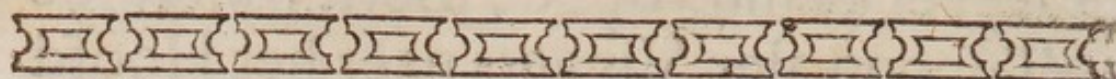
Dit gedaen synde, het Buykske is dan voor d'Openinge gelyk in de voorgaende Verlossinge.

V. *Als een Kind d'Ellebóge aenbied, moet men den Arm van die Ellebóge lossen?*

A. Geenflins; men moet d'Ellebóge opstéken, 't Kinds Hoofd naer eysch der Saeken, bóven het Heupe-been draegen, enf., soo sal de Verlossinge véel ligter geschieden, als dat Arm en Schouder in 'tkleyn Bekken souden affinken.

Dit mag men naementlyk niet doen als het de Ellebóge soude syn, van den Schouder die by de Schaem-beenderen ligt.

XVI. HOOFD-STUK.

Van de Geboorten met het Hoofd miskeert vooren, Wanschepsels en Tweelingen.

V. *Als het Kinds Hoofd anders komt als Natuerelyk, hoe ontfangt men het selve?*

A. Sommige befien, om het Hoofd wel te keeren, het welke feldem mógelyk is : beft fend men het Hoofd te rug in 't groot Bekken, om 't Kind by de Voetjes te verlossen. Maer als het Hoofd kan gevoegt worden, het kan niet gefchieden met by het Hoofd te trekken, maer met Schouder, Borst, ofte Rug op te dryven, om dat het Hoofd foudē keeren, ende recht gekeert voor den Uytgang foudē vallen.

V. *Als het Kinds Voetjes vooren over geplooyt op syn Aensicht ſteunende*

te saemen met het Hoofd in 't kleyn Bekken syn, hoe moet men dat Kind afbaelen?

A. Het waer vruchteloos by de Voetjes alleen te trekken, ofte het Hoofd alleen op te dryven: men moet dése Bewégingen beyde te saemen verrichten, den eersten Vinger voor Hef-boom doende dienen, om het Hoofd in 't groot Bekken te bewégen, terwyl de Voetjes uytgebragt worden.

Men moet wel toefien, dat men den Vinger op d'Oogskes, op de Slaepen van 't Hoofd, nochte op de ópene Naeden der Schédelbeenderen niet drukke, véel min op den Moud ofte *Vonte*.

Men moet wel waeken, om het Hoofd tégen te houden, als de Intrekkingen van de Lyfmoeder opkómen.

Soo haest de Voetjes uyt de Scheede syn, men kan-se met d'andere Hand trekken, om te béter met d'eerste Hand het Hoofd te doen ryfen.

Men moet al werken beforgt fyn, om het Aenficht naer het Heylig been te keeren volgens Gewoonte, enf.

V. *Als het Kind den Nekke met een Deel van 't Achterhoofd aanbied de Beenen over den Buyk gebogen gelyk op de 121 Bl. gefeyt is, waerftaet men te doen?*

A. Sich op Syden gefchóven hebbende, men brengt den ftyven Arm met de platte Hand, de Vingers naer 't Hoofd, onder den Nek van 't Kind, ende men draegt het Hoofd bóven het naeft gelégen Heupebeen.

De Lyfmoeder worstelt gemeynelyk fterk tégen, vermits dat het Set van 't Kind hoog op tégen haeren Grond liggende den felfen tergt ende nóopt tot Intrekkingen; maer dat moet de Werkfter niet vervae- ren; fy fal maer Mannelyk tégenhouden, de Draegen wederftaen, ende tuffchen de felve haer Werk vervolgen.

V. *Als het Hoofd opgedrègen is, wat Werk is'er nog óver?*

A. Het selve, gelyk van een Kind, dat den Rug bied, fiet Bl. 200 en 201.

V. *Als men in 't aenraeken den Moud van 't Hoofd voelt, wat meer naer d'eene als d'andere Syde, eene Oore naer 't Heylig been, ende eene andere naer de Schaem-beenderen, sonder meer, hoe ligt dat Kind?*

A. Het Aensicht is naer eene Syde gekeert; waerschynelyk den eenen Schouder op 't Heylig been, den anderen op de Schaem-beenderen rustende; den Nek naer een Heupe-been waert; de Voetjes mischien naer den Buyk op 't ander Heupe-been; mischien naer den Rug gebógen, soo dat de Knietjes op 't ander Heupe-been steunen.

V. *Hoe verlost men dat Kind?*

A. Tégnatuereelyk : men moet het Hoofd op dat Heupe-been draegen, waer het Achterhoofd naer toe lag; het géne maer met véle moeyte sal kunnen geschieden, soo

om 't Gewigt van 't Kind wille, als om het Tégenstréven der Lyfmoeder.

Dan fal men eene dweirfche Gé-
légentheyd hebben, ende misschiem
noodig hebben het Kind te moeten
rond rollen, als of den Buyk voo-
ren gekómen waere.

Daernaer fal men de Hand in
't groot Bekken brengen, om de
Voeten te foeken, wel acht né-
mende, om het Hoofd tégen te
houden, op dat het niet wéderom
voor den Ingang van 't kleyn Bek-
ken en fchiete.

*V. Waer 't dat het Kind syn Aensicht
met de Kéle aen den Ingang van
't kleyn Bekken vertoonde, geschoorn
met syn Voorhoofd op Schaem - ofte
Heylig beenderen?*

A. Men soude het Aensicht moeten
draegen op het een ofte ander
Heupe-been, om de selve Gelé-
gentheyd te hebben gelyk de voor-
gaende.

*V. Als het Kind den Nek aen den In-
gang van 't kleyn Bekken bied, be-*

Hoofd in de Holligheyd van een Heupe-been, de Voetjes voor den Buyk gebogen tot op de Schouders liggen, soo dat sy sich mede vertoopen, hoe sal men daer uyt geraeken?

A. Men moet den Voet, die aen den Kant der Schaem-beenderen is, opstéken in 't groot Bekken; daernaer het Hoofd bóven het Heupe-been draegen, waer op het lag; ende het Kind doen rollen, gelyk men doet, als het den Rug aenbied.

V. *Hoe baelt men een Achtergebléven Hoofd af, als het Lyf van 't Kind door bot geweld van den Hals afgescheurt is?*

A. Dat Hoofd ligt toen gemeenelyk Overdweirs aen den Ingang van 't kleyn Bekken; men raekt het aen, om te wéten waer het Aensicht ligt; men stéekt het op, soo véel noodig om 't Aensicht te konnen naer 's Moeders Rug keeren; men brengt den eersten Vinger in den Mond ende den Duym op

't Achterhoofd; men fléépt het in 't kleyn Bekken; men doet het wippen.

V. *Moet men van dusdànig onthoofd Kind, den Nàvel-string afknoopen?*

A. Jae; is het niet ten opfichte van 't Kind, 't fal fyn ten opfichte van de Moeder.

V. *Hoe swicht men den Nàvel-string, die met het Kinds Hoofd vooren komt?*

A. Men moet 't Hoofd opdryven, met voorsichtigheyd van op den Nàvel-string niet te drukken, ende de Voetjes soeken.

V. *Als de Nae-geboorte voor den Moeder-mond is, ende het Kinds Hoofd vooren komt, hoe werkt men?*

A. Is't dat de Nae-geboorte maer voor den Moeder-mond ligt, het welke gy sult kennen, aen 't verminderen van den Vloed, ten tyde der draege, men mag de Nae-geboorte afhaelen, ende is't nog doenelyk, het Hoofd weg-dryven ende de Voeten soeken.

Is't dat de Nae-geboorte voor den Moeder-mond gegroeyt is, het welke gy sult kennen aen 't vermeerderen des Vloeds in de Draege, gy sult-se voorzichtig aen den eenen kant los maeken, ende aen den anderen kant niet, om met de Hand in te geraeken, gy sult dan het Hoofd mógelyk fynde, bóven een Heupe-been schuyven, ende het Kind by de Voetjes verlossen.

V. *Als het onmógelyk is het Hoofd op te dryven, wat moet men doen?*

A. In aller haeste den Meester met de Baer-tange ontbieden: krygt men het natuerelyk terwyl men hem verwacht, het is een Geluk.

V. *Als'er twee linkere, ofte twee rechter Voetjes vooren kómen, is het séker, dat'er Tweelingen syn?*

A. Neen, sy fouden kunnen by Mis-schàpentheyd van 't selve Kind syn.

V. *Als'er Tweelingen syn, is het séker dat men het een voer het ander moet ontfangen?*

A. Neen sy fouden kunnen aen een gegroeyt syn.

V. *Liggen dan de Tweelingen by malkander in haerlieden Moeder ?*

A. Somwylen hebben - se maer eenen Nae - geboorte : maer somwylen ook hebben - se elk hunne Moeder - koek , Vliesen en Wàters op hun eygen : ende meestendeel syn sy in den selven Vlies - sak beslóten , maer van malkander afgescheyden door eenen gelyken vliesigen Tuf - fchenweeg , hebbende eene gemeyne Moeder - koeke , die uyt twee aen - een - gegroeyde Koeken bestaet.

V. *Hoe beet men twee aen - een - gegroeyde Kinders ?*

A. Als sy maer soo souden aen - een - gegroeyt syn , dat den Heel - meester sonder doodelyke Wonde , de selve soude kunnen van een scheyden , sy verdienen geenen bysonderen Naem : anderssins men noemt - se een Wanschepsel , ofte *Monster*.

V. *Moeten het twee aen - een - gegroeyde Kinders syn , om een Wanschepsel te beeten ?*

A. Neen , al dat léven hebbende ,

ofte gehad hebbende , geen Hoofd , twee Hoofden , twee Borsten , een Beesten - hoofd ofte ander aensienelyk Deel met Beeste - gedaente heeft , heet een Wanschepsel.

Daer is toen nog een minder flach van de géne , die eene merkelyke Mismaektheyd hebben , als een bóvenmaetig groot Hoofd ; eene alderminste Borst , enf. , de welke wel eygentlyk geene Wanschepsels syn , maer évenwel feldsaeme Schepsels , ofte misschàpe Kinders heeten.

V. Is een Kind met een Hoofd , eene Borst , vier Armen en vier Beenen , een Tweeling ?

A. Neen : het is een feldsaem Mensche - dier , een misschàpen Kind.

V. Hoe verlost men Wanschepsels ?

A. Meest tégennatuierelyk , te wéten , als'ereenig Deel de gemeyne Grootte véel te buyten gaet.

V. Hoe verlost men Tweelingen ?

A. Het géne gemakkelykst om krygen is eerst ; 't sy dat het eerst en alleen

vooren komt, ende dat Natuere-lyk ofte anders; 'tſy dat men eenig Deel van 't ander moet wegdryven. Maer als ſy beyde éven naer ende éven gemakkelyk om krygen ſyn, men verloſt eerſt het Minſte.

V. Waert dat het een ſyn rechter en het ander ſyn linker Voetje gelykelyk aenbooden, welk Kind moet men eerſt verloffen?

A. Liggen ſy gelyk, het Minſte : maer ligt het een naerder by de Schaem - beenderen als 't ander, men ſoud het naeſte van 't Heylig been moeten eerſt verloffen, om dat'er meer Plaetſe is, om het Voorſte in den Buyk van de Moe-der bóven de Schaem - beenderen te ſtéken, als bóven het Heylig been.

V. Als men dat Beentje van 't voorſte Kind, ſéker al de Knie buygende, bóven de Schaem - beenderen héeft, wat doet men met het ander?

A. Men gaet langs het uythangende Been van 't ander tot in 't Gemechte;

Men vervolgt synen anderen Bil en Been, om den Voet af te brengen.

Men moet altyd beforgt syn, dat het Been van 't ander Kind, dat opgestéken is, niet affinke; ende als het affinkt, dat men het t'elkens wéder opdryve.

V. *Het eerste verlost synde, wat doet men met het tweede Kind?*

A. Men voelt, hoe het ligt, ende men haelt het by de Voetjes af volgens den eyfch van syne gelégentheyd.

V. *Waert dat een Kind óver dweirs lège, ende neffens syn Lyf een Been en Knie recht in 't kleyn Bekken sonke, wat soud gy oordeelen?*

A. Dat het onmógelyk het Been van het selve Kind soude syn; vervolgens dat'er Tweelingen schuylen.

V. *Gebeurt het dikwils, dat twee Kinderen hun te saemen aenbieden?*

A. Neen: meesttyds de Vliesen van het tweede scheuren maer, als het eerste al verlost is.

Daerom en mag de Vroe-Vrouw

nooyt naelaeten van de Hand óver den Buyk der Moeder te flépen, om te sien of hy wel geydelt is, ofte eene tweede Vrucht daer nog in schuylt.

V. *Wat doet fy met die tweede Vrucht?*

A. D'eerste afgeknoopt fynde, is'er Verlies fy fcheurt de Vliesen, ende haelt seffens de tweede by de Voeten; 'ten waer dat het Hoofd well gekeert met goede Draegen sonder vertoeven in 't kleyn Bekken kwamme, dan soude fy het ook konnen Natuerelyk ontfangen.

Is'er geen Verlies door dien dat de Nae-geboorte van 't eerste Kind nog heel vast is, ende sust den Aerbeyd, fy mag eenen tweeden Aerbeyd afwagten.

XVII. HOOFD-STUK.

Van de Ontfinkingen.

V. *W*at heet men eene Ontfinkinge der Lysmoeder?

A. Als de Lyfmoeder leeger in de Scheede gefonken is, als naer gewoonte : dat is, als de Lyfmoeder, wiens Hals niet leeger kómen en mag, als tot het achterwaertsche Eynde der Scheede, waer sy aen malkanderen vast syn, nu leeger in de Holligheyd der Scheede gefonken is, het achterste Eynde der Scheede met sich door de Scheede selve métrekkende.

V. *Hoe verdeelt men d'Ontfinkingen der Lyfmoeder?*

A. In Volkómene ende Onvolkómene, ofte, dat het selve is, in Volstrekte ende Onvolstrekte : de Volstrekte is, als de Lyfmoeder geheel ofte ten deele uytgefonken is tot buyten de Schaem-lippen; d'Onvolstrekte, als den Moeder-mond wel leeger als naer behooren, gefonken is, maer évenwel buyten de Schaem-lippen niet.

V. *Vind men soo wel Ontfinkingen buyten den Aerbeyd, als in den Aerbeyd?*

A. Jae; den Aerbeyd is by wylen d'oorfaek van Ontfinkingen, maer alle d'andere oorfaeken konnen ook buyten den Aerbeyd beftaen.

V. Welke fyn de oorfaeken der Ontfinkingen van de Lyfmoeder?

A. De eygentlyke oorfaek is de Verflappinge der Moeder-banden, maer die kan uyt véelvuldigen hoofde voortskómen, als uyt inwendige Slappigheyd van de Vrouw, al te groote Wydde des Bekkens, ofte fael van évenmaete, als 6 en 7 Bl. gefeyt is, ook door Vallen, Danfen, Stooten, Ryden, Heffen, Draegen, Sténen, Mishandeling in voorgaende Kinder-bedden, enf., ende nog dikwils door kwaeden Handel in den tégenwoordigen Aerbeyd.

V. Wat verftaet gy door dien kwaeden Handel?

A. Dat men de Vrouw foude doen Draegen maeken, eer den tyd van Aerbeyd daer is; dat men haer in den Aerbeyd te vroeg, dat is, van

den beginne , ende eerste Ontfluytinge soude doen Draegen maeken; ofte in den Aerbeyd de Draegen al te fottelyk uytwerken ; dat men haer staende soude verlossen; dat de Vroe-vrouw by het Kind onhebbelyker wyse soude trekken, enf.

V. Hoe moet men eene Vrouw voegen, als den Aerbeyd begint, die voortyds Ontfinkinge van de Lyfmoeder gehad heeft?

A. Sy moet aenstonds te Bedde gelyt worden ; want met gaen ofte staen soude sy wéderom in 't selve Ongemak kunnen vallen.

V. Wat verstaen sommige door Verslaptheyd der Lyfmoeder?

A. D'onvolkómene Ontfinkinge der Lyfmoeder , 't sy in Aerbeyd , 't sy buyten Swangerheyd.

V. Wat is eene Ontfinkinge van den Grond der Lyfmoeder?

A. Als den Grond in het Holle der Lyfmoeder inkeert.

V. Hoe word die verdeelt?

A. Op de felve wyfe ; in Volftrekte , als den Grond tot door den Moeder-mond gekeert is ; ende Onvolftrekte , als den ingekeerden Grond den Moeder-mond niet voor by en gaet , maer binnen de Lyfmoeder bepaelt blyft.

V. *Wat is gemeenelyk de fchuld van de Doorsakkinge des Moeder-gronds ?*

A. De Kortheyd van den Navelstring , ende d'Onvoorfichtigheyd van de géne , die het Vroed-werk doen , als fy te dwaefelyk 't Kind laeten affchokken , ofte te ruyke-loos by den Navel-string trekken in 't afhaelen der Nae-geboorte.

V. *Kan eene Ontfinkinge genéfen ?*

A. Als fy verfch is , fy genéeft fomwylen door bekwaeme Hulpe , en lange Voorfichtigheyd ; maer veroudert en is fy niet helpelyk , 't en fy met eenen Stéek-ring te draegen.

V. *Kan de Lyfmoeder wel ontfinken in den Aerbeyd ?*

A. Jae , met de Deelen van 't Kind , die de naefte aen den Moeder-mond ftaen.

V. *Hoe herstelt men d'Ontfinkinge der Lyfmoeder in den Aerbeyd, als het Hoofd van 't Kind in de Lyfmoer besloten, afgesakt is?*

A. Men doet de Vrouw op haeren Rug liggen; het Hoofd ende Borst leeger als het Bekken, de Knien van malkander.

Men moet de Toppen van alle de Vingers als een Kroontje op den Hals der Lyfmoeder brengen, ende soo trachten de Lyfmoeder op te stéken naer haere Plaetse : is't dat den Aenflag lukt, men moet daer soo lang den Moeder - hals tégenhouden, tot dat d'Ontfluytinge des Moeder - monds het Hoofd van 't Kind doorlaet. Is het niet mógelyk sulks te doen, men sal sachtjes den Moeder - mond ópenen, om hem achter 't Hoofd van 't Kind te doen schuyven.

V. *Moet de Néerduwinge van den Grond der Lyfmoer, ende ook 't Gewigt van 't Kind d'Ontfinkinge niet bestendig vergrooten?*

A. Jae, fulks waer fékerlyk hun Uytt
 werksel; maer men moet daer in
 voorfien, met de óvergesloofde
 Soomen van d'ontfonke Moer te
 doen tégen houden door eene
 tweede Vroe-vrouw, ofte andere
 die daer Handeling af héeft: men
 houd die Boorden tégen met de
 twee Duymen ende twee voorfte
 Vingers foodànig te faemen gevoegt,
 dat fy eene Ooge maeken, wel toe-
 fiende, dat men den Moeder-mond
 niet en plettere met den felven te
 feer tégen de Beenderen te druk-
 ken.

Men vervolgt foo het Werk, ge-
 lyk in eene andere natuerelyke Bae-
 ringe, tot dat de Vrouw verlost is
 van Kind en Nae-geboorte.

V. Hoe herstelt men d'ontfonke Lyf-
 moeder, als 't Kind gebaert is?

A. Met den Vuyft tégen haeren
 Grond, dat is, men brengt de Hand
 in de Lyfmoer, den Duym in de
 Vuyft geflótén, den Rugge der
 Hand naer achter gekeert, ende

men stéekt soo met de Vuyft den Grond der Moer eerst een weynig achterwaert tot half wége 't Heylig Been : naer maete dat den Grond opgaet, den Moeder-mond moet volgen.

Dan dwingt men de Vuyft naer bóven volgens den loop van 't Heylig been, om door de bóvenste Engte van 't kleyn Bekken tot in het groot Bekken te kómen : dan dwingt men voorwaert naer den Buyk, soo dat de Vuyft bóven de Schaem-beenderen stéekt.

Daer blyft men de Vuyft houden, tot dat de Lyfmoeder sich intrekt; ende als sy niet haestig genoeg is, om sich in te trekken, men vergt haeren Bódem om het te doen.

V. Waer't dat den Bódem sich alleen introkke, is het genoeg?

A. Neen, daer op mag de Hand niet wyken, maer standvastig tégenhouden; want alsoo soude den Grond wéer doorsinken, gelyk te voor,

Men mag maer de Hand beginnen weg trekken, als de Lyfmoeder ficht inhaelt in alle haere Deelen, he welcke men daer aen gewaer word dat haer Lyf ende Hals foo wel aen de Hand naederen, als den Grondl

Dit foo gebeurende, men trekt de Hand in naer Maete dat de Lyfmoeder verkleynt, tot dat de Vuyft aen den Moeder - mond komt; dan is het eerft tyd de Vuyft t'ontfluyten, de Vingers uyt te langen, om door den Moedermond te gemakkelyker wéder te keeren.

V. Moet die Vrouw om d'Ontfinkinge wille eenige Lévens-maet onderhouden buyten andere Kraem-vrouwen?

A. Sy fal véel langerte Bedde moeten liggen, als eene andere; de Kraemfuyvering geëyndigt fynde, de Genees-meesters fullen haer versterkende, toevringende, ende andere Hulp-middelen wéten voor te fchryven; ende by foo verre dit alles niet helpt, fy fal haeren toevlugt

nemen tot de Moeder-ringen, die ook Set-pillen, en Stéek-bollen heeten.

V. Hoe herstelt men eene Ontfinkinge der Lyfmoeder buyten Swangerbeyd?

A. Men doet de Vrouw liggen naer behooren, men brengt de twee voorste Vingers óver den Moedermond tot op den Hals; men dryft de Lyfmoeder innewaert, allengskens meer ende meer naer 't Heylig been, op dat den Grond naer het groot Bekken waert klimme; dan stelt men eenen Moeder-ring; want, sonder dat, het soude weynig baeten de Lyfmoeder opgedréven te hebben, sy soude wéderom af-sinken, als van te vooren.

V. Van wat Stofse syn de Moeder-ringen gemaekt?

A. Men maekt'er van Silver, Hout, Elpen-been, enf., maer de beste syn van Kork ofte Vlot-hout gemaekt: sy syn plat ende lankwerpig rond, met een lankwerpig rond Gatje in 't midden voor den Moedermond

ende Maen-ftonden, ende eenige keeren in half gefmolten Wachs gedopt, foo dat fy met eene Korfte daer af geheel bedekt fyn.

De eene moeten wat langer, de andere wat breeder fyn, volgens de Ruymte der Lyf-fcheede van iedere Vrouw.

V. Hoe krygt men dien Moeder-ring voor de Lyfmoeder?

A. Met eenen vet gemaekten Vinger men duwt ende rekt de Scheede aen de onderfte faemenkomfte der Schaem-lippen naer 't Steirt-beentje waert, men houd den Moeder-ring, ook vet gemaekt in Duym en eerften Vinger van d'andere Hand met eenen Top vooren, ende de platte Syden naer de Syden der Vrouw; men ftéekt hem in, om foo te seggen, met den Neus vooren, dwingende den Neus wat néderwaert, ende feer weynig naer d'eene Syde: foo haest den Ring geheel in de Scheede is, men keert hem geheel óver dweirs, met eene platte kant

naer vooren, by middel van den Vinger in 't Gatje te stéken, dat in 't midden van den Ring is; soo sul-
len syne Eynden Steun vinden op
d'Armen der Sit-beenderen.

V. *Is het séker dat den Moeder-mond
sich in dat Gatje sal voegen?*

A. Neen; men moet met den eersten
Vinger den Moeder-mond soeken,
ende alsoo den selven in het ópen
Gatje geleyden.

V. *Sal dien Ring den Pis-gang niet
binderen, ofte den Eirs-darm in
de Prang setten?*

A. By soo verre men sulc Achterden-
ken soud hebben, men moet iedere
smalle Syde in 't Midden uytka-
ven, om aen de genoemde Deelen
Gemak te géven.

V. *Is het séker, dat die Ringen altyd
wel ophouden?*

A. Neen, men is somwylen bedwon-
gen eenen van Swam (ofte *Spongie*)
te maeken, met een gelyk Gatje in
't midden, op dat hy door de Voch-
ten swillende, sich soude ophouden.

maer om die felve Vochten wille , moet fulken Ring allen dag uytgenomen ende gewaffchen worden.. Ende om défe réden moet hy dryv ofte vier uythangende Snoerkes aemfich vaft hebben , om hem te fékerder ende gemakkelyker te krygen.

V. Hoe herftelt men d'onvolkómenen Ontfinkinge van den Grond der Lyfmoeder ?

A. De Vrouw geleyt fynde , met de Vuyft , de Kneukels van fich weggekeert , immers gelyk d'Ontfinkinge in 't Baeren , waer af hier vooren gefpróken is.

V. Hoe herftelt men de volkómenen Ontfinking van den Grond der Lyfmoeder , veroorfaekt door het onvoorfichtig trekken by den Navel-string , de Koek heel vaft fynde ?

A. Men moet aenftonds , wilt men de Vrouw aen de Dood niet óvergéven , het Achterfte der eene Hand tégen de Koek leggen , om den Grond tégen te houden van voorder door te finken ; ende met de

Toppen der Vingeren van de andere Hand, de Nàgels naer de Koek gekeert, men fcheyd de felve van de Lyfmoeder, gelyk de Slagters de huyd van 't vleefch doen fcheyden.

V. Volgt daer geene Bloed-ftortinge op ?

A. Jae, eene groote; ende daerom moet men fich te kloeker houden, om de Vrouw te deugdelyker te helpen.

V. Hoe helpt men haer ?

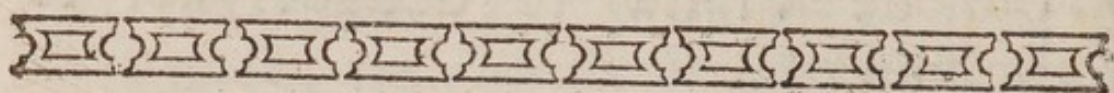
A. Men fal eenen fachten warmen Doek op fyne Hand doen leggen, den Doek in den Duym fluyten, ende den Duym in de Vuyft; dan is het eerft tyd de andere Hand weg te trekken, die den Grond tégen hiel, om het Achterfte van de Vuyft aen te leggen, ende den Grond op te dryven, als in de twee voorfeyde gevallen.

V. Als den Moeder-mond fich fluyt op den doorgesonken Bòdem, wat vangt men aen ?

A. Men tracht den Bódem te rug te krygen met de twee voorfte Vingers; gelyk in Breuken.

V. *Als de Lyfmoeder in alle de voorgestelde Gevallen, in Ontftékinge staet, kan men d'Ontfinkinge herstellen?*

A. Neen; men moet eerst door bekwame Middels, die Ontftékinge doen weiren.

XVIII. HOOFD-STUK.

Van't verlossen der Nae-geboorte.

V. **W** *At doet men soo haest de Vrucht ter Weireld is?*

A. De Moeder met eenen warmen Doek dekken, terwyl men den Nàvel-string afknoopt.

V. *Wanneer knoopt men den Nàvel-string af?*

A. Soo haest het Kind gebooren is, ende geaessemt héeft.

V. *Waer verbind men den String?*

A. Men legt een van de Navel-snoeren, die met Wachs moeten bestréken syn, vier of vyf Vingers van 't Kinds Buyk af, ende een vier Vingers verder naer de Moeder waert.

Men snyd tusschen beyde den String door, ende men géeft het Kind aen d'Achterwaerster.

V. *Waerom soo ver van 't Kinds Buyk?*

A. Op dat men het Vel van syn Buyk niet médebinde, waer door het soude kunnen Stuypen krygen en sterven: ende op dat men Plaets soude hebben, om te herbinden, als het Snoer soude doorsnyden.

V. *Welke Stringen syn meest onderworpen aen 't doorsnyden?*

A. De Dikke, daerom mag men een Dikken niet digt toefnoeren in eenen keer, maer in verscheyde keeren, van tyd tot tyd siende, of hy door 't ontswillen niet begint te bloeden.

V. *Als het Kind staer van Oogen, peirsch en geswollen van Aensicht, voor den Dag komt, wat bedied dat?*

A. Dat het opgepropt is van den

Bloede, daerom fal men den String verbinden van den Kant der Moeder, ende het Snoer aenleggen van den Kant van 't Kind sonder toeftrópen, dan doorsnyden met de Schaer, eenen ofte twee Lépels Bloed laeten loopen uyt den Nàvel-band, ende dan eerst het Snoer aen den Kant van 't Kind ook toehaelen.

V. Hoe legt men de Snoeren aen?

A. Bóven op den String leggende, al onder voor malkander doende kruyffen, en wéderom bóven kó-mende eenen Knoop maekende tweemaal doorgestéken.

V. Wat doet men met een Kind dat heel flauw schynt?

A. Men soude, eer men het afknoopt, Nàvel-string, Hoofd en Borst met Doekskes in warmen Wyn gedopt versterken, ofte eenige Druppels in syn Neuske blaesen, tot dat het Teekens géeft van Verkwikkinge: men soude ook in sulck Geval het Kind met Wyn en versche Bóter

konnen afwasschen , in plaets van Kleyn - bier.

V. *Wanneer moet men het Kind aen de Borst leggen?*

A. Naer vier - en - twintig ueren : ondertusschen , schoon dat 's Moeders Bieft ofte eerste Sog het selve soude doen , men laeft het met wat verwarmden Wyn en Suyker , ofte met klaer warm Séem - wàter , om syn Brand - sap (*Meconium*) af te jae - gen.

V. *Moeten de Kinders met Winde - banden ingeslòten worden?*

A. Neen , het is een schaedlyk Ge - bruyk : men moet maer den Nàvel met een Doekske met Olie , ende een Druk - doekske (*Compresse*) daer op , by middel van eene Nà - vel - schroo tégen de Breuke ver - fékeren.

Men legt het dan op syn Sydeke te slaepen.

V. *Als den Nàvel - string afvallende dreygt te bloeden , wat Raed?*

A. Droog Pluk daer op te leggen ,

ende met een Druk - doekske te doen houden , als vooren.

V. *Hoe verlost men de Vrouw van de Nae-geboorte?*

A. Men wind den String tweemael rond de twee eerste Vingers van de linkere Hand, men vat hem hooger in de rechtere Hand met den eersten Vinger uytgestrekt bóven op hem, men waggelt hem naer alle gewesten, om de Nae-geboorte van alle kanten los te maeken, altyd naer 't Heylig been dwingende, op dat-se te béter den weg van 'tkleyn Bekken vinde.

V. *Wat doet men als de Nae-geboorte op die wyse niet komt?*

A. Men vryft sachtjes den Onderbuyk der Vrouw, op dat den Grond der Lyfmoeder sich soude intrekken, ende alsoo als door Aerbeyd de Nae-geboorte afjaegen: ten selven eynde doet men de Vrouw in de Hand blaesen, ofte sténen; ende recht staen, is't dat'er geen ofte seer kleyn Verlies is.

V. Als dit al niet helpt, is men toen niet bedwongen meer te trekken?

A. Neen, daer uyt fouden wéer konnen volgen 't scheuren der Lyfmoe-der, t'afbréken van den Nàvel-string digt tégen de Koek, ende de Doorsakkinge van den Moeder-grond.

V. Wat moet men dan doen?

A. Is't dat'er geen Verlies van Bloed is, men mag de Nae-geboorte in de Lyfmoeder laeten, tot dat de Natuere een nieuwen Aerbeyd verwekt, om de selve af te jaegen; men héeft'er gewéten, die négen, elf, en veertien Dàgen opgebléven syn, jae van het een Kinder-bedde tot het ander, sonder het alderminste Ongemak.

Als men de Nae-geboorte oplaet, men moet de Huys-genooten ende Vrouw daer af verwittigen, op dat sy op den aenstaenden Aerbeyd fouden passen, ende de Vroe-vrouw wéderom doen haelen.

Als men peyft dat'er geen Verlies

is, men moet altyd den Moeder-mond onderzoeken, om te wéten, of'er daer niets is, dat den Vloed van binnen verholén houd: want eene Vrouw kan Doodelyk flauw worden, sonder dat men Verlies fiet, door dien dat'er eenig Beletfel, als kwae Vergaeringe ofte Klonten Bloed, aen den Moeder-mond den weg opstoppen.

V. *Als'er eenig Beletfel aen den Moeder-mond den Vloed opstopt, wat doet men?*

A. Met eenen, twee ofte meer Vingers, volgens d'Openinge des Moeder-monds, men tracht dat Beletfel af te haeken.

V. *Dat het Beletfel by gevalle in eenen Vloedten tyde des Dragts, een Deel van eene gerotte Vrucht waer?*

A. Men soude moeten het een Deel vooren 't ander naer afhaelen, ende forgvuldig alle de Deelen by een vergaeren, neirstig foekende tot in de Bloed-klonten toe, tot dat men het gansche Rif héeft: om daer

van féker te fyn , moet men alle de Deelen Orderwys by malkander leggen , en voegen gelyk in 't Lèven ; ende het is niet genoeg geheel het Kind te hebben , de Nae-geboorte moet'er ook fyn ; eyndeling is'er nog te forgen , om de Bloedklonten te weiren.

V. Wat moet men doen , als de Nae-geboorte niet volgt , ende dat'er Vloed is ?

A. De felve langs den Nàvel-string gaen foeken , de welke dan ofte in de Moeder-fchee , ofte aen den Moeder-mond fal liggen ; alsdan moet men maer haer Midden uyt den weg ftéken met den voorften Vinger der rechtere Hand , ende met den felven haeren Rand foeken , vast haeken , rond en lankwys in een draeyen , gelyk eenen Schótel-doeck , ende , óver het Holle der linkere Hand , die de Brugge tégenhoud , néderwaert dwingende afbrengen.

Is fy nochte aen Scheede nochte

aen Moeder-mond, fy kan door de Saementrekkingen in het Lyf der Lyfmoeder gevangen fitten, dan moet men den String vervolgende met de felve Hand dit ingekrompen Deel der Lyfmoeder fien te ontfluyten, gelyk men eenen Moedermond tot Ontfluytinge bewéegt, wéderom den Rand foeken als vooren, ende afbrengen.

Is fy daer ook niet, fy fal nog aen de Lyfmoeder vaft houden, ende met de Hand moeten los gemaakt worden, wéderom de felve lankwys oprollende naer gewóonte.

V. Hoe maekt men de Nae-geboorte los van de Lyfmoeder?

A. Men volgt den Nàvel-string, ofte is hy geheel afgefcheurt, men gaet met de Vingers de Nae-geboorte foeken, die men kennen kan aen haere Oneffenheyd van wége de Bloed-vàten, waer méde fy bekrópen is, ook aen de Vliesen die van haeren Omloop afhangen, ende aen de Wonde van den afgefcheurden

Nàvel-tring; men legt den Duym op syn midden, men tracht met den kleynen Vinger den boord los te maeken, men brengt eenen tweeden, derden en vierden Vinger tusschen de Lyfmoeder ende de Nae-geboorte, wel oplettende de Lyfmoeder met de Nàgels niet te kwetsen, ende de Nae-geboorte met den Duym geduerig op te rollen naer maete dat men haer los maekt.

De selve afbrengende men strekt de Hand meer en meer uyt, soo dat men haer ten laetsten niet meer als tusschen de toppen van twee Vingers héeft.

V. Mag men de Nae-geboorte in alle omstandigheden seffens uyt bewégen?

A. Neen: gemerkt men by gebrek van Krimp-sucht, siet 97 Bl., de Hand in de Lyfmoeder moet brengen; soo waer het eene onwyse daed, de Hand daer in hebbende uyt te trekken, voor dat men de Krimpingen gevoelt. Men laeyt hier met de Nae-geboorte, die men in de

Hand héeft, den Grond der Lyfmoeder, om haer tot Krimpen te bewégen. Luyftert fy naer die Prikkelingé niet, men fpan't de middels in, elders aangewéfen.

V. *Met welke Hand haelt men de Naegeboorte af, die in de linkere Syde der Lyfmoeder vast is?*

A. Met de linkere Hand; ende die in de rechtere Syde vast is, word met de rechtere Hand los gemaekt.

V. *Wat moet men doen met de Naegeboorte?*

A. Négen dàgen bewaeren, alle dàge verfch Wàter gévende, om in alle voorval te kunnen toonen, dat de Vrouwe wel is verlost gewéeft.

V. *Als'er Tweelingen fyn, wanneer haelt men de Naegeboorte?*

A. Het een der Tweelingen verlost fynde, is't dat het fyne Moederkoek op fyn eygen héeft, die geheel los is, men haelt-se uyt den weg:: maer is fy nog vast, heel ofte tem deele, men haelt-se maer naer dat het tweede Kind gekómen is.

V. Hoe doet men dat ?

A. Op de felve wyfe gelyk van een Kind : te wéten , men wind de twee Stringen rond de Vingers , men legt op elken String eenen Vinger van de andere Hand , om - fe gelykelyk los te waggelen : lukt het niet men waggelt den eenen voor , den anderen naer ; ende als de faeken het vereyſchen men laet - fe beyde op tot'er tyd , dat de natuere Aerbeyd verwekt ; ofte vereyſchen de faeken het anders , men haelt - fe af met de Hand.

V. Moet de Vrouw gelègen ſynde gegordelt worden ?

A. Men kan een Tafel - doek om Buyk en Lenden veſten , maer foodànig dat hy leeg by de Schaem-beenderen meer ſpant als hooger.

V. Waer mède moet men de Vrouw beſſen ?

A. Met Wàter en Melk , daer naer met Wyn , alles verwarmt.

V. Heeft de Vroe-vrouw nog eenige plicht te kwyten wégens het Kind ?

A. Jae ſy : ſoo haest de Vrouw ten

vollen verlost is, de Vroe-vrouw moet het Kind befichtigen óver alle fyne Deelen, om te zien; of niets Miffchàpen is, of een deel van den Mond, of fyn Set, ofte Oog-luykskes niet toe-gegroeeyt en fyn, of de Tong los is, of het geene Vingers te véel heeft, enf., ende fulks bevindende, door den Meester doen helpen.

V. Is het geene fchande voor eene Vroede, foo dikwils den Meester ter hulp te moeten roepen?

A. Neen; dewyl alle de aengewéfe voorvallen van haer doen niet fyn, het is eene eere, vermits fy daer door te kennen géeft, dat fy haer gewiffe, om eenig tydelyk belang, niet en wilt in gevaer ftellen: het waere eene grootere fchande voor den Meester, dat hy d'oprechtigheyd ende goede trauwe der Vroe-vrouw fiende, fich daer af lafterlyk foude bedienen, om haer te doen verfmæden - ende verftéken.

E T N D E.

BYVOEGSEL.

VAN DE

GEESTELYKE SORGE

Die eene Vroe-vrauwe moet draegen
uyt Kracht van haere Bedieninge,
foo voor de swangere ende baerende
Vrouwen, als voor hunne Vrucht.

V. *M*Ogen alle Vrouwen onbescheydentlyk sich
bemoeyen met Baerende Vrouwen by te
staen?

A. Neen voor séker, in 'tgemeyn gespróken;
maer alleen die, de welke door Geestelyke ende
Weireldlyke Overheyd tot foo gevaerelyke Be-
dieninge syn bekwaem gevonden ende aenge-
nómen; het welke gegrondvest is op de tweede
binnenlandsche Kerk-vergaedering van Me-
chelen, bekragtigt door de Land-wet van de
Artshertoogen *Albertus* ende *Isabelle* van den
Jaere 1608, Art. 8.

V. *W*aer toe is eene Vroe-vrouw Verplicht in
het algemeyn?

A. Boven 't géne haer door de Plak-kaerten
ende Zeden-wetten der *Magistraeten* word
bevólen, is sy nog verpligt. Ten 1. Tot eene
groote *discretie* ende stillswygentheyd aengaende

al het géne de Eere ende goeden Naem soude kunnen raeken, van wie het soude mógen syn. Ten 2. Tot eene vlytige Gediensfigheyd soo voor Aerme als Ryke. Ten 3. Tot eene neirftige Betragtinge om alles wel te wéten, ende voorfigtelyk in 't Werk te leggen, 't géne haere gewigtige Bedieninge aengaet, soo voor het Geestelyk, als het Lichaemelyk.

V. Waer in moet eene Vroe-vrauwe besonderlyk besorgt syn aengaende het Geestelyk?

A. Sy moet besonderlyk besorgt syn, dat de Kinderkes, die nu gebaert syn, ofte staen gebaert te worden, niet en sterven sonder het H. Doopsel.

V. Mag, ende moet eene Vroe-vrauwe de Kinders Doopen die sy ontfangt?

A. Dit mag ende moet sy doen, als de Kinders syn in een waer ende besonder gevaer (ofte *Perrykel*) van sterven, ende geen en Geestelyken, ofte anderen Mans Persoon, 'ten sy den Väder van 't Kind, daer ontrent en is, om het selve te kunnen doopen; ofte dat de eerbaerheyd vereyst om besondere omstandigheden, dat eene Vrouwe, ende niet eenen Man het H. Doopsel aendiene. In 't voorval dat den Väder van het Kind sig alleen soude vinden met de Moeder, een van de twee, den nood dit waerlyk vereyschende, soude syn Kind mógen ende moeten Doopen.

V. Worden Man en Vrouw hier door geen Maegschap onder malkanderen, en belet in de Plicht des Hauwelyks?

A. 'T is waer, dat in 't gemeyn die het Doopsel bedient, Maegschap word met den Doopeling,

ende syne Ouders : maer wanneer eenen Vader ofte Moeder haer Kind Doopt in den nood, gemerkt sy hier toe verplicht syn, om de eewige Sàligheyd van het Kind, en heeft de H. Kerke niet gewilt, dat sy aldan eenig Geestelyk Maegschap ofte beletsel souden hebben onder een.

V. Mag dan eene Vroe-vrauwe niet gemeynelyk Doopen, ofte Versékeren, gelyk men segt, alle Nieu-geboore Kinderen, ingesien dat sy syn in een gemeyn Gevaer van sterven?

A. Neen sy : maer daer toe is noodig dat sy oordeelt, dat het Kind in een besonder gevaer is van te sterven, eer dat het naer de Kerke soude kunnen gedrégen worden, om aldaer gedoopt te worden : nogtans in aendagt nemende, dat het véel béter is hier in te spoedig voort te gaen, als te lang te wachten.

V. Wanneer, ofte waer aen sal de Vroe-vrauwe kennen, dat'er besonder Perykel is van sterven, voor dat het Kind het H. Doopsel soude kunnen ontfangen in de Kerke?

A. Dit sal sy kennen ende mógen oordeelen, als het Kind sonder kryten ofte weenen ter wereld komt; als het maer flauwelyk synen aesslem haelt; als het blauw is in syn Aensicht; als het voor den tyd van séven Maenden is gebooren; als het gesnéden word uyt het Lichaem van syne Moeder; ende ten allen tyde, wanneer men in het Kind bemerkt maer kleyne Roe-ringe ofte teekens van Léven, gelyk gemeynelyk gebeurt, als eene Moeder baert met véle pynen ende geweld : een alleen van dése voorvallen is genoegsaem, om dat het Kind soude

mógen versékert worden.

V. *Waer op moet eene Vroede-vrauwe seer sorgvuldiglyk letten, wanneer sy in den Nood is van te moeten Doopen?*

A. Sy moet letten om te doen, al dat noodig is tot de Bedieninge van het H. Bond-teeken, ofte *Sacrament* des Doopsels; ende vervolgens wel acht nemen op de *Woerden*, de *Stoffe* (ofte *Materie*) de *Maniere*, ende het *Insicht* (ofte *Intentie*) noodsaekelyk versogt tot het Doopen: waerom sy ook, als het kan geschieden, moet besorgt sijn, om dit Werk van een uyterste belang te verrigten in de tegenwoordigheyd van een ofte twee *Personen*, die oogmerk nemen op alles, ten eynde van te kunnen getuygen ende versékeren, of, ende hoe alles heeft volbragt gewéest.

V. *Welk is de Stoffe met de welke men moet Doopen?*

A. Men moet Doopen met waeragtig ende natuerelyk Wàter, als Put-wàter, Régen-wàter, Fonteyne-wàter, Zee-wàter, sonder dat het noodig is, dat het Gewyd sy, alhoewel 't Gewyd-wàter voor alle ander moet gebruykt worden, wanneer men dit gevoegelyk krygen kan: 't is onverschillig nogtans, of het Wàter koud ofte heet, klaer ofte onklaer is; of daer Sout in is, ofte niet.

V. *In den uytersten Nood, ende wanneer alle Wàter ontbréekt, soude men met geen ander Vocht mógen Doopen?*

A. In foodànige Beangstheyd soude men mógen, jae moeten Doopen met Thée, Kleyn-bier, Vleesch-sap, Looge, enf., jae zelfs met Roose-

Wàter, ofte het Séver van Wyn-gaerden; gemerkt alle dit Vocht voor twyffelagtige *Materie* word aensien, en vervolgens moet men alsdan Doopen met dit Besprek (ofte *Conditie*) *Is't dat ik U met dit Vocht kan Doopen, ik Doope U, &c.*; ende daer naer natuerelyk Wàter bekómen hebbende, moet men met het selve Herdoopen, op de volgende *Conditie*: *Is't dat gy niet Gedoopt en syt, ik Doope U, &c.*

V. *Wat Voorforge dient eene Vroe-vrouwe te hebben, op dat by gebrek van Wàter het Kind niet en sterve sonder Doopsel?*

A. Sy moet t'elkens sy gerópen word, om eene Baerende Vrouw by te staen, voor al besorgt syn, dat daer Gewyd - wàter in een Glas ofte Béker word bereyd, ende gestelt in eene besondere Plaetse, alwaer sy het selve aenstonds met sékerheyd kan vinden. Sy moet bóven dien Sorge draegen, naementlyk wanneer te vreesen is voor eenen swaeren Aerbeyd, dat'er Laew - wàter gereed sy, om den Nood vereysehende, daer méde het Kind in syner Moeders Lichaem te kunnen Doopen; al het géne moet gebeuren sonder gewag, ende buyten de kennisse van de Moeder, op dat sy daer door niet gestoort, ende nog meer bevreest worde. 'Tis ook t'eenemael geraedfaem, wanneer, (besonderlyk in den Sómer - tyd) een Kind door eenen verre weg naer de *Vonte* gedrégen word, dat men Wàter in een Fleischke méde draegt, om in een onverwagt Voorval Wàter gereed te hebben, om het Kind te Doopen.

V. *Wat Woorden moet men gebruyken als men Doopt ?*

A. Dese Woorden, sonder de welke het Doopsel van geender weirde en soude syn: *Ik Doope U, in den Naem des Vaders, ende des Soons, ende des H. Geest.* Om die niet te vergéten, ofte die aenstonds indachtig te syn, en moet men maer acht némen, dat het de selve Woorden syn, die men spréekt maekende het Teeken des H. Kruys; ende dat alleen daer aen moeten gevoegt worden, dese dry andere Woorden, met de welke men moet beginnen Doopen: *Ik Doope U.*

V. *In welke Taele moet men de Woorden van het Doopsel spréken ?*

A. Het is onverschillig in welke Taele men die Woorden spréekt: doch als eene Vroe-vrauwe, ofte anderen Leeken Persoon moet Doopen, 't is geraedsaem, dat sy die seggen in hunne Moederlyke Tael, altyd forgvuldig lettende, dat, gelyk men geene van de geseyde Woorden tot het Doopsel noodig, en mag agterlaeten, soo ook geene by de selve en mag voegen, ofte die veranderen sonder doodelyke Sonde, als dit met Voordacht soude gedaen worden.

V. *Welke Intentie, ofte Meyninge word'er versocht in den génen die Doopt ?*

A. Eene opregte Meyninge van hier in te doen, dat Jesus-Christus héeft Ingestelt, ofte dat de H. Kerke doet: dat is, de Meyninge, van te géven het H. Sacrament des Doopsels; ofte séker, van te willen doen, het géne door dufdanige plechtigheyd de Kerke Christi doet.

Ende al hoewel men moet betragten de Daedelyke aendagtigheyd, ende 't gefeyd Inficht daedelyk voor oogen te hebben, foo is't nogtans genoeg, dat men die te vooren foo gehad héeft, ende dat het géne men doet in 't bedienen van dit H. *Sacrament*, uyt die daedelyke Meyninge, ofte uyt de kracht der selve voortkomt.

V. *Op wat Wyſe moet men Doopen ?*

A. Ten 1. Men moet de Woorden ſpréken op den ſelven tyd dat men het Wàter giet, deſe twee Dingen op den ſelven tyd beginnende, ende geſaementlykeyndigende. Ten 2. Men ſtort tot drymael Kruys-wys het Wàter óver den génen, die men Doopt, ende men ſegt eens deſe Woorden: *ik Doope U in den Naem des Vaders* ✠ *ende des Soons* ✠ *ende des H. Geefſt.* ✠ Op iedere Stortinge des Wàters eenen van de dry Goddelyke Perſoonen noemende. Nogtans, alhoewel deſe dry Kruyſſen, ende dry Stortingen des Wàters van een ſeer oud gebruyk ſyn, is't ſéker, dat eene enkele Stortinge, ook niet Kruys-wys gedaen, genoegſaem is, om dat den H. Bond-ſégel des Doopſels ſoude van weirde ſyn. Vervolgentlyk in eenen prae-menden nood, is het genoeg eens alleen het Kind met Wàter af te waſſchen, ſelfs ſonder dit Kruys-wys te doen.

V. *Wat dient hier nog voorder Aenmerkt ?*

A. Ten 1. Dat het eene ſaeke is t'eenemael noodig, dat in het Doopen een ende den ſelven Perſoon, het Wàter ſtorte óver den Doopeling, ende ſaement de Woorden ſpréke: wanneer men hier in ontbréekt, is het Doopſel van geender weirde. Ten 2. Dat men foo véel Wàter moet

gebruyken, als noodig is tot eene Afwaffchinge; by Voorbêeld, een Hand - vol ofte daer ontrent. Ten 3. Men moet wel letten, dat het Wàter niet alleen het Hayr, maer het Vleefch, oftee het Vel van het Kind raeke, ende daer langss vloeye; waerop befonderlyk moet acht genomen worden, als het Kind het Voorhoofd véel gehayrt héeft, ofte het Vel feer gedekt met vuyligheyd, daer van het nog niet gefuyvert is gewéeft.

V. Wat moet men dan Oordeelen, waer het faeken iemand tot het Doopen van een Kind, maer eenen Druppel Wàter ofte twee foud gebruyken; ofte synen Vinger in het Wàter gefléken hebbende, daer méde een Kruys foud maeken op het Hoofd van den Doopeling, feggende de gewónelyke Woorden?

A. Men moet Oordeelen dat het ten minften feer twyfelagtig is, of foodanig Doopsel van eeniger weirde kan fyn; vervolgens, die op défe wyfe foud Gedoopt hebben gewéeft, foud men ook noodfaekelyk moeten Herdoopen op conditie.

Bemerkt, wanneer eene Vroe-vrauwe het Doopsel géeft in Nood, en moet nog *Péter* nog *Méter* gebruykt worden, maer wel als daer naer in de Kerke de HH. *Ceremonien* des Doopsels worden vervult.

V. Op wat Lidmaet van het Kind moet eene Vroe-vrauwe het Wàter forten als fy Doopt?

A. Als een Kind geheel Gebooren is, het Wàter moet blyten twyfel gefort worden op het Hoofd. Wanneer een Kind nog niet geheel Gebooren is, fiet hier, hoe eene Vroe-

vrouwe ſig moet gedraegen, als den Nood ver-
eyſcht dat het Gedoopt worde. Ten 1. Is't dat
het Hoofdeke van het Kind te voorchyn
komt uyt het Lyf van ſyne Moeder, het word
op ſyn Hoofdeke Gedoopt : is't dat het Kind
daer naer geheel Gebooren word, véel Gods-
geleerde houden ſtaen, dat het voor den twee-
den keer niet en moet Gedoopt worden : an-
dere in tégendeel vinden noodig, dat men een
Kind alſoo Gedoopt, Herdoopen ſoude op de
gewónelyke voorwaerde : *indien gy niet Ge-
doopt en ſyt, ik Doope U, &c.* 'Tis het gevoelen
van déſe laeſte dat men moet volgen om met alle
ſékerheyd voort te gaen. Ten 2. Is't dat het
Kind eenig ander Lidmaet vertoont, als Arm-
ke ofte Beentje, men Doopt het op het ſelve
Lidmaet; ende is't dat het daer naer geheel te
voorchyn komt, het word Herdoopt op het
Hoofd op de voorwaerde aenſtonds geſeyt.
Men néemt het ſoo, dat in alle déſe voorvallen
het Kind eenige Teekens géeft van Léven, ofte
évenwel geene en géeft dat het ſéker Dood
is.

V. *Hoe moet hier eene Vroe-vrouwe ſig drae-
gen, wanneer een Kind in groot gevaer is van
te Sterven, ende nog geheel Beſlótten is in het
Lichaem van ſyne Moeder?*

A. Als men eenig Deel van 't Kind bloot kan
krygen, dat'er geene Vlieſen ofte ander belet-
ſel vooren ſyn, de Vroe-vrouwe mag, en moet
het Doopen ſoo véel mógelyk is; te wéten,
ofte met haere Hand te krommen, om onmid-
delyk Wàter te draegen tot op het Kind; ofte
dit doende met eene kleyne *Spongje*; ofte eyn-

delinge met eene Spuyt-buffe, wiens Buyseke ofte Strael niet scherp, maer rond, ende lang genoeg is, om tot aen de Vrucht te geraeken: in dit geval, de Vroe-vrouwe brengt haere linkere Hand vet gemaakt in de Lyfmoeder, tot dat sy eenig Deel van het Kind bloot aenraekt; sy brengt de Spuyt-buffe langs de selve linkere Hand, die voor Wegwyser dient, met het Pypke tot aen dit bloed Deel van 't Kind; sy duwt den Suyger ofte Stamper van de Buffe toe, soo dat het Water op het Kind stort, ende op den selven tyd dat sy op d'eene of d'andere wyse het Water stort op het Kind, sal sy seggen: *indien gy syt Bekwaem, ik Doope U, &c.*

V. Maer wat Raed, wanneer eene Vroe-vrouwe in dusdanig Voorval geen Lidmaet kan bloot krygen, ende het Kind beslōten blyft in syne Vliesen?

A. Sy moet niet te min door den eenen ofte den anderen bóven geseyden Middel, tragten de Vliesen met Water te besproeyen, ende de Woorden sprēken noodig tot het Doopsel, onder het Besprek ofte *Conditie* meermael geseyt. Men moet wel acht nemen, wanneer men een Kind in 's Moeders Lichaem Doopt, 't sy met de Hand, Spuyt-bus ofte *Spongie*, dat het Water daer toe dienende, moet noodsaekelyk laew syn, gelyk wy nog bóven vermaent hebben, om dat het nocte aen Vrucht, nocte aen Moeder, ende aen dese naementlyk, eenig hinder en mag doen.

V. Wat moet eene Vroe-vrouwe doen wanneer haer dunkt dat een Kind Dood ter weireld gekómen is?

A. Alhoewel sy geene Teekens van léven en fiet in het Kind, ten sy dat sy de alder-sékerste Teekens héeft, als van Verrottinge, ofte andere klaerblykende dat het Dood is, sy moet het Doopen op *conditie* : *soo gy Leeft, ik Doope U, &c.*; ende voorder bekwaeme middels gebruyken, om dat het Kind, indien het léeft, mag opstaen uyt syne Verdooftheyd.

V. *Waer toe is eene Vroe-vrauwe Verplicht ten opsigte van de Vrouwen, aen wie, naer eenige Dagen ofte Wéken ontfangen te hebben, eenig Misval óverkomt?*

A. Sy moet ernstelyk Besorgt syn, ende alsoo andere Besorgt maeken, om te onderzoeken of daer geen Onvolwasse Vrucht en schuylt, die soude kunnen en moeten Gedoopt worden : het sal somtyds gebeuren, waerop eene Vroe-vrauwe wel moet acht némen, ende een seer nauwkeurig Onderzoek doen, dat sy een, somtyds twee of nog meer Vruchten, gelyk het gebeurelyk is, sal vinden in hunne Vliesen, als in een Ey geslótén, die sy aenstonds sonder de Vliesen te bréken moet Doopen, op dése Voorwaerde : *Indien gy bekwaem syt, ik Doope U, &c.* daer naer de Vliesen gescheurt, ende de Vrucht ontdekt hebbende, sal sy de selve wéderom Doopen op dése dobbele Voorwaerde : *Soo gy bekwaem syt, ende niet Gedoopt, ik Doope U, &c.*

V. *Waer aen sal men kennen of er in die Vliesekes eene Vrucht beslótén is ofte niet?*

A. Dit sal men kennen, indien het Vlieseke ofte Velleke dat men ontdekt, witachtig is gelyk de Darmen syn, ende ligt met den

Vinger kan geperst worden. Maer als men niet anders en ontdekt, als een Vleesch sonder gedaente, afgeteekent met swarte ende bloedagtige Aders, dat hard en raew is, 't en is maer een enkele *Mole* ende moet weg-geworpen worden.

V. *Segt van wat Gedaente de Vruchtjes syn, die in dese Vliesekens beslōten liggen, op dat die beter gekent worden.*

A. Dese Vruchtjes tot den twaelfsten Dag naer d'Ontfangenisse, hebben maer de Gedaente van een Wormke, van welke het een eynde aen een Hoofdeke gelyk is, ende het ander, aen eenen Steirt: naer den twaelfsten Dag, verandert dit soo geseyd Wormke van Gedaente; den Steirt verdwynt, ende daer Armen ende Beentjes moeten wassen, vertoonen sig als Knoopjes; ende van den ses-tienden Dag af, sal men nog opentlyker de mensche-lyke Gedaente daer in onderscheyden.

V. *Waer toe sulke begonne Vruchtjes Doopen, gemerkt vele van gevoelen syn, dat sy maer den veertigsten Dag naer d'Ontfangenisse besielt worden?*

A. Eene Vroe-vrauwe, ofte alle andere wie het soude kunnen aengaen, moet haer houden aen een ander, ende veel sekerder gevoelen van eene menigte soo Genées-meesters, als Godsgeleerde, die hédendaegs leeren ende houden staen, dat alle Vrucht word besielt ten minsten korts naer d'Ontfangenisse; ende vervolgens dat men op Dood-sonde verpligt is, foodanige Vrucht te Doopen, mógelyk synde, alwaer sy maer in grootte gelyk aen een Kooren-graentje.

V. *Hoe sal men dēse kleyne Vruchten Doopen?*

A. Sy moeten Gedoopt worden in een *Tailloir* ofte Schótel met Laew wáter, de selve stillekens daer in dompelende, terwylen men uytspreekt de Woorden noodig om te Doopen.

V. *Wat is de Plicht van eene Vroe-vrouwe ten opsigte van Wanschepsels ofte Monsters?*

A. Sy is verplicht in praemenden nood ook de Wanschepsels te Doopen, wat Gedaente sy hebben ofte door hoedanige Versaemelingē sy voortkómen, van wat gevoelen men voor dēsen héeft gewéest, ofte niet. Indien sy nogtans geene Menschelyke Gedaente en hebben, ofte maereene, die twyfelagtig is, sy moet die maer Doopen op Besprek: *Is't dat gy Mensch syt, ik Doope U, &c.*, ende het Wáter storten op het Deel, dat meest óver een komt met de Menschelyke Gedaente.

V. *Als de Vroe-vrouwe twyfelt, of in een Wanschepsel maer een ofte wel twee Menschen syn, hoe moet sy voortgaen?*

A. Is't dat het Wangestel verscheyde Hoofden ofte Borsten héeft, sy moet oordeelen, dat daer soo véle verscheyde Herten, Sielen, ende Menschen syn, ende vervolgens sal sy die alle verscheydentlyk Doopen, seggende óver elk: *Ik Doope U, &c.*, ten sy in praemende Gevaer van sterven; in welk Voorval sal sy in eenen swier óver elk Wáter storten, en die al te saemen Doopen, seggende: *Ik Doope U-L, &c.* Is't dat het Wangestel maer een Hoofd ende eene Borst héeft, alhoewel de andere Lidmaeten dobbel syn, sy sal oordeelen dat'er ook maer eenen Mensch en is.

V. *Indien de Vroe-vrouw twyfelagtig blyft, of het Wanschepsleē, ofte twee Menschen syn, om dat het B. V. maer een Hoofd en heeft, en twee Borsten, ofte wel eene Borst alleen, ende twee Hoofden, wat sal sy doen?*

A. In dit twyfelagtig Voorval, sal de Vroe-vrouw van het Wanschepsel, dat twee Hoofden heeft, het eene Doopen sonder Besprek ofte Voorwaerde; ende dan het ander op dese volgende: *Is't dat gy eenen anderen Mensch syt, ik Doope U, &c.* Het Wanschepsel maer een enkel Hoofd hebbende, ende twee Borsten, sal sy op het Hoofd het Doopsel geven sonder eenig Besprek: ende dan de Borst die aen het Hoofd niet beantwoord, sal sy Doopen, ook op de *Conditie* aenstonds geseyt: *is't dat gy eenen anderen Mensch syt, &c.*

V. *Moet eene Vroe-vrouw ook Doopen 't géne voortkomt uyt eene Vrouw, maer geene de minste Gedaente en heeft?*

A. Neen sy, gemerkt soodanig Gewas niet anders is, als eene loose Bevruchtinge. De voorzigtigheyd vereyscht nogtans, dat sulke Wansvruchten opengesnéden worden, om te onderzoeken, of'er by geval niet eene waere Vrucht daer in verborgen ligt.

Bemerkt, dat in alle die angstelyke Voorvallen ten opsigte van de Wanschepsels hier vooren uytgeleyt, ende wanneer d'omstandigheden dit in eeniger voege toelaeten, de Vroe-vrouw moet van alles Kennisse geven aen den Heer *Pastor*, op dat sy met meerdere sekerheyd mag voortgaen: den *Pastor* selve sal somtyds noodig hebben van daer over van synen Bisschop raed te vraegen

V. *Is het Geoorloft aen wie het soude mógen syn, van eenige Wanschepsels te versmagten, ten minsten naer dat sy Gedoopt syn?*

A. Dit en is niet Geoorloft; maer men moet die hunne natuerelyke Dood laeten sterven, selfs als sy van eene seer Mismaekte, vremde ofte vervaerelyke Gedaente syn; in welk Voorval besonderlyk sy niet langen tyd in 't léven blyven. Dese Antwoorde steunt op 't géne hier vooren is geseyt, dat het twyfelagtig is, of de Wanschepsels, van wat Gedaente sy mógen syn, niet van eene rédelyke Siel voorsien, ende vervolgens waeragtig Mensch syn; waerom het voor eene waere vreedheyd moet aensien worden, van de selve eene geweldige Dood te doen sterven; 't géne ook in heel het Ryk van Sicilien is verboden door eene Kóninklyke Ordonnantie van den Jaere 1749. Wat Voorforge sy, wie het aengaet, hebben moeten in de opvoedinge van de *Monsters*, sal een - ieder kunnen leeren van synen *Pastor*.

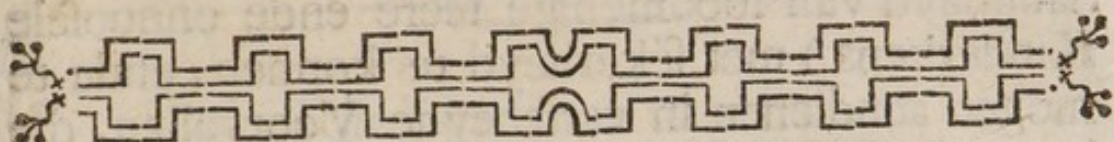
V. *Wat dient eene Vroe-vrauwe nog bóven dien te wéten aengaende het Doopsel, welkers Bedieninge in soo vélerhande Voorvallen haer is toe betrauwte?*

A. Sy moet wéten ende wel achtnémen, dat het Doopsel een H. Bond-teeken synde, ook Heyliglyk moet bedient worden; ende vervolgens dat haer Léven soo véelte Séegbaerder moet syn, ende Suyverder van Dood-fonden, als dat sy dikwilder ende ménig - mael op 't onverwagt dit H. *Sacrament* moet bedienen. Hier om sal sy seer voorfigtelyk

doen, van Sorge te draegen, om sich ten allen tyde te bewaeren in Staet van Genaede; ende 't minste hier óver vreesende, wanneer sy word gerópen tot haere Bedieninge, ook ten minsten een Berauw te verwekken. Indien sy nogtans in een ongelukkig Voorval van een Stervende Kind wierd verhaest, en mag sy om de aenstonds geseyde Réden, niet uytstellen van het Doopsel te géven; te meer om dat het Berauw in geene besondere Woorden en bestaet : in foodanige Omstandigheden, dat sy dan het Kind Doope met een rauwig ende boetveirdig Herte.

V. Moet eene Vroe - vrouw voor 't Geestelyk maer besorgt syn ten opsigte van het Kind, ende niet van de Moeder?

*A. Eene Vroe-vrouw moet hier besorgt syn voor beyde : vervolgens vreesende dat de Moeder een swaer ende gevaerelyk Kinderbedde sal moeten onderstaen, ofte alree in nood is van te sterven, sal sy met véle voorfigtigheyd haer daer óver vermaenen, ofte door haeren Biecht-vàder doen vermaenen, ten eynde sy, ten minsten door eene goede Biechte, ter Dood ende Godts - vaerd bereyd mag worden, ofte ook de andere HH. *Sacramenten* mag ontfangen, indien den nood ende haere gesteltenisse dit vereyschen. Het betaemt dat ten allen tyde van alfulke ongelukkige Voorvallen aen den Heer *Pastor* der *Prochie* Inken gedaen worde, ende dat de Vroe-vrouwe, mógelyk synde, eenen ervaeren Meester tot haere Hulpe noode. *Eynde.**

GOEDKEURINGE.

DE daegelyksche, maer ook de alder-on-
gelukkigste Ondervindinge, leert maer
al te véel, soo men vernéemt, hoe noodsaek-
lyk de Geestelyke ende weireldlyke Overheyd
moet besorgt syn, op dat'er ten allen tyde be-
kwaeme ende ervaerene *Vroe-vrouwen* mógen
gevonden worden, ook, ende wel naementlyk,
ten platten Lande, tot noodigen Bystand van
de Baerende Vrouwen, ende van hunne Vrucht,
die ménigmael by gebrek van foodanigen Hulp-
middel, d'eene en d'andere, het Lèven verliessen
naer Siele ende Lichaem.

'Tis om te voorkómen een Gevaer van soo
uyterste Belang, soo véel in hun is, dat de Voor-
sienige Heeren *Regierders* déser Landstréke heb-
ben goed gevonden, van de *Vroed-kunde* in
alle Volmaektheyd te doen leeren aen hunne
onderhoorige Ingefétenen, wie het aengaet, ende
daerbóven hier toe doen uytgéven een Werkje,
onder den Tytel : *Onderwys voor de Leerlingen
in de Vroed-kunde, ofte Konst der Kinder-bed-
den*; met een *Byvoegsel aengaende de Geeste-
lyke Sorge, die de Vroe-vrouwen moeten drae-
gen, soo voor de Swangere ende Baerende Vrau-
wen, als voor hunne Vrucht* : waer uyt sy voorder
mógen leeren, gelyk sy syn Verplicht, al het
géne sy ook moeten wéten, om het H. *Sacra-
ment des Doopsels* (waer van afhangt de eewige

Sàligheyd van soo ménige teere ende onnooselen
 Kinderkens) met sékerheyd te kunnen, ende te
 mógen aendienē in verscheide Voorvallen, die
 hunne Bedieninge aengaen : waerom oordeele, datt
 het selve tot onuytsprékelyk Voordeel, Tydelyk
 ende Geestelyk, sal in Druk gegēven worden ,
 ende dienen tot eene eewige Getuygenisse van
 den Godts-dienstigen ende stigtbaeren Yver
 der gēne , aen wie dēse H. Ondernēminge moet
 toegeschreven syn in alle haere Deelen. Gegēven
 tot YPER dēsen 9 February 1775 ,

*J. B. VAN ROO, Eccl. Cath.
 Can. Pœnit., Lib. Censor.*

V Ermag gedrukt te worden, Actum den 4
 April 1775 ,

J. F. DIERICX, Lib. Cens. Reg.

HOOFDSTUK-WYSER.

I.	H oofdst. <i>Van het Bekken.</i> Bladsf. 1	
II.	Hoofdst. <i>Van de Weeke Deelen.</i>	9
III.	Hoofdst. <i>Van de Moeder-vrucht, ensf.</i>	23
IV.	Hoofdst. <i>Van de Swangerheyd.</i>	32
V.	Hoofdst. <i>Van den Aerbeyd.</i>	42
VI.	Hoofdst. <i>Van de kwae Vergaeringen, ensf.</i>	51
VII.	Hoofdst. <i>Van de Bad-wàters.</i>	64
VIII.	Hoofdst. <i>Van de Voorbereydinge tot het verlossen.</i>	75
IX.	Hoofdst. <i>Eenige Leer - stukken in 't Gemeyn.</i>	89
X.	Hoofdst. <i>Van de Geboorten.</i>	106
XI.	Hoofdst. <i>Oorsaeken van Moeyelyke Baeringen, onder andere van de Scheefsten der Lyfmoeder.</i>	122
XII.	Hoofdst. <i>Van Doods Gevaer en Dood van 't Kind.</i>	137

HOOFDSTUK-WYSER.

- XIII. Hoofdst. *Van het Hand - werk in
natuerelyke en moeyelyke Baerin-
gen.* 151
- XIV. Hoofdst. *Van de Geboorten met de
Voeten vooren.* 170
- XV. Hoofdst. *Van de Geboorten met de
Billen vooren, ende overdweirs.* 189
- XVI. Hoofdst. *Van het Hoofd vooren
kwaelyk gekeert, Wanschepsels en
Tweelingen.* 206
- XVII. Hoofdst. *Van de Ontfinkingen.* 218
- XVIII. Hoofdst. *Van 't verlossen der Nae-
geboorte.* 232
- NOTA : *'T Byvoegsel van het Doopsel,
volgt naer de Blad-syde* 244

I. Afb.

II. Afb.

III. Afb.

VI. Afb.

V. Afb.

IV. Afb.

ALPH. IV.

vii. Afb,

viii. Afb,

ix. Afb,

x. Afb,

xi. Afb,

xii. Afb,

U N T E R Z E T T I N G E

D E R

P R I N T E N .

DIT Werkske eygentlyk maer gemaakt om de Leerlingen van den *Publiquen Cours* ten allen tyde getrouwelyk indachtig te maeken, wat sy daer gehoord hebben, word nochtans van véle andere gevraegt; daerom syn ten Dienst van alfulke twaelf Béeltenissen hier by gevoegt, waer door sy de Leeringen van het Hand-werk te béter mógen verstaen. Het waer nochtans te wenschen, niet tégenstaende al het géne de bottigheyd van 't volk, ofte de afjonstigheyd van baetsuchtige Vroed-meesters en Vroed-vrouwen seggen mag, dat al wie sich met het Vroedschap bemoeyt, de Naebootingen der Nature op Gedaenten gesien hadde: want de schoonste Verbéeldsels der weireld onbewégelyk synde nooyt soo naer gelykende Vertooningen aen den geest doen, ende op véel naer het begryp soo wel niet verlichten, als het géne op de Vrouwelyke Naegedaente met de naegemaekte Kinderkes getoont word: aengesien men daer niet

alleen een enkel uytſicht der Bèelden, gelyk op eene Print; maer, dat het voornaemſte is, de bewegingen der Bèelden, ende van ieder Litaet der ſelve wéet af te maeken.

Iedere Print verbéeld de Lyfmoeder in haere Langde óver den Voorkant ópen geſnéden, mett de Randen der Wonde op wéderſyden óvergekeert, door welken middel men de Vrucht in de Lyfmoeder op twaelfderhande Schikkingen ſien kan, ſoo gelyk ſy ſich ter Baeringe aanbied.

Bemerkt dat den Hals der Lyfmoeder langert afgebéeld is, als vollen Dragt vereyſcht, om de Onkundige te bétér aen te toonen, dat den Moeder-mond naer benéden is.

D'Eerſte VERBEELDINGE Vertoont een Kind in de Lyfmoeder tot aen den Doorgang gekómen, met het Hoofd naer om le g, het Aenſicht naer het heylig Been gekeert, de Armen op ſyden, het Lichaem uytgeſtrekt, de Knien op den Buyk geplooyt. Dit is de natuurelyke Baeringe, waer af gehandelt word in het xiiij. Hoofdstuk.

II VERB. Het Kind Vertoont ſich in den Moeder-mond met de Voeten, de Hielen naer de Schaem-beenderen gekeert ſynde, ende het Aenſicht naer den Rug van de Moeder toe: dit Kind word ſoo ontfangen, ende het werk is gemakkelyk; waer 't ſaeke nochtans dat de Armpjes néderwaert hangende in 't kleyn Bekken kwàmen, ofte op den Rug, Borſt ofte Nek gekeert lāgen, daer is toe te ſien, om die moeyelykhéden te ligten. Siet het xiv. Hoofdstuk in.

*III VERB. Eene Baeringe van Tweelingen ,
waer af het een syn Hoofd, het ander syne Voeten aenbied : om twee rédens moet het géne de Voeten vooren wend, eerst gehaelt worden ; te wéten, om dat het ander kwaelyk gekeert is, het Aensicht naer vooren sierde, ende om dat het bóven de Schaem-beenderen kan geschóven worden. Siet 216 Bl.*

IV VERB. (Die op de vi. plaetse staet) het Kinds Hoofd is te wége om sydelings te kómen; daerom waer het goed, dat het tydelyk op syne rechte stréke gebragt wierd; siet 206 Bl. Sommige goede Handwerkers souden het met hun Werk-tuyg helpen.

V VERB. Alwaer het Kind naer den Moedermond waert met beyde Handen verschynt, het Aensicht naer de Schaem-beenderen gekeert. Men mag by die Handen niet trekken, om dat het te onseker is, dat het Hoofd wel volgen sal : den besten sin waer het Kind tydelyk te keeren met de Armtjes voor de Borst te voegen, den Rug vooren te wenden, ens. Siet 200 Bl. op 't eynde.

VI VERB. (Op de iv. plaetse staende) een Kind dat sich te gelyk met Hoofd, Voeten ende Handen vertoont. Siet de tweede Vraege van het xvi. Hoofdstuk Bl. 206, waer uyt dit Werk te nemen is.

VII VERB. Een Kind, dat met de voeten vooren komt, de Teen naer de Schaem-beenderen gekeert, siet 185 Bl.

*VIII VERB. Een overdwerts geschikt Kind,
't gène de Stomp der Schouder, ofte den Arm
vooren gaet wenden. Men moet in sulc geval
verhoeden, dat Hand en Arm in 't kleyn Bek-
ken niet kómen, ende voorts doen als 202 Bl.
geleert is.*

*IX VERB. Een Kind met den Rug vooren.
Dit Werk staet klaer op de 200 en 201 Bl.*

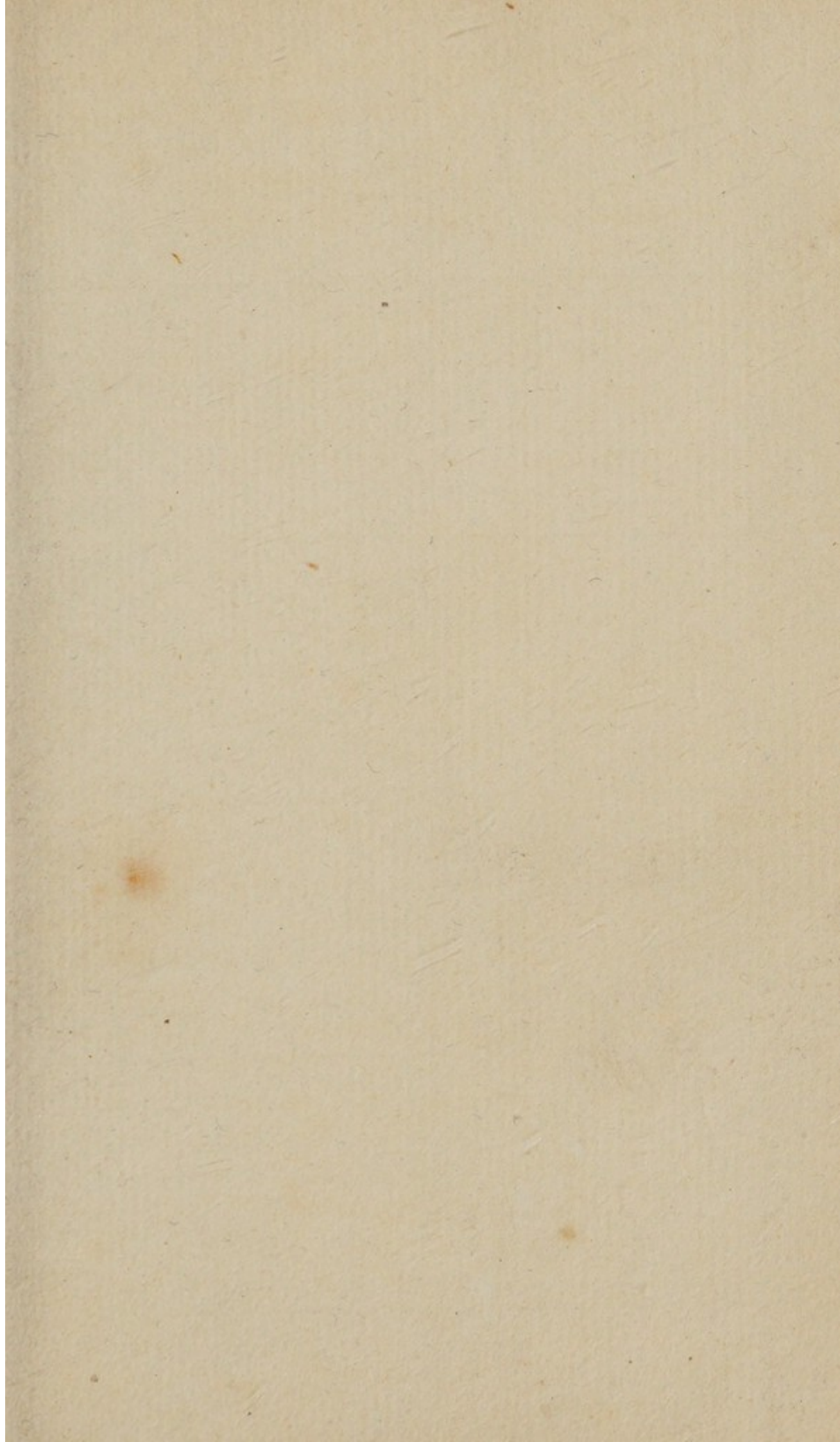
*X VERB. Een Kind met den Buyk vooren, siet
202 Bl.*

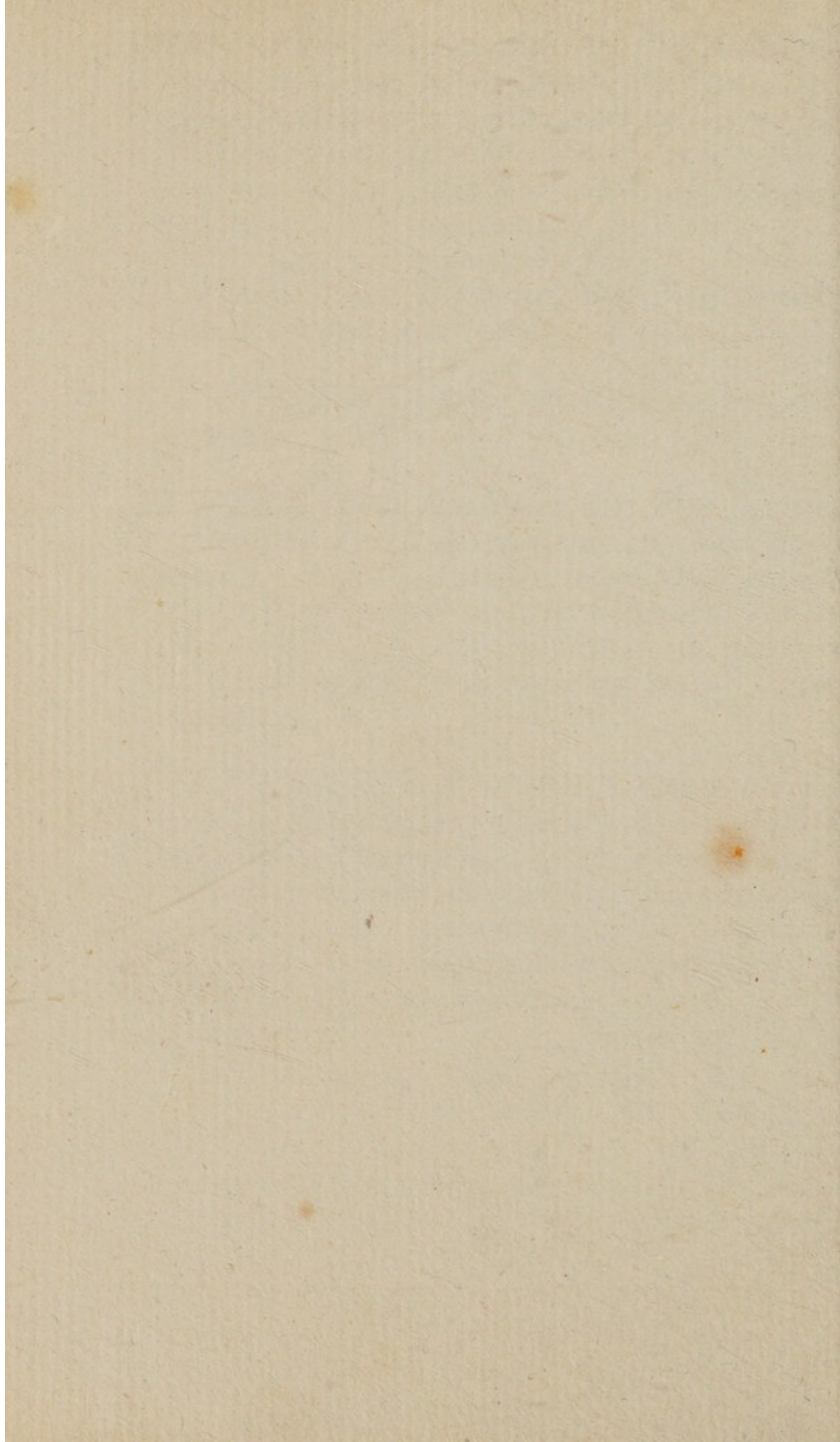
*XI VERB. Een Kind met den Eirs vooren.
Aengesien den Rug-raet van dit Kind naer
d'eene syde staet, den Eirs moet maer op het
naeste Heupe-been geschóven worden, dat is
hier op het linker Heupe-been, ende dan syn
de Beentjes heel gemakkelyk om krygen. Siet
190 Bl.*

*XII VERB. Een Kind met de Knien vooren.
Als de Knien te leeg soudén gekómen syn om
op te stéken, men kan de voorste Vingers haek-
wys in de knie-voude brengen, ende het Kind
soo afwaggelen: maer is het nog tyd, de Knien
opdryvende men haelt de Voetjes vooren, gelyk
op de 188 Bl. voorgehouden is.*

E T N D E.

- e

7

